

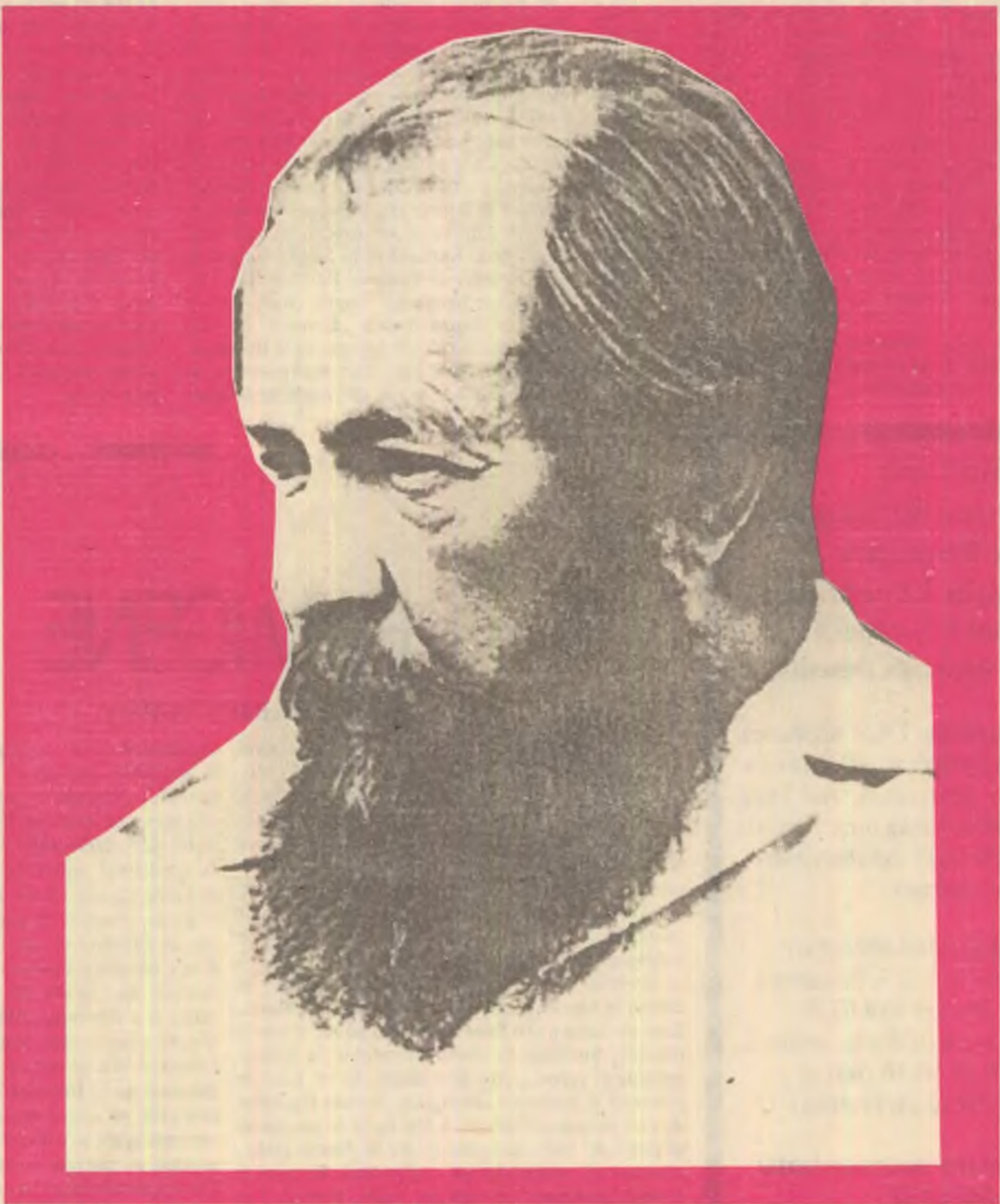
2012 V

Luceafărul

Săptămânal de literatură. Nr. **5** (258), serie nouă. Miercuri 7 februarie 1996. Preț: 600 lei

cuvânt despre soljenitîn

SALA
DE
LECTURĂ

molimele și popoarele

9966

Sub presiunea presei

MAI MULT DECÂT UN FAPT DIVERS

de SILVIU BĂDAN

În seara zilei de 1 ianuarie 1993, Emanuel Onoriu, fiul cunoscuților lăutari Gabi Luncă și Ion Onoriu, a accidentat trei persoane cu Nissan-ul său. Doi tineri au murit imediat (femeia, fiind însărcinată în luna a treia, se poate vorbi despre trei decese). A patra victimă, studentă, a rămas mutilată fizic, moral și intelectual pe viață. După 300 de zile de spitalizare și numeroase intervenții chirurgicale, de pe urma cărora s-a ales cu oribile cicatrici, ea a fost nevoită să-și abandoneze studiile universitare chiar înaintea susținerii licenței. A cincea victimă a lui Emanuel Onoriu este mama tânărului ucis în seara accidentului. Femeia a făcut atac de cord a doua zi după primul termen de judecată, șocată de insolența criminalului – judecat în stare de libertate! – și de complicitatea acestuia cu justiția. Și cu Institutul Medico Legal, care va elibera actele constatatoare ale sechelelor accidentului abia pe 10 noiembrie 1995...

Nu e prima dată când presa semnalează acest caz aberant. La trei ani după multipla sa crimă, Emanuel Onoriu este liber într-un „stat de drept”. Cheta semnată de Laura Popa și Alexandru Damian în *Jurnalul Național* nr. 812/29 ian. 1996 ne reamintește că orice se poate cumpăra în România: inclusiv tăcerea tribunalului, gata oricând să sancționeze delictul minor, reticent însă în aplicarea fermă a legii atunci când odrasla unor lăutari omoară cinci oameni.

Un singur lucru n-au reușit să cumpere acordeonistul și gurista de mahala – ziarele. Gazetarii au înțeles că peste așa ceva nu se poate trece. Măcar legea morală a presei să poată sancționa crima în serie, redându-le muritorilor de rând cel puțin iluzia demnității cetățeanului. Vina criminalului Emanuel Onoriu este mai mult decât un simplu fapt divers, este, poate, simptomul cel mai elocvent al corupției care a cotropit România.

Presa trebuie să-și continue campania până când toți vinovații vor fi pedepsiți. Și criminalul cu Nissan, și acoliții săi îmbrăcați în roșă și în halate albe...

Editori:

- Uniunea Scriitorilor din România
 - Fundația Luceafărul
- Cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă

Redacția: Laurențiu Ulici (*director*), Marius Tupan (*redactor șef*), Ioan Es. Pop (*secretar general de redacție*), Alexandru Spănu (*redactor*), Victoria Popazu (*dactilografă colaboratoare*), Ion Cucu (*fotoreporter*)

Redacția și administrația:

Calea Victoriei nr. 133, București, sector 1, telefon 659.67.60.
Cont: Agenția Credit Bank, sector 2, nr. 40.10.11.50.16 (lei) și 40.20.11.50.12.16 (valută)

Tehnoredactare computerizată:

INFOGIP
Marius Predescu

Tipar: INTERGRAPH

Abonamentele se pot face la toate oficiile poștale din țară. Revista noastră este înscrisă în *Catalogul publicațiilor* la poziția 2048.

LUPTA PENTRU REUNIFICAREA CULTURALĂ A PATRIEI

de NICOLAE PRELIPCEANU

Revista „Ramuri” a împlinit, în decembrie trecut, nouăzeci de ani. A fost înființată în 1905 de doi tineri: C. Șaban-Făgețel, de 21 de ani și D. Tomescu de 19. În total, aveau mai puțin decât oricare dintre „tinerii” care o fac azi: Gabriel Chifu, Marius Ghica, Romulus Diaconescu, Valentin Bazăverde. Știm că revista a apărut mulți ani, că a fost un focar de cultură, cum se și cuvine să fie o asemenea instituție. Nu știm cine a citit-o și nu ne-am întrebat niciodată cine a plătit pentru ca ea să poată să apară. Cum și unde ajungea ea bănuim, din moment ce n-a rămas o simplă publicație provincială uitată. Astăzi e de notorietate cu ce eforturi incredibile scoate cineva o revistă literară. La Craiova sau la București. Și se mai știe că nu multă lume se bate să cumpere un asemenea produs. Cum se știe că difuzarea revistelor culturale se face strict în zona de apariție: *Orizont* la Timișoara și împrejur, *Apostrof*, la Cluj și împrejurimi (eventual Apahida, Feleacu...), *Euphorion* la Sibiu, *Timpul* la Iași, *Ramuri* la Craiova, Băilești, Balș etc. Aici apare întrebarea simplă: chiar, cum și unde se difuza revista „Ramuri” în anii începutului de secol? Ajungea ea la București, la Iași, la Constanța? Căci Rodipeturi nu se inventaseră încă și nici alte rețele de difuzare

nu am auzit să fi existat. Cu toate acestea, care voiau să citească o revistă literară puteau procura, iar eforturile nu erau din cele mai mari. Pe-atunci, Transilvania era în imperiul Austro-Ungar. Totuși, intelectul de-acolo puteau primi, citi revistele din ReAcum, Transilvania e de mult în patria-mu se scot și-acolo frumoase reviste românești maghiare, dar nu sunt prea sigur că acelea apar, bunăoară la Craiova sau Constanța, aj prea deseori pe masa cititorilor, mulți-pu de la Cluj sau Oradea. Și invers. Aud că r politicieni bat monedă pe federaliz România. Îi anunț că asta nu mai e un per viitor, de vreme ce s-a cam rezolvat cultu fiecare zonă geografică fabricându-și anu bunuri (culturale) și bucurându-se în pace ea, de ele. Că sunt și multe, altele, oficiale, circula e normal. Destule valori circula și Italia-n Danemarca și asta nu înseamn aceste două țări sunt una singură. Așadar, care se tem de federalizare le-aș arunca o să lupte pentru reunificarea cultural României, firește cu Basarabia și Bucu dar și cu provinciile interioare, cele pe care separeare culturală. Chiar și rețelele de difu evident interesate mai întâi de bani, pot pentru asta până când nu e – și pentru e prea târziu.

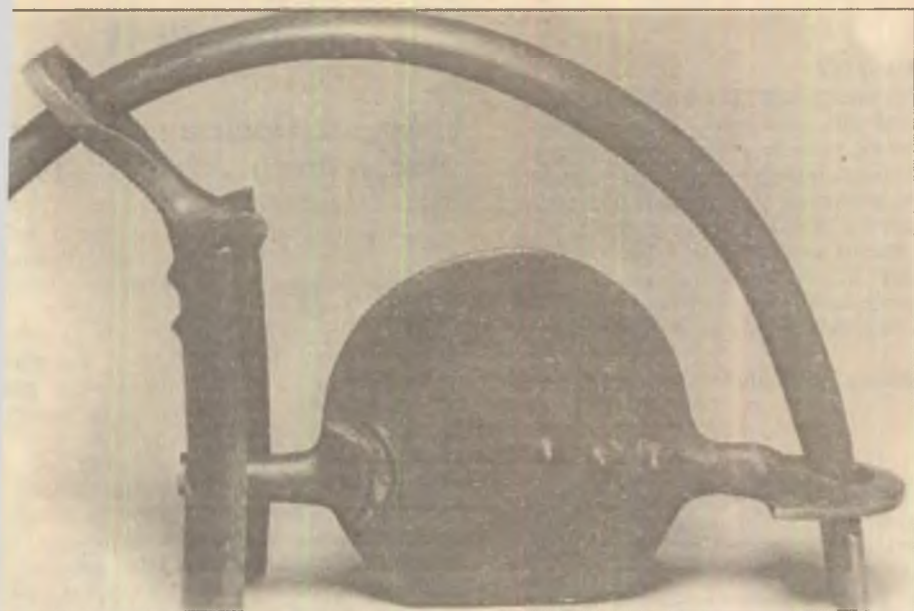
acolade

FUMIGENE

de MARIUS TUPAN

Am asistat cândva, în marginea unei păduri, la o dispută lăutărească. Momentul a fost atât de pregnant, încât m-am gândit în multe rânduri că abia acolo realitatea pune în umbră orice ficțiune. Pentru a ademeni auditoriul venit la sărbătoarea câmpenească, cele două tarafuri de suflători nu se străduiau să scoată sunete plăcute sau melodii cantabile, astfel zis, nu simțeau nevoia să-și arate măiestria interpretării ci, dimpotrivă, se chinuiau să se acopere unul pe altul, suflând în alămuri și bătând în tobe de parcă urmau să anunțe apocalipsa. Erau un vacarm și o frenezie pe care numai spiritele primare, învăluite în aburii alcoolului, le puteau aplauda și suporta. Ani de-a rândul, în tot felul de polemici și intoxicări ideologice, postura lăutarilor de care tocmai pomeneam a fost luată de plagatori și poeți de curte, prezenți și azi în fotolii înalte, convinși că vremea lor nu a apus încă. Ei conduc anumite sectoare din spatele ușilor închise, fac valuri, la vedere, în numele democrației și al libertății, uitând că, mai presus de acestea, trebuie să fie onoarea și demnitatea, fără de care orice om are numai perspectiva junglei. Mă gândeam la toate astea în urma unei precizări, făcută de un personaj care conduce discreționar o instituție. Și, ca să aibă el ultimul cuvânt, șantajează în dreapta și-n stânga eludând adevărul, în speranța că va fi crezut în minciuna-i gogonată. Situația stă însă cu totul altfel și nu ne temeam să o denunțăm. Iată unul din

răspunsurile noastre: „La articolul nostru «A la graniță», publicat în ziarul «România lili primim o replică din partea Rodipetului ca consternează. Domnul director general al pom instituții declară candid că «nu s-a întâlnit nici cu redactorul articolului, deci nu avea căm îndemne să protesteze». Dacă domnia sa are crize de amnezie, îi amintim că am conver pragul cabinetului său (n-avea timp de auctuar e o persoană extrem de ocupată!) în ziua ianuarie a.c., la ora 12, în prezența secretar acolo și a domnului Alexandru Istrate, direc Uniunea Scriitorilor, omul care ne-a însoțit la Liberă. Afară, pe hol, ne aștepta Emil Cilschi difuzării de la Rodipet. Cât privește discuții priu-zisă, nu numai că ne-a îndemnat să prot așa cum apare și-n textul nostru, că ne-a asigt puterea de decizie a societății comerciale, făcut și alte precizări, scandaloase, firește, pe putem dezvălui oricând. Cum spuncam, ca a martorilor. Și, încă o precizare: după înt respectivă, cam la vreo două zile, însăși se domniei sale a făcut legătura telefonică pri domnul Șerban Rădulescu își menținea inițială, aducând noi argumente pe care nu uitat și oricând le putem aduce în discuție. A fiind zise, unde-s minciunile? Nu cumva ho discreționare și propensiunile partizane tr intenții pe care am prefera să nu le mai num

umăr ilustrat cu reproduceri după lucrări semnate de Victor Roman

minimax

PROSTIREA ÎN FAȚĂ (II)

de ȘERBAN LANESCU

Fenomenu semnalat prin titlu nu se manifestă, însă, doar în formele primitiv-grosolane ale propagandei oficiale adresată maselor. Întru sceptici/ indiferenți/ nehotărâți, întru cei care nu gândesc doar după TVR și televizorul de la opt seara, mai mult o multitudine de „sirene” căutând și, uneori, chiar izbutind a-și adapta înțelepciunea la toate gusturile. Iată, bună-ură, două mostre din presa scrisă, scrise tocmai pentru că în ambele cazuri propaganda este disimulată prin atenția independenței, echidistanței, neutralității, obiectivității etc. Ordinea prezentării este și una a, și s-ar putea spune, grațiosului de rafinament în scriere.

S-au împlinit recent 3 ani de când apare *Cronica română*, cotidianul de seară – ce-i drept, e drept – nu se poate face abstractie într-o analiză a mediabilizării fenomenului politic. Evenimentul, fie că eveniment poate fi numit, a fost semnalat în ediția de joi 25 ianuarie a. c. cu foii galbene¹ ce conține și o puzderie de felicitări venite din toate părțile, fie că arevenea politice, fie ale mass media. Citiri ce sugerează cititorului consensul unanim cât privește **obiectivitatea și corectitudinea** informării diriguite de Alexandrescu care, în editorialul din 17 ianuarie, asigură: „...ne străduim din puteri să rămânem curați și verticali, în slujba cetățeanului deci, care trebuie să știe totul (sb. mea) înainte de a fi pus în urnă ca să-și exercite dreptul la vot”. Atâta doar că, în pagina a V-a, din starea vizitei prezidențiale la Iași, se scrie: „...ejuita, nu, aferim!, nu de campania electorală, ci de Ziua Unirii, din relatările obiective deci, lipsesc câteva... detalii, nu ar fi cele privitoare la asigurarea lectiei prezidențiale, sau „entuziasmul” manifestat de ieșeni. Au mințit și omisiune gazetarii de la *Cronica*

Rompres și difuzată ca atare. Finuț, nu-i așa? Finuț, dar se așează tot sub titlul acestui minimax.

A doua zi, respectându-mi, recunosc, tabietul de masochist, am citit *Dilema* (anul IV, nr. 159) începând cu textul semnat de A. Pleșu: „**Incapacitatea de a identifica adversarul**”. Pretextul textului: zăzania Vadim-Măgureanu. Cu o frază de debut ce, cum se zice, merită toate paralele. „Decizia lui Virgil Măgureanu de a-și publica dosarul de «rezident» al fostei securități trebuie calificată din punctul meu de vedere, drept onorabilă.”² În continuare cititorul fiind luminat că atât Puterea (adică Iliescu & Co.), cât și Opoziția (cu referiri expresive la PNȚCD) s-au înșelat apreciindu-se, reciproc, drept principalii adversari când, de fapt, dușmanul comun a fost și este constituit din vadimi, păunești, funari și alți verdeți. Ca și cum, vezi Doamne, „garnitura Iliescu & Comp.” ar fi de altă factură (pentru a nu spune **teapă**) decât companiile lor înalte pomenite. „Plezneala”, cu mantinelă, fiind ușor de sesizat. Resemnarea cu actuala cărmuire și reconcilierea mult clamată dinspre Cotroceni. Că altfel, e de rău: „...hărțuit de Adrian Păunescu, Emil Constantinescu își va aminti galeș de Ion Iliescu, pus la zid de Vadim, Ticu Dumitrescu va tânji după Virgil Măgureanu, arestat de Funar, Petre Mihai Băcanu va cere ajutor lui Oliviu Gherman.”³ Prelucrare încă mai finuță decât la *Cronica română* dar, din păcate, avându-și loc sub același titlu.

Note

1. „Galben de Cotroceni” i s-a zis, pe bună dreptate, dinspre „Academia Cațavencu”.

2. Că dosarul publicat s-ar părea că e cam „prelucrat” convenabil pentru V. Pleșu în

SOPHIE SAU COMUNICAREA

de CAIUS TRAIAN DRAGOMIR

Eruii lui Camil Petrescu, întocmai celor ai lui Jules Verne, țin lecții. Unul își inițiază iubita – în cursul unei nopți de dragoste – în istoria filozofiei, redusă desigur la o schemă nu doar simplificată ci, pe alocuri, chiar vulgarizată. Altul dă sfaturi – încărcate cu detalii – în probleme de vestimentație și modă. Faptul a fost adesea remarcat, în critică precum și în conversația curentă pe tema operei marelui scriitor. Cu toată evidenta nepotrivire a respectivelor fragmente în ansamblul operei lui Camil Petrescu (prozaice în sensul lui Benedetto Croce: proza este poezie plus element heterogen) nimeni nu vede, pe seama acestei cauze, nici diminuarea valorii existențiale și nici neîmplinirea estetică a celor două romane ale strălucitorului autor. Jean Paul Sartre amintea, cu amuzament, cum în cursul celei mai palpante scene de luptă și primejdie, Jules Verne oprea acțiunea pentru a ne descrie caracteristicile unei plante tropicale, ori ale unui animal rar. Ce ar putea să însemne această tendință la imixtiune pedagogică sau erudită, în ceea ce s-ar putea numi poezia croceană aflată în inima literaturii, în oricât de diferitele ei tendințe, vocații, realizări și nerealizări?

Occidentul trăiește (și totodată constată) o enormă sporire a interesului pentru filozofie. Această evoluție nu marchează doar lumea universitară, intelectualitatea în ceea ce aceasta are mai distins ori mai izolat de realul instinctual, pragmatic și violent, ci lumea în totalitatea ei. Pe când erosul tinde să își afirme independența în raport cu spiritul, crezând că abia astfel va reuși să domine substanța somatică (ceea ce se dovedește foarte improbabil), s-ar părea că omul fragmentat, purtând sciziunile și diferențierile spațiului – deplânse de Camil Petrescu într-o altă scriere a sa – purtându-le deci în chiar sufletul său, devine tot mai dispus să accepte lecții teoretice la restaurant, pe stradă, desigur la televizor și poate, reabilitându-l în chip discret pe Camil, chiar în pat.

Numărul de cărți, articole, analize, programe televizate și alte acte mediatice care încorporează elemente filosofice este astăzi – corespunzător acestui viraj al apetitului informațional – deosebit de mare. Jostein Gaarder (norvegian), autorul cărții intitulată în original „Sofies Verden” și devenită în franceză „Le Monde de Sophie”, este astăzi o celebritate europeană și chiar mondială. Sophie este eroina unui roman, dar romanul acesta aparține și nu aparține literaturii – este romanul filozofiei, romanul structurării unei conștiințe tinere întru gândire metafizică, filozofică, teoretică, încercând, într-un fel sau altul, absolutul. Romanul deci, nu a eliminat lecția teoretică pe care parcă din întâmplare o încorporase, ci s-a transformat integral în această lecție.

Conștiința și sufletul, rațiunea și iraționalul nu au avut doar un gen de „rațiuni” reciproc incomensurabile și incognoscibile, ci chiar limbaje distincte. Limbajul rațiunii era cuvântul (rămas, de această dată cuvânt). Celălalt limbaj era anticul Eros, Thanatosul, apoi emoția (care aparține tot semnalelor – fie ele interioare sau exterioare), sacrificiul, toleranța sau intoleranța. Omul actual este marcat de voința individuației, dar individuația este noul Turn Babel: atâtea limbaje câte ființe umane.

Filosofia, pedagogia, lecția – pot fi ele mult dorita limbă universală a viitorului? Sophie și lumea ei sunt expresia dorinței, nevoii și voinței de a regăsi comunicarea. Să nu uităm însă că „rugăciunea fără gând (deci suflet) la cer nu ajunge”.

Apoi lecția – filozofică sau nu – este tot întrerupere a fluxurilor vii. Căci ideologiile, ce au fost ele altceva decât oprire a fluxului istoriei, din dorința unor izolații

A. Paleologu, Stelian Tănase, *Sfidarea memoriei*

În a sa „Istorie...“, George Călinescu scria despre o rafinată inteligență: „D.I. Suchianu, om de mare vioiciune intelectuală, priceput în filozofie, psihologie, sociologie, științe juridice, dizertează pe orice temă care-i pică în mâini: literatură, amor, tinerețe, prostie, cinematograf, emițând judecăți aforistice adeseori scilicitoare. Dar apoi mimica aceea repede a ideilor, volubilitatea nemaipomenită, obosesc“. Până la un punct, caracterizarea i se potrivește și Domnului Alexandru Paleologu, dar o numai până la un punct, deoarece coeziunile acestui aristocrat nu pot obosi; sunt susținute de o incandescență neslăbită, de asociații de idei uneori consternante, peste un fond cultural rarism întâlnit se suprapune în chip neașteptat o „evadare“ într-un înșelător derizoriu, nimic din ceea ce afirmă/infirmă nu poartă crusta balastului, sinceritatea sa seamănă uneori cu masochismul, aceeași sinceritate îl plasează deseori în zonele inconfortabilului și, totodată, îl face de neasemnat.

Parafrazând, aş spune că dacă Alexandru Paleologu n-ar fi existat, ar fi trebuit inventat. Dar bine că există: unele tipologii sunt irepetabile (Ed. Du Style p.n.)

Roger Zelazny, *Domn al Luminii*

Dat naibii acest laureat al premiului Hugo! Lăsându-și fantezia să zburde în voia ei, Zelazny construiește un roman în care babilonia pare a avea putere de lege; este imaginată o planetă stranie, cu zeități stranii, extrase din mitologia indiană și caricaturizată dincolo de limita suportabilului, obiceiurilor, mentalităților și acțiunile îi situează la întrepătrunderea dintre viciu și violență; locuitorii planetei pendulează între grotesc și naivitate, par când buimaci, când ultralucizi, când creduli, când cinici, când perversi, săvârșesc tot soiul de bazaconii în gama absurdului total, există în acest roman influențe din Boris Vian, Dali, plutim în plină atmosferă urmuziană, cartea enervează la lectura primelor zeci de pagini, dar, treptat, lucrurile se așează, ceea ce părea un talmeș-balmeș de acțiuni și imagini evidențiază existența unei logici bine premeditate, toate au o legătură anume perfect articulată, impresia finală fiind cea de satiră superioară la adresa unei umanități robotizate și debusolate, ieșind de sub zodia sacralului.

Inversând oglinda, Roger Zelazny reușește o neașteptat de clară oglindire a ceea ce, de regulă, ochiului comun îi scapă. (Ed. Nemira, 8500 lei)

Monica Lovinescu, *Pragul. Unde scurte V*

Mai puțin preocupată de critica literară propriu-zisă, foarte atentă, în schimb, la evoluția ideologică și civilă din lumea literelor românești a anilor 1988 și 1989, Monica Lovinescu încheie cu acest volum seria *Undelor scurte* în maniera unei militante (cam rebarbativ termenul, dar...) lucide, a cărei strategie – privită acum, retrospectiv deci – are ceva din conduita marilor cancelarii diplomatice. Analizele se opresc asupra a trei categorii de creatori, al căror semn unificator nu înseamnă doar vârsta biologică: bătrânii (Noica, Eftimiu, Șerban Cioculescu...) sunt tratați cu duritate nedisimulată fie pentru optica lor deformată și pentru o tăcere plăcută auzului Puterii (de au fost sinceri, au ba, asta-i altă poveste!), fie pentru admiterea compromisiului cu aceeași Putere; generația de mijloc (D.R. Popescu et comp.), adusă tare de spate, îi trezește dezamăgiri (singurul motiv al acceptării „tovărășiei de drum“ din partea unor autori – talentați, de altfel –, care gustaseră din miera scurtului dezhgeț de prin '68, n-a putut fi decât purul oportunism, lașitatea căzând în subsidiar); în fine, de un tratament aparte se bucură generația tânără, a cărei valorizare se face mai mult pe criterii de conduită civică, politică, decât pe considerente estetice, la care se apelează cu parcimonie. Și pentru că am amintit de fundamentul estetic (pe care Monica Lovinescu nu-l poate separa de reverberațiile inerente în socio-politic), mi se par extrem de interesante unele remarci: abuzul de teoretizare (evidențiat și de refugierea masivă în teritoriul criticii literare) dă impresia de vid creator; la fel de judicioasă mi se pare a fi și dezaprobarea textualiștilor (realismul „științific“ al lui Mircea Nedelciu este comparat cu... „realismul socialist“, comparația cade ca o secure în carne vie, există mult adevăr în acest verdict, cu toate că aici ar mai putea fi vorba și de o anumită devitalizare a gestului creator, devitalizarea respectivă derivând mai puțin din politic și mai mult dintr-o inaderență – involuntară – la scriitura robustă), a căror opțiune pentru formulă și metodă îi apare Monicăi Lovinescu drept o formă, mai subtilă, de „demisie a spiritului critic“.

O notă aparte pentru *Jurnalul* autoarei, retrăire a disidenței anticeaușiste; cartea se încheie pe un ton amar, provocat de „iluzia lirică“ din decembrie '89 pusă față în față cu dezamăgirea pe care o trăiește Doamna Monica Lovinescu acum și pe care o gustăm (aproape) cu toții din plin. *Pragul* trezește nostalgia după o voce de certă competență și de necontestată autoritate, voce pe care, din nefericire, *Europa liberă* nu o mai găzduiește (Ed. Humanitas, p.n.)

Immanuel Kant, *Critica facultății de judecare*

Neîncumetându-mă a-l comenta pe Kant, voi reproduce un fragment dintr-o interpretare îndrăzneată semnată de Jeanne Hersch: „Limbajul este o realitate extraordinară; pentru Kant el nu există decât prin sens, prin finalitatea sensului – și această finalitate încheiază de a fi total străină universului atunci când o putem apropia de finalitatea internă a ființelor vii sau de finalitatea frumosului din natură și din artă. Apar înrudiri care ne permit să admitem un asemenea mod de gândire ca nefiind complet insolit, eronat, izolat, lipsit de orice legătură cu altceva. Aceasta este, după părerea mea, funcția esențială a *Criticii facultății de judecare*, care se străduiește să răspundă la a treia întrebare a lui Kant: «Ce-mi este îngăduit să sper?».

Traducerea aparține lui Vasile Dem. Zamfirescu și lui Alexandru Surdu, iar tălmăcirea primei *Introduceri* lui C. Noica. (Ed. Trei, 9900 lei)

George Cușnarencu, *Ultimul Isus*

Pornind de la narațiunile neo-testamentare, George Cușnarencu are ambiția de a realiza o transplantare a marilor motive biblice pe solul contemporaneității noastre marcate de indigență. Redarea vederii unui orb, vindecarea subită a demonizatei, revelarea adevăratei iubiri unei femei decăzute, actul de vânzare al lui Iuda, izbăvirea lui Lazăr (o izbăvire sui generis, pe invers, prin coborârea acestuia în moarte) și altele, identificări ale minunilor evanghelice în spațiul realității românești postdecembriste, toate brodate în jurul unei intrigi polițiste, în centrul căreia se află un tânăr al zilelor noastre (de 33 de ani, firește!), replică dorită a Mântuitorului. Intenția autorului este stimabilă, dar realizarea suferă de schematicism, de un didacticism care, în loc să inducă o necesară atmosferă de inefabil, de vrajă mistică, destramă taina. Anumite extrapolări, delicate prin însuși obiectul lor, implică o doză majoră de risc, pe care George Cușnarencu și l-a asumat, dar pe care nu l-a putut depăși, poticnindu-se.

Comparând *Ultimul Isus* cu un alt roman, de aceeași extracție, *Sosirea lui Joachim Stiller* al belgianului Hubert Lampo, am putea face ușor diferența între calchiere și transfigurare. (Ed. Scrisul românesc, 2500 lei)

F. Aderca, *Oameni excepționali*. Buc. Editura „Vremea“, 1934

(Anticariatul din Bd. 1 C. Brătianu, 3000 lei)

Criticul care nu a dat aproape niciodată un verdict eronat – l-am numit Pompiliu Constantinescu – socotește eticheta „biografii romanțate“ (sub care apăruseră, în paginile „Vremii“, cele 17 evocări ale unor profeți, aventurieri, mari industriași muzicanți, oameni politici, dansatori și poezii adunate apoi de F. Aderca între copertile „Oamenilor excepționali“) ca fiind improprie și nedreaptă, deoarece, în câteva pagini doar, n- poate fi narată o viață romanțată și, apoi, F. Aderca a știut să evite „litalizarea“ să ocolească anecdotele picante și mărunțișurile pitorești, care fac, de regulă, deliciul spiritelor grosiere ori necultivate. Citez din Pompiliu Constantinescu: „... cartea d-lui Aderca nu este numai agreabilă prin subtilitate și instructivă prin informație, dar chiar o mărturisire de credință (...) Dacă volumul d-lui Aderca are un caracter cosmopolit, eterogenitatea figurilor străine care îl formează prezenta unui singur geniu național, al lui Eminescu, aduce o surprinzătoare pagină de intuiție. D. Aderca fixează tipologia morală poetului în ascendența lui maternă, care «a lăsat copiilor un sânge muzical, slab în fața vieții – sugerând o explicare a liricii eminesciene, pe calea cercetărilor istorico-biologice. Pe baza acestei intuiții, d. Aderca ar fi putut scrie o carte întreagă, nouă și de prelungită subtilitate“. Din 1934 și până astăzi, mijloacele literaturii biografice au evoluat, dar, recitită, cartea lui F. Aderca își reconfirmă viabilitatea prin izbucniri nuanțări, prin concentrare și printr-un stil narativ agreabil.

top 5

Librăria Kretzulescu

- Jean d'Ormesson, *Gloria imperiului* (Universal Dalsi, 12.000 lei)
- Mircea Eliade, *Nașteri mistice* (Humanitas, 4900 lei)
- Monica Lovinescu, *Pragul*

Librăria Sadoveanu

- Al. Paleologu, Stelian Tănase, *Sfidarea memoriei*
- Monica Lovinescu, *Pragul*
- Immanuel Kant, *Critica facultății de judecare*

Librăria Eminescu

- John Le Carré, *Premiantul* (Univer, 10.000 lei)
- Arthur Hailey, *Știrile de seară* (Univer, 9000 lei)
- Jean d'Ormesson, *Gloria imperiului*

Librăria Alfa

- Immanuel Kant, *Critica facultății de judecare*
- Hans Rogger, Eugen Weber, *Dreapta Europeană* (Minerva, 4500 lei)
- Monica Lovinescu, *Pragul*

Librăria din Bd. 1 Dec. 1918, nr. 53

- John Fowles, *Omida* (Univers, 7000 lei)
- George Cușnarencu, *Ultimul Isus*
- John Le Carré, *Premiantul*

Pentru o cât mai promptă prezentare, invităm editurile interesate (dar și pe autori) să expedieze pe adresa redacției noastre un exemplar din noile apariții de carte

ACEREA LUI CIORAN

de DAN CRISTEA

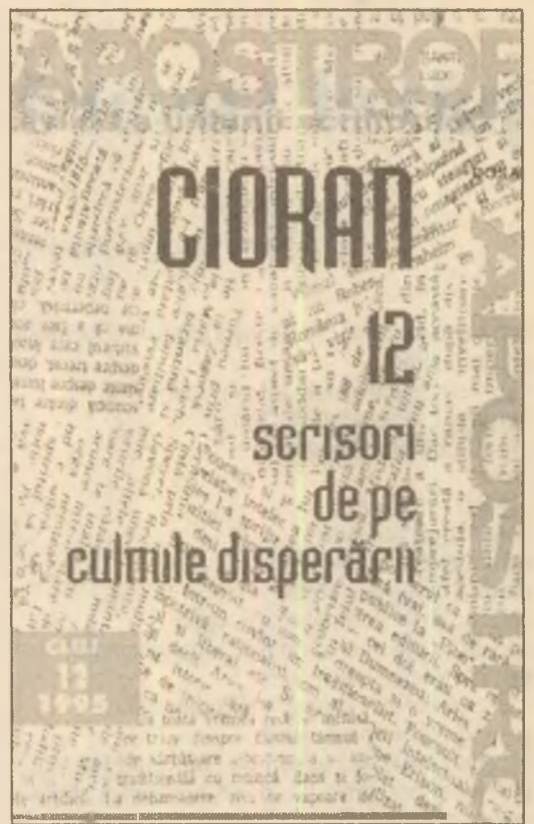
Mai multe documente epistolare, dar nu numai, îi dau prilejul lui Ion Vartic să editeze un admirabil număr de și despre Cioran. Modul cum criticul la Sibiu a știut să aranjeze acest mic dosar-ran, subtilitatea intercalărilor, inventivitatea scrierii în pagină a unor texte ce-ar părea fără eutate la prima vedere și, nu în ultimul rând, propria lui contribuție scrisă, de interpret și memorialist, merită toate laudele. Cele câteva linii de amintiri de la sfârșitul volumului („Ce să fac domnișoarele Domnaru?“) relatând întâlnirea autorului cu Cioran, în 1991, în moasa mansardă din rue de l'Odéon, ne revăluie, de pildă, excelente însușiri de artist capabil să scruteze și să imagineze dincolo de aparențe: „Mă așteptam ca Ionescu să fie ca un om extrem de vesel, cu toate butele tipului ludic. Dimpotrivă, fizionomia sa arăta enorm de multă suferință. Avea o privire sfâșietor de tristă: de câine bănut. În schimb, cum spun, Cioran mi se părea mânător aceluși Ionescu din imaginea mea concepută: ludic, de o extraordinară simpatie, reconfortant prin hohotul de râs ce avea enunțului tragic. Un om vesel, cel puțin în aparență. Cu un cuceritor simț al umorului“ (p. 10). Includerea printre piesele „dosarului“ a și scrisori de bătrânețe (din arhiva lui Horia Stanca) a lui Petre Țuțea către filosoful „sărac și excelentă“ intră, și ea, în ritmul cărții. Nici un alt mult nici mai puțin, Țuțea („pe culmile vieții“) îi cere lui Cioran să-i cumpere garsoniera bucureșteană, motivându-se astfel: „Nu o dorință, să cumperi garsoniera mea, dacă nu vreau să mor chiriaș; poate să-ți revină vreodată la venirea ta în București, reună cu Doamna. Este în centrul ureștiului, lângă Cismigiu. Într-o proprietate care Cioran nu mă simt chiriaș“. N-aș trece ușor de acest mic text epistolar într-o eventuală

reevaluare a lui Petre Țuțea din care nu puțini au făcut un monument de sapiențitate filosofică.

Un alt corespondent, de astă dată Lucian Boz, exilat la Sydney, autorul „Cărții cu poezii“ (1935), îi cere lui Cioran o prefață pentru o reeditare a unor „short stories“ publicate prin ’30 în revistele vremii. Filosoful îl refuză elegant, dar, de pe altă parte, toate cele „douăsprezece scrisori de bătrânețe“, din anii 1974-1979, incluzând și cele cinci cărți poștale către Simion Timaru, prieten sibian de tinerețe, vorbesc grăitor despre laturile de caldă umanitate, de „deschidere“ spre amicitie și memorie a lumii românești existente, existente din plin, în personalitatea acestuia. Rânduri precum: „Îmi aduc aminte de excursiile din Carpați. O viață întregă a trecut de atunci. Nu știu dacă voi revedea vreodată locurile pe care le iubisem odinioară. Văd că nici limba noastră n-o mai știu“, constituie un exemplu emoționant în această privință. Aș mai cita, de asemeni, pentru actualitatea ei, distincția pe care o face Cioran („Decepții și speranțe în jurul Ardealului“, 1937) între „patrioți“ și „cetățeni“. Primii, scrie Cioran, se simt integrați „națiunii“, în vreme ce secunzii se simt parte integrantă din „stat“.

Firește că secțiunea cea mai interesantă a volumului o constituie cele douăsprezece scrisori de tinerețe ale lui Cioran, adresate lui Bucur Țincu între anii 1930-1934, precedând sau coincidând cu perioada compunerii primei lui cărți, „Pe culmile disperării“, 1933. Scrisorile au fost descoperite întâmplător de Horia Stanca, în 1991, și ar face parte dintr-o mai vastă corespondență a cărei soartă rămâne încă învăluită în mister. Ele reprezintă un „document de tinerețe, cu preocupări anticipând ceea ce Cioran va deveni în viitor“, scrie despre ele chiar Horia Stanca. Iar Ion Vartic nuanțează în prefață: „Cele douăsprezece scrisori către Bucur Țincu reprezintă un document biografic absolut excepțional. Ele pot fi citite într-o lectură paralelă cu cartea pe care o proiecta și scria, ele sunt părți dintr-un jurnal de culise, distanțat, rece și lucid...“ (p. 6). Peste ani, în 1990, în prefața la ediția franceză a cărții lui de debut, Emil Cioran își privește opera de tinerețe de la înălțimea vârstei și a altor experiențe intelectuale, văzând în ea „un fel de eliberare, de explozie mântuitoare“ dintr-o stare de spirit caracterizată prin „momente de supremă răvășeală“. Fenomenul capital, mai spune Cioran, al acestei stări de spirit îl constituia „insomnia“, echivalată cu o „luciditate amețitoare“, cu o infernală „trezie permanentă“, cu o „criminală absență a uitării“. Despre limbajul cărții lui de debut Cioran mai adaugă, în stilul supremei sale sincerități: „Trebuie să mărturisesc că jargonul filosofic îmi măgulea vanitatea și mă făcea să disprețuiesc pe oricine se folosea de limbajul normal“ (p. 64). Limbajul „anormalității“, privită ca stare fecundă, este și limbajul epistolelor, și acela al cărții cu care filosoful debutează.

Se știe că scrisorile sunt, în genere, modelate după destinatarul lor. În cazul acestora de față destinatarul e Bucur Țincu, coleg de liceu cu Cioran la liceul „Gh. Lazăr“ din Sibiu, devenit apoi eseist și filosof, autor al cărții premiate cu premiul scriitorilor tineri „Apărarea civilizației“ (1938). Amândoi foarte tinerii corespondenți se

afli, cum scrie Cioran, la „răscruce a vieții“, când „se impun realizări, fiindcă altcum totul rămâne o simplă iluzie“ (p. 55). Față de prietenul său, Cioran se socotea mai puțin „anarhizat“ (p. 20), mai capabil să evite „temperaturile înalte, primejdioase“, ale trăirii lucrurilor, mai matur, am putea zice. Din tonul scrisorilor s-ar putea ghici, din partea lui Cioran, o nuanță, dacă nu de superioritate, cel puțin de mai multă „avizare“ în problemele vieții, justificată de o mai complexă experiență. Acesta își sfătuiește prietenul să treacă, în chip nietzschean, dincolo de vâlul simbolic al aparențelor spre realitatea faptelor, de multe ori brutală. Nietzsche și Pascal prezidează, de fapt, aceste epistole clamoroase despre suferință și boală, despre neliniște și scepticism, despre dezabuzare și deziluzionare, despre criza culturii moderne și criza omului modern. Calea libertății e deschisă pentru tânărul Cioran, după modelul lui Dostoievski, de calea suferinței. „Stările sufletești“ torturante prin care trece îi amintesc, scrie el, de literatura dostoievskiană (p. 57).

Pentru Cioran, atât scrisorile sale cât și cele ale lui Bucur Țincu s-ar caracteriza printr-un „aer de melancolie și sinceritate“. Ele sunt scrisori nu despre oameni și cărți dar „în primul rând de natură cu totul personală“. Epistolele lui Cioran nu vorbesc însă mai puțin despre o generație și cultura ei, despre o generație în întregul său cu o narcisică „preocupare de sine“, de stilul interior și de neliniștile personale, antiburgheză, orgolioasă și ambițioasă până în pânzele albe, crezând cu fervoare în „valoarea ireplasabilă“ a individului, în „fenomenul irațional al individualității“ și în „caracterul original al atitudinii de viață“. Individualismul „pe culmile disperării“ e una din temele favorite ale tânărului Cioran: „Sunt un om atât de orgolios și cu simțul eternității atât de dezvoltat, încât mi-ar fi absolut imposibil să fac politică. Nu este numai democrația proastă, ci toate sistemele politice și sociale sunt egal de proaste. În domeniul acesta nu pot fi decât cinic“ (p. 62).

De-acum înainte aceste scrisori pot fi considerate ca un apendice firesc și indispensabil pentru „Pe culmile disperării“. carte la care, cum menționează scrisoarea din 24 aprilie 1933, Cioran tocmai scria, carte cu „caracter liric, de cea mai bestială și apocaliptică tensiune“ și unde autorul era convins că spusese „lucruri distrugătoare“ în pagini ce „vor trezi desigur revolta, dacă nu vor impresiona“.

pavel şușară

TOPOS

„... în mine stau toate ființele“
(Yoga tainei regești)

și fiindcă nu locuiești nicăieri pentru că locuiești
pretutindeni
viermele este o risipă a preaplinului tău
vulturul este doar gestul simplu de a te
privi în oglinda văzduhului
apa
șopârta
boncălăitul cerbului
ochiul rotund al cucuvelei
lumina fumurie a zorilor
cearcănul sângeriu al mării negre
cochiliile pustii escavând fundul oceanelor
țipătul ascuțit al prigoriei
foșnetul sevelor care coboară din cruci
și se varsă în apa freatică
zvâcnetul mătăsoș al șarpelui umezind funzele
plonjonul pescărușului în apa lucioasă a antenei
de radar
răgetul de navă eșuată al leului
gâfâitul de voluptate al locomotivei intrând în
negura
vâscoasă a tunelului
privirile întoarse spre sine ale cârțiței
cadența nemțească a elefanților
mergând spre cimitirul elefanților
și toate cele rămase necuprinse în semne
te locuiesc cum peștii locuiesc un acvariu pentru
că tu...

CRIPTONIMIA SAU DESPRE NAȘTEREA MITOLOGILOR

„Numele fiecărui lucru să fie cel pe care i-l
dă cineva?“

Platon – Cratylus

îți desfăci părul pe măslinul ce crește cu floarea-
n pământ
și el luminează albastru și rece
Sulamita e numele tău (întruparea ta în Cuvânt)
văpaia-n care chipul se curăță și trece

acesta este însă desenul interior, factorul etalon,
elementul de reducere universală. numele tău îl
las să odihnească nerostit până va încolți din el
un cedru uriaș din care vom ciopli o arcă și o
cruce pentru uzul inocenților. lasă, totul va părea
o poveste de dragoste; lumea se va întrista, va
uita și va râde. iar numele, Adevăratul tău nume,
va zace latent sub pecete.

și iată cum se nasc mitologiile. târziu,
când oasele tale vor lumina
cu albeața lor
huma,
vor veni grămăticii
pisarii și pictorii
să-ți scoată chipul cel adormit
în pielea bălțată a hârtiei.
ave!

PORTRETUL UNEI ZILE.

duminica aceasta de sf. dumitru
la fel de păgână ca orice altă zi
îmi sugerează, prin densitatea luminii,
un ecran. clipe de suspans și așteptare...
(genericul n-a apărut încă ori
tocmai s-a sfârșit într-o puzderie orbitoare
de stele)
un ecran pe care se poate pune orice: jocuri de
umbre

sângele gâlgâind în fântâna măcelarului
când luna dezvirginată cu un pas mic pentru om
dar uriaș pentru omenire
își taie beregata dintr-o pornire obscură,
mulțimea aceasta ca un animal fără cap
dar cu foarte multe picioare
ori însăși absența ta când gongul
a bătut de zece ori și doar mașinile
urlă pe stradă și scuiță în urmă
talașul asfaltului!

dar iată, vine nimicul și cade iarăși cortina aceea
atât de tăioasă
care împarte lumina în două

1) – și el țipă tremurând de voluptate/ de uimire/
de groază

NOCTURNĂ PENTRU PIAN

muzica nocturnă a radioului peste bolborosirea
vinului
liniște...
și întinericul care învăluie lucrurile
ca un bandaj de carpe murdare

(ce dor adânc, ce tandru rit
a curs în clipocirea acestui vin topit?)

prin zidurile transparente se văd doar corpurile
palpitând în somn ca pielea
iluzorie a meduzei – chipuri mai aproape de
moarte
decât de viață

sufletul lor lunecând printre aștrii
cum își mai recunoaște sălașul
la întoarcerea sa matinală
când sună prelung deșteptătoarele
telefoanele
și vocile răgușite ale sirenelor?

PASTEL

chipurile fardate de pe ecranul televizorului
în dialog direct cu țințării
și cu țigara mornită
în scrumieră – fumul ei
desenează idei fără corp
intersectate doar de țipătul străzii
și de țipătul morții
(o lume de fragmente
vitrării irizate sub cearcănul vânat al serii...)

cum să spui toate astea în tonuri majore
când vremea simfoniilor a trecut
și doar broaștele din balta vecină
își organizează orăcăitul
după o lege pe care mintea mea n-o mai poate
cuprinde

DESPRE STRUCTURA SALCĂMILOR

a sosit toamna
inima ta, acoperită de frunze,
radiografiază amurgul agonice de secol
în rest nimic deosebit...

lumini crepusculare ling articulațiile acestor
clipe
în care răsună doare numele tainic marusia
și concertul brandenburgic nr. 2 în fa major

ca o cârțiță zădărnica va roade acum
când încă se scutură salcâmi
dar la război n-a mai plecat nimeni
pentru că
vă spun din sursă sigură
poetii și-au pierdut demult instinctul eroic

în rest nimic deosebit...

DARE DE SEAMĂ ASUPRA REPARATORULUI DE FRIGIDERE

I
trece pe stradă singuraticul reparator de frigide
o sirenă îl striga printre crenelurile bastionului
dar el pansează tandru cicatricile zilei
și ignoară relația dintre fazele lunii și creșter
criminalității

II
cristale stufoase și imagini din viața la țară
îi bate caldarâm-n pingele
femeile rotesc numai șolduri și sâni
și plouă spre ele o cireadă de iele
cu scule de reparat frigidere în mâini
(un martor fără cauză e un zugrav de câini)
„Zugravul (...) a dat dovadă de multă fantezie
prezentarea chinurilor iadului, zăgrăvind vici
(curvia, abuzul de tutun etc.), năravur
dăunătoare (hoția, minciuna etc.), dar, mai al
nedreptatea socială.“

(Vasile Drăguț)

III
reparatorul de frigidere mănâncă zilnic poeme
și trece tot mai singuratic pe stradă
oasele sale descarcă lumina
fără de rază/ din Sancta Triadă

IV
îndrăgostiții parașutați pe la colțuri se sâr
afabili
și-și ghicesc în cafea
în carnea lor rag lei cu colții de păslă
dar reparatorul de frigidere trece trist pe șosea
fără cruce fără stea fără vârstă

V
reparatorul de frigidere n-are văz și miros
el e un șarpe un viezure un zeu cu des
programat
și râde călare râde în aer râde pe jos
pre limba lui ciupită de vărsat
(poate vreți să știți ce s-a întâmplat mai depa
nu s-a întâmplat nimic. de fapt nici până aici
fost maimult decât o poveste banală cu
reparator de frigidere. ce s-ar putea vedea
acum înainte nu e decât reluarea celor c
povestite. dar dacă iscodirea te roade fără le
află, o, inocent cititor, că reparatorul de frigic
c'est moi.)

(Din volumul „Regula jocului“, în curs
apariție la editura „Crate

JUSTIFICARE METAFIZICĂ ȘI LIRICĂ

de ALEXANDRU PALEOLOGU

Foto: Tudor Jebeleanu

Mi-e teamă că se întâmplă acum și la noi un fenomen pe care l-am constatat în Franța: poezia trece într-un regim de cvasiandestinitate, sau, în total, într-un spațiu redus și privat. În Franța, poetic, poezia ca fenomen de cultură a disparetății nu mai există. Și nici critica literară. Aceasta e înlocuită cu darea de seamă zădărească, pripită, superficială și cu totul sătă de autoritate. La noi, până în decembrie 89, nu era așa. Poezia avea clar un statut public extrem de important, iar poeții aveau un puternic relief social. Acesta era și efectul unei politici diversioniste a puterii și copierea unui model sovietic. Ca și acolo, poeții buni erau numai tolerați (de fapt doar tolerați, însă cu adevăratul unui simulacru de reverență). Acum, interesul pentru poezie (și pentru creația în genere) s-a anemiât până la dispariție. Fenomenul are o explicație simplă și evidentă la noi, în vreme ce în Franța el este un simptom mai îngrijorător, nefiind datorat unor cauze puri în, să-i zicem, „orizontul de așteptări”. În Franța care a provocat acel „frisson nouveau” pe mijlocul veacului trecut, cu Baudelaire, Rimbaud, Mallarmé, și care a schimbat macazul poeziei europene, poezia a ajuns ca „rezervație de zimbri”, editată în plachete de circulație intimă. Iar critica, atât cât mai există încolo de rubricile pripite și semi-publicitare, ocupă (sau se ocupa până deunăzi) cu niște oftologii pseudo-savante, teoretizante și de o demanieră încremenitor de serioasă. S-ar putea să la noi fenomenul acesta să fie doar trecător. Dar e un fapt că poezia, care mai mult decât oricând romanul, are nevoie de comentariu ca de oricare altă artă, suferă până la asfixie de lipsa criticii. Există, har Domnului, și critici, cei dinainte și cei din urmă, foarte inteligenți și talentați, dar se ocupă acum cu altele (nu-i dezaprob, îi citesc cu interes pe Eugen Negrici, Cornel Gureanu, Dan C. Mihăilescu, mă opresc, nu cunosc). Dar poezia rămâne necomentată.

Cele patru plachete ale lui Ioan Vieru, dintr-un volum mai compact, au apărut toate după 1990. Nu eram în țară, nu știu adar cum au fost primite. Dar se plasează dintr-un climat de aparentă indiferență: care vorbeam. Această indiferență, mai bine spus acest „apartheid”, închide poezia, cum s-a întâmplat, într-o „rezervație de zimbri”, poate chiar mai curând într-un ghetou. Dacă situația aceasta se va perpetua, cum se întâmplă (sintamplat) în Franța, efectul poate fi, desigur, și moartea poeziei, dar ieșirea ei din arenă. Pentru a scăpa de asfixia de care vorbeam, ea va trebui să ia un mod de supraviețuire secret. „Gloria” poeziei se va oculta (ceea ce de fapt înseamnă nu va mai fi de ordin public). Poeții vor veni „eminente cenușii”. Vor fi ca niște embrioni ai unor grupuri tsinice, ca în *Histoire des Treize* a lui Balzac. Nu vor mai avea faimă, dar vor avea autoritate: o autoritate ce se va manifesta de la om la om, în sfere limitate, dar care va avea acțiune exterioară travestită.

Vă rog să luați spusele mele cu o nuanță de precizie. Și cu una de șagă. Câteodată acțiunea e de găsit în aburul impreciziei și se primă mai bine șugind.

Eu nu-mi propun să fac aici un „comentariu poetic” sau o „analiză” a poeziei lui Ioan Vieru. Eu numai să remarc felul liniștit, a *pas tres*, fără avertismente, în care Ioan Vieru recurge în cele patru plachete de până acum un mod la început atât de îngust încât nu e încă un mod, dar merge pe nesimțite lărgindu-se până

la zona cetății. În care se strecoară incognito, nu se urcă la tribună, nu proclamă nimic, dar constată și spun (cui? sie însuși? altcuiva? unui interlocutor oarecare? vreunui reporter străin?) starea lucrurilor.

De la prima plachetă, *Căile șoimului*, până la a patra, *Coloana oficială*, el înaintează fără zigzaguri, fără bruște întoarceri, fără momente explozive. Dar fatal, ineluctabil, un fel de mane, thekel, phares, scris nu pe zid, ci pe o carte de vizită.

Găsesc în *Căile șoimului* câteva sintagme, un vers, sau două, sau trei, care au ceva misterios, neclar, dar sigur. Bunăoară: **îndepărtare până aici** – titlul însuși e un vers extraordinar. Calea este inversată, adică parcursă înapoi, nu înainte; spre punctul original, nu spre capăt (care nici nu există, dar se întrevide: nu e încă nici măcar o aprehensiune, dar va deveni asta în clipele următoare). Un vers de acest tip, nespectaculos, lipsit de șansele unor efecte imediate, dar cu efecte întârziate, ca un ferment ce va începe a se dezvolta în conștiință. Sunt în această plachetă curente imperceptibile, însoțite de cuvinte deliberat anodine, chiar un soi de afazie, de oprire a expresiei, care amintesc de Bacovia (cu care nu are altă asemănare), dar cu care are o analogie de metodă (dând acestui termen sensul original de cale, mai exact: dincolo de cale). Îmi amintesc de scurte și discrete fulgerări ca „grăbite trec frunze liberate” sau „spre lumea eronată” (Bacovia). E vorba de o calitate inefabilă, de o realitate calitativ inefabilă, dar inefabilul percutantă. (Șerban Cioculescu, îmi amintesc, condamna termenul „inefabil” ca un soi de scuză pentru neputința găsirii cuvântului propriu. Nu avea dreptate; inefabilul e o realitate).

Poezele sunt fără nici o punctuație. Aceasta e o metodă de foarte strictă funcționalitate lirică. Sunt unii care scriu poezii fără punctuație și fără majuscule fiindcă au văzut așa la alții și ca să fie dragă Doamne „moderni”. Dar nu merge oricum. În speță ține de o tendință către insinuație și secret și de extraordinara disproporție dintre micul comprimat, mica picătură care poate intoxica lent, și efectele ulterioare care sunt anatreptice (adică răsturnătoare). Lucruri de genul acesta întâlnim în poezia lui Ioan Vieru aproape la tot pasul (aproape, nu chiar la tot pasul, căci este obligatorie o anumită economie distributivă). Efectul are nevoie de un spațiu, altfel s-ar aglomera efectele și s-ar ucide între ele. Sunt necesare niște distanțări. Există și suite de versuri care au funcția de plasmă în care viețuiește efectul (care nu e „de efect”, ci e revelator). Un fel de recipiente farmaceutice sunt toate poemele: este în primul rând o poezie solipsistă, născută dintr-o nevoie intimă, irepresibilă, în al doilea rând se mizează pe o șansă probabilă, posibilă, dar rară, a comunicării. S-ar putea ca cineva, un spirit afin, să nu se întâlnească cu acest volum sau să nu dea de acele versuri care ar germina în conștiința lui. Se poate ca întâlnirea eventuală să nu aibă loc. Se merge la risc, ca la jocul de zaruri. Din această primă plachetă pleacă un proces, o devenire care merge de la interioritatea cea mai tăcută (dacă îmi pot permite asemenea reprezentare când e totuși vorba de cuvinte, sintagme, ziceri) deschizându-se spre exterior fără a pierde nici o clipă justificarea unică a poeziei scrise dintr-o nevoie absolută de precizare. Adică ce? Să captezi acea infimă formulare, aproape o siglă, din care se constituie

reperele pentru o operă (în sensul alchimic). Opera în potențialitatea ei. Există aici repere pentru sine însuși care conțin în germe devenirea ulterioară. (Întocmai cum în NU a lui Eugen Ionescu se află potențial toată dramaturgia lui de mai târziu). De aceea eu nu am să urmăresc aici procesul evolutiv a lui Ioan Vieru volum cu volum: o aveți aici în această antologie. Se produce un demers, o desfășurare irepresibilă, dar nici năvalnică, nici dirijată în mod vizibil. Dirijată, desigur, dar nu printr-o decizie, ci dintr-o nevoie. Nu e vădită intenția de a face un poem sau mai multe, ci faptul că aceste poeme urmează să se nască fiindcă germeii lor există și au fost implantați în chip necesar. Ceea ce are ca efect, deocamdată, placheta cea mai recentă, *Coloana oficială*. Aceasta se deschide foarte larg în social, fără a fi politică decât în sensul dat de Baudelaire (în *Mon coeur mis a nu*). Are elemente pamphletare în spirit de litotă, adică spune mai mult prin mai puțin. Chiar titlul are un caracter polemic. Ce e *Coloana oficială* și cum este ea apreciată de poet? Este apreciată cum se cuvine ca o impostură care uzurpă o reprezentativitate. Primul poem, *șchitul dintr-un ram*, din această plachetă este un inventar complet, un repertoriu a tot ce trăim noi, românii, de cinci ani înapoi. Poetul nu face din asta o poezie politică, una de tribună, de provocare la acțiune directă cu efect în imediat. Este o constatare, un inventar, care are la sfârșit o invitație dacă nu o somație, „oare nu mai e nimic de făcut?” Adică: așa suntem, nu putem găsi în noi luciditatea, forța, curajul, de a face totuși ceva? „copacii au ieșit pe străzi/oamenii au rămas în case”. Cam așa s-au întâmplat lucrurile, „revoluția continuă la televizor”. Și de atunci tot continuă! Cum? „copiii au fost împușcați înainte”. Versul acesta îmi pare demn să fie ales și luat ca formulă valabilă, sintetiză a tot ce trăim de atunci.

Mi se pare că aceasta e una din probele pe care odinioară le treceau maestrul cântăreți. Capodopera însemna nu opera genială, mai ales nu cea finală, dar calitatea omologată, aceea care abilitează pe artist să se adreseze semenilor cu un mesaj care, în loc de a fi discursiv program ideologico-moral, e pur și simplu o desfășurare corect urmărită ca în stadiile devenirii biologice: de la germen la efect, până la urmă deschise în evantai spre o convocare a conștiințelor individuale la o viață comunitară întemeiată pe o justificare metafizică și lirică.

Ce este exprimarea subiectivității decât un avertisment, un act de naștere? Un act de naștere este un program de creștere, adică unul de libertate.

DISCUTII DUMINICALE

Si aici, la Canal, situația lui Luca Barbălată față de colectiv o repeta pe cea trăită de el în facultate. Deținuții, marea majoritate politici, puțini hoți sau risipitori ai avutului obștesc, deși nu mai constituiau o masă omogenă ca vârstă și cultură, îl izolaseră, pe el și pe alții, îi împinseseră la marginea preocupărilor lor intime, sau dincolo de ele, într-un spațiu pe care îl priveau așa cum privesc oamenii o grădină zoologică. Doar pământul de sub picioare le era comun privitorilor și fiarelor, în rest îi separau gratii și cuști, aici nevăzute dar reale. Luca încă nu era conștient de izolarea lor, fiindcă se simțea legat prin muncă, prin truda cumplită cotidiană, de toți ceilalți – și egalul lor –, toți, poate cu excepția nebunului, participau la o lucrare comună pe care, indiferent de condițiile realizării, Luca o considera folositoare.

– Barbălată, când vorbești de ale tale pari mai deștept. Folositoare? Știi tu cum se măsoară folosul? Al cui folos?

Precizările erau ale inginerului Zaharia; studiasse energetica, fusese coleg de promoție cu aproape toți inginerii-șefi de sectoare care lucrau – liberi – la canal, toți fiind elevii șefului de proiect al Canalului. Colegii îl vizitau, ținându-l la curent cu mersul lucrărilor, adesea îl „împrumutau“ la alte sectoare pentru a organiza acolo munca, sarcină pe care Zaharia o îndeplinea iute și, dacă nu cu plăcere, cu convingere.

– Convingerea că trebuie și pot să le ușurez munca. Munca asta inutilă, mai inutilă economiceste decât piramidele vechiului Egipt și incomparabil mai puțin estetică. Și încă lor piramidele le foloseau drept morminte personale.

– Și ăstora, observă râzând Toni Hariton poetul, drăcia asta le folosește tot ca mormânt, dar nu al lor. Al nostru. Al câtorva mii de viermi ce foim în albia asta din care vom coborî în moarte adânc, frumos modulată ca bașii.

– Sau ca bari-Toni, glumi cu simpatie Luca.

Îl îndrăgise inexplicabil din primul moment și îi arătase prietenie; gândeau la fel sau, oricum, jaloanele gândirii și ale gustului lor estetic erau identice; respectau aceleași valori și comunicau de multe ori intuitiv, fără vorbe, cum comunică de obicei inși aparținând aceleiași generații, deși Toni Hariton era mai vârstnic. Memoria uluitoare a poetului – era o adevărată bibliotecă vorbitoare – îl încânta și, în acest mediu lipsit de informații, îl folosea, după cum îl întrista și îl speria dezabuzarea, oboseala lui Hariton ce se manifesta în vorbele și versurile sale. Toni le declama, Luca învățase unele pe de rost, dar, deși îi plăceau, lupta sau încerca să lupte împotriva pesimismului lor.

Știind că prin sacra poartă a coapselor mummii

Am ieșit din negrul nimicului în lumina lumii

Ți-am botezat, iubito, superbii genunchi „mai nimic“.

Apoi așară alba ninsoare troienindu-mă mi-a șoptit

Că între nimic și mai nimic sloiul vieții, pic cu pic

În moarte s-a scurs. Gata. S-a isprăvit.

– Nu, Hariton, eu vreau să trăiesc. Trebuie să trăiești și tu. Am convingerea că viața nu e

**niculae
crișan**

totuși ceva absurd. Ne-a fost dată să ne împlinim, nimeni nu trăiește fără rost, în natură de altfel nu există nimic fără rost.

– Natura! Natura toată, întreg cosmosul, infinita și eterna marterie în mișcare e ceva fără rost și absurd, ascultă ce-ți spun eu, cu intuiția mea. Absurd. Homer și Shakespeare și eu, Toni Hariton, am avut „rostul“ de a arde ca stelele pe firmamentul veșniciei. Dar firmamentul ăsta cu stele cu tot va exploda și va dispărea odată și odată și se va transforma în altă energie, informă și fără rost și, ce-i mai trist, fără memorie.

– Nu. Se va organiza în altă formă inteligibilă și rațională, interveni inginerul Zaharia. Da, da, legile naturii așa inexplicabile cum sunt, sau par, sunt cuprinse în ele însele. Totdeauna o rațiune care le va pătrunde va reuși să le organizeze în vederea folosului propriu – admit că folosul ăsta e dialectic legat de chiar sursa ce i-a dat naștere – și care rațiune tinde contradictoriu la conservarea și perpetuarea propriei ei stări. Contradictoriu fiindcă nu poți păstra, în ordinea materială în permanentă devenire, ceva într-o formă dată oricât de perfectă.

– Nici măcar sufletul? Sau spiritul, sau zi-i cum vrei, se înfurie Hariton. Oricât de materialist aș fi – și sunt, să mă ia dracu, sunt! – nu mă faci să cred că nu există suflet. Așa cum în atomii de materie tu vezi, sau știi că

există energie nucleară, sau atracție, sau ci naiba îi zici, oricum energia reală, calculab așa în om, sau, în sfârșit, în materia vie există suflet!

– Și ce-i cu asta? Admit. Există, dar n poți calcula, fiindcă...

– Eu îl pot calcula. În iambi, în armonii, culori, în forme...

– ...fiindcă încărcătura energetică atomului omenesc, spre deosebire de cel fiz nu-i determinabilă în prototipuri reduse număr și structură, ci infinită. Câți oameni atâtea structuri de atomi. Recunoști?

– Recunosc. Dar recunoaște și tu structurile astea au, în colectivități restrânse număr, proprietatea de a ierarhiza fără greș pe semenii lor. Elimină sau chiar distruge elementele rele, dăunătoare, după cum conștient și chiar exultă pe cele bune, superioare medii. De ce crezi că suntem noi aici pe dealul ăsta l de vânturi puturoase?

– Recunoașterea asta, interveni Luca din în ce mai prins de discuție, rar înseamnă suferință, mai des admirație sau invidie, în deauna izolare sau teamă. Da, fiindcă dacă n destia, bunătatea sau răutatea, în general calitatea morale ținând de inimă și temperament, pot acceptate benevol de media masei, inteligenți și voința, geniul și capodopera – nu, niciodată, decât cu forța. Impuse de timp sau pur simplu cu pumnul, calitățile intelectului sunt general urâte, ca tot ce ține de educație caracter: recunoașterea lor la alții înseamnă pentru tine frustrare, supunere, constrânge. Deci sunt urâte, așa zice, în mod natural, fiind în mod natural oamenii nu se consideră egali unii cu alții, ci întotdeauna unul superior altuia. O știi din puțina mea experiență.

– Frate al meu, ai merita o bere, zise Toni Hariton. Tu spui ceva, da, spui ceva. Curi cum oamenii refuză să înainteze umăr la umăr în linie, în falangă ca macedonii și prefecții piramida, unul în capul altuia. Ipostază cu toată nepotrivită câtă vreme vierme ești, ori te zbură ori te târășii.

– Depinde, spuse Zaharia zâmbind. Folosești cât trebuiești, na, că vorbesc și eu versuri! Dacă superioritatea ta îi ajută pe ceilalți, le ușurează efectiv munca și îmbogățește material sau spiritual viața, acceptă... Uite, asta mă întreb și nu-i dau rost: folosul! Cui dracu îi folosește chiriștii nostri?... Știi ceva – și pe neașteptate Zaharia saltă în genunchi, izbînd aerul cu pumnul – înțeleg ce mi s-a întâmplat, la urma urmei a refuzat să execut în fabrică un plan sau ordin, nu m-am supus vieții. Și cu viața, simplu e așa. Nu putem trăi singuri. deci liberi, deci dacă nu mâncăm. Din moment ce pentru existenta trebuie să mâncăm, trebuie să ne mișcăm să alergăm după mâncare, să muncim. Fiind numai animalele – și omul în prima lui condiție istorică de fiară – aleargă după mâncare și procură prin omor. Omul – și demult – prin muncă. Ei, din acest moment nu mai ești, nu mai poți fi liber. Ai intrat în angrenaj. Muncă vrei nu vrei, ne leagă unul de altul. Bun. Angrenajul ăsta constituie viața. Admit, anume tip de viață, dat și întâmplător, în care naștem, nu ni-l alegem, n-avem drept opțiune, dar oricum el presupune ordine, legi, interrelații. Bun. Când am refuzat să execut secția mea carcasa, m-am opus mișcării angrenajului, i-am perturbat mersul și am fost pedepsit. Absurdă nu-i pedeapsa, de altfel su

vins că mi-o vor ridica, da, nu va ține nici un caz zece ani. Nu-i absurd faptul că, tru a-i băga în acele carcase, statorii ca și orii au fost redimensionați la strung, mpind aberant prețul dinamului și ucându-i până la nerentabilitate lamentul, nu, absurd e faptul că lucrul ăsta tinuă. Absurd. Absurdul ăsta se cheamă ompetență. Dându-mi mie dreptate și oiectând produsul respectiv, incompetența fi dat de gol și odată cu ea s-ar fi dovedit că le respective ale angrenajului au fost prost tuite. Au preferat să mă sacrifice pe mine, ialist de prima mână, cu trei ani de studii în inătate, plățite – culmea! – tot de ei. Așa se ește forța, forța vie, Barbălată, potențialul.

- Aici toți suntem de prima mână. Până și chiaburilor, li se adresa Toni Hariton, nu dacă în glumă sau în serios, celor grupați ă frații Măniță.

Aceștia se înroșiră, atenți deodată, dar ucară să spună ceva fiindcă le-o luă înainte iu Cotta, un om tăcut – îl porecliseră itul“ – , cu aspect meridional, negricios, l dar falnic, asemeni efigiilor de pe ecele antice. Numele latinesc i se potrivea; itatea îi era subliniată și nutrită, s-ar fi t spune, și de piciorul stâng – țepăn.

- Drepti! Descălecarea, poete! Acum esc eu, Silviu Cotta. Inginerul a zis una: mpetență. Bun. Asta ar fi o gaură prin care i necazul peste lume. Dar gaura asta o lelesc oamenii în pereții societății în care sc. Una fără alta nu există. Incompetența o anumită societate. Sunt însă găuri numai n și prin ăstea bat cele mai putrede vânturi, ade, oricând și pentru oricine. Permiteți-mi ă sposedesc. Vă cer permisiunea, fraților, ltați-mă.

mul se ridicase în picioare și li se adresa ca i tribună, impresie accentuată de faptul că și privea ascultătorii, ci – undeva peste tele lor. Înainte de a continua, își făcu încet, cruce.

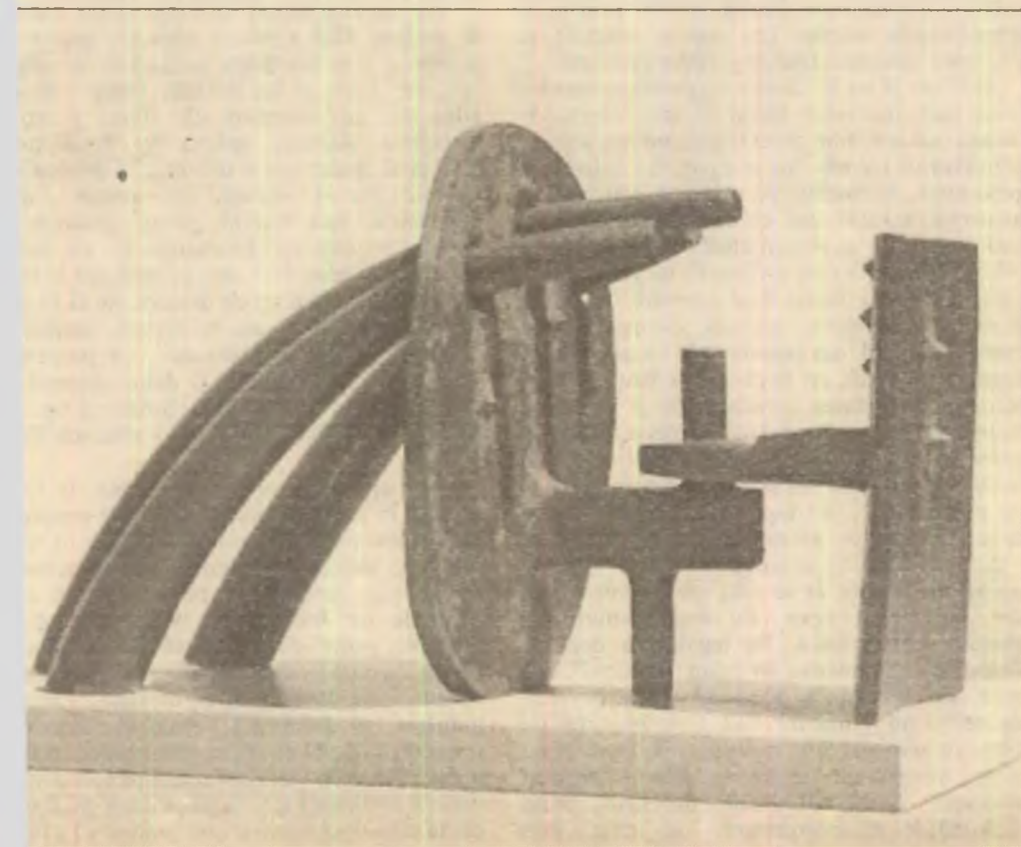
Sunt ardelean, fiu de popă, n-am avut în nici o dorință alta decât aceea de a mă face r. Și m-am făcut. De cavalerie. Înălțarea și și primul salariu de sublocotenent le-am it, înainte de război, în Capitală, la barul Ciang“, pe Brezoianu, bar vestit, cu euri rafinate, cu perdele vișinii din barșon, mpanie, cu fete parșive. Beam, cu fătuțele enunchi, și neștine se grozăvește că el e din fiștecare foc de revolver câte un bec

din candelabru. Mă rog, poștește. Acela își scoate revolverul și pacl! pacl!, dar nu nimereste nici un bec. Nimereste, prostul, sârma de care spânzura candelabru, și pacl! drăcia aia cade și se jândărește drept pe masa domnului general Dombrowschi. comandantul garnizoanei Capitalei. El petrecea în centru și, bunînțeles, nu singur. Generalul, și el cavalerist, nu ne-a făcut nimic decât ne-a risipit pe toți care unde, dar pe zonă. Așa am ajuns pe granița de răsărit, într-un sat, comandant al sectorului Z.G.R. 27 – la pifani! Să mori de urât, nimic tu acolo decât mâncare, pocher și vin. Și o învățătoare cam coaptă. Atâta tot, până mă pomenesc într-o zi chemat la garnizoană. Ziceam că mă iartă. Dar n-a fost așa, ci mi-au dat ordine și instrucțiuni de cum să trec în cutare zi, exact la orele 04.30, un condamnat politic român, exact prin cutare punct al sectorului meu, la sovietici, și să-l schimb în acel punct cu unul adus de bolșevici. Drăcie mare! Învăț eu formulele, pun băieții să facă un steag alb, vine ziua fixată, dar condamnatul nu vine. Vine alt ordin. Rămânea totul cum s-a stabilit, dar se amâna cu o săptămână. În ajunul zilei cu pricina – numai credeam în toată povestea asta – pun să-mi frigă o găină, mânc și beau zdravăn și mă culc. Să fiu proaspăt dimineața. Abia adorm, când aduc condamnatul ce trebuia pasat sovieticilor. O femeie într-un pardesiu, deși era vară, tunsă ea băiețește, cam coaptă și asta, dar femeie! Bun. Îi sărut eu mâna, îmi cer scuze, mă îmbrac în mare ținută, aduc vin și ce rămăsese din găină, scot străjile în ceea odaie și mă dau în vorbă cu dumneaei. O îmbiu să-și lepede pardesiu, să guste ceva și, mă rog, înțelegeți voi... Se face ora, o trezesc, o culcasem în patul meu, și pornim conform ordinelor. Eu cu ea înainte, garda cu steagul alb în urmă. Bun. Orice zori de vară au draci în ei, nu știu cum te învelesc, te apără dar te și fericesc, de ți-i dragă lumea, deși ți-i milă de ea... Și uite așa, tăcut eu, tăcută și femeia, cum pășeam alături, numai ce-mi apucă mâna și-mi dă o carte de vizită, can poveste. Adică, dacă vom trăi, să ne mai căutăm. Pe urmă au decurs toate bine, ca în instrucțiuni. Sovieticii s-au prezentat, ne-am salutat, am predat noi femeia, ne-au dat ei omul, totul în regulă. Aș minți spunând că n-am citit cartea aceea de vizită, dar numele nu-mi spunea nimic, absolut nimic. Am pus-o bine și am uitat-o. A venit războiul, a dat Dumnezeu și m-au rănit încă de la început, la Golta. Cu un picior țepăn, am scăpat de front, dar și de armată, m-

au pensionat cu invaliditate de gradul doi. Din pensie, drept vorbind, nu puteai trăi omenește, dar n-am avut ce alta face până în '45, când m-am dus acasă în Ardeal. Tata își vedea de popia lui, eu de pământ, al ecleziei, dar aveam și noi vreo zece jugăre. Și cu pământul nu mori, sau n-ar trebui să mori, dacă-l lucrezi. Pomărit, prune, țuică, oi, lână, neguțatorie cu câte un porc, totul în regulă, dacă pe gaura aceea a dumatiale, inginerule, n-ar fi început să sufle vântul. Impuneri, cote, rechiziții, ba ne-au făcut și de chiaburi. La noi, sub munte, bucate nu cresc. Ne-au cerut cote de grâu, de cucuruz, de soia, de tutun, de viermi de mătase și câte și mai câte, până ne-au pus jos, ca pe șarpele ținut cu furca în țărână. Gata! Așa nu mai merge. Scot cartea de vizită din ladă și iau trenul la București. Cu alții facă cinc ce o vrea, treaba lor, dar cu mine nu. Femeia, să știți voi, ajunsese stăpână mare. O caut la guvern, la prezidiu, pe la comitete, dar nu dau de ea. Mă rog frumos de ei, spui peste tot cine sunt, arăt cartea de vizită și într-o sâmbătă se milostivește o secretară și-mi șoptește că „uite acuș a plecat tovarășa la miting, la Arenele Libertății“. Acolo dăm de ea, adică mă duc secretara cu mașina. Urcăm, prin dos, pe scenă. M-am speriat de mulțimea ce vedeam cum o ascultă și o aplaudă pe femeia aceea pe care o cunosusem într-o noapte de vară. Când se termină mitingul, ies din culise și mă înfățișez ei. Mă recunoaște imediat. Încep eu vorba, ea se scuză că acolo pe scenă, mă rog, și cum n-are timp, intră într-o ședință, să vin cu ea în mașină și să-i spun amănunțit ce doresc. Urcăm, îi deapăn povestea, cam lungă, și cu asta ajungem la sediu. Mă duc înăuntru în biroul ei. Aici abia termin eu de spus necazurile și mă întrebă că, la urma urmei, ce vreau? O rog direct: pe mine să mă scutească de chiaburie, să mă lase în pace și nici n-o mai deranjez. S-a făcut, zice, îmi zâmbește, zâmbesc și eu, ne strângem mâinile, ba îmi dă și mașina să mă ducă la gară, să nu ostenesc mergând pe jos. M-am urcat în mașină și așa am ajuns aici, fraților... Asta-i a doua gaură, cea mai puturoasă în inima omului, răutatea. De asta, ca de blestem, n-ai cum te feri. Mulțam că m-ați ascultat. Cotta își făcu iar cruce și oftă. Doamne, mulțamu-ți că nu m-ai făcut rău.

- Așa, așa. Mulțumește-i și că te-a făcut pușcăriaș! rosti rar Toni Hariton și ura vibra cu atâta tărie în vocea lui că ceilalți tresăriră. Ei, da, comandantilor și voi, chiaburilor, care reprezentați forța bogată a satelor, cu inteligență și voință, cum spuneai, Barbălată. Ei, pe voi pot să vă curțe și o să vă și curețe. Pe toți, înlocuindu-vă cu mașini. Voi nu mai trebuieți. O mașină ară, seamănă și culege mai cu spor decât o sută de alde voi, țărani. Dar noi, pe noi cu ce o să ne înlocuiască? Am șaisprezece ani de studii în țară, patru la Heidelberg, unul la Oxford și patru la Paris. Douăzeci și cinci de ani mi-am turnat în cap frumusețea lumii, am măcinat-o și am plămădit din făina asta veche pâine nouă, adăugându-i desigur drojdia talentului (Luca zâmbi amintindu-și că volumul premiat al poetului se intitula „Pâine nouă“) pe care ăștia o aruncă fără să o guste. Înțeleg, li se pare otrăvită, înțeleg, nu va pieri cu mine poezia, poezia e nemuritoare – dar nu și poetul. Ce faci cu el? Cu ce îl înlocuiești?... Nu bate cuie cu rigla de calcul, strici rigla și nici cuiul nu intră cumsecade, hai, inginerului? Am lucrat la ambasada americană până în război, ăștia cred că am făcut spionaj. Cum nu înțeleg că nu-s bun pentru spionaj, nu-s bun de nimic decât pentru poezie. În mine rodesc cuvintele și ăștia mi-au opărit ogorul, m-am ucwat, sunt sterp. Mai bine m-ar fi împușcat dracului, decât să atârn degeaba ca sfinților puța...

Ascultătorii izbucniră în râs, Luca se răsturnă pe spate...

DINTR-O VIAȚĂ DE ÎNȚELEPCIUNE

de ALEXANDRU GEORGE

Printre atâtea ingratitude dar și entuziasme nejustificate, de omisiuni și exaltări care afectează o sumedenie de figuri ale momentului cultural actual, surprinde totuși tăcerea profund culpabilă cu care critica profesionistă a întâmpinat cele două ample volume de **Aforisme și para-aforisme** ale lui Vasile Băncilă, apărute la editura timișoreană Marineasa, 1993 și 1994. E vorba de cea mai amplă publicare antumă sau postumă din opera unui scriitor și gânditor ce se cerea de mult încă recuperat, în spiritul judecății care în perioada comunismului i-a lipsit pentru prea cunoscute motive. Activitatea sa de eseist, circumscrișă ariei tradiționale și ortodoxiste, nu se putea bucura de vreun ecou altfel decât negativ în ultima jumătate de veac din care cel puțin patru decenii petrecute în acel exil interior, pe care mulți îl invocă acum deși puțini îl cunosc și mai puțini încă l-au experimentat. Abia câteva articole de evocări și analize, de reconstituiri de personalități readuse în memorie de cel care în ultimii săi ani de viață ar fi făcut figură de patriarh al scrisului, dacă ar fi fost mai bine cunoscut, pentru ca numai un succint volum de **Portrete și semnificații** din 1987 să dea cititorului mai tânăăr măcar o idee despre ceea ce scrisul și personalitatea lui Băncilă puteau însemna. (Poate că a fost și vina publicistului prea risipit în manifestările sale din perioada sa „liberă”, prea generos cu alții, pe care i-a însuflețit cu pana lui și le-a trasat portrete totdeauna măgulitoare dacă nu foarte exacte.)

Omul făcea parte din aceeași generație cu T. Vianu, M. Ralea, G. Călinescu, I. D. Gherea, Lucian Blaga, D.D. Roșca, toți trecuți prin învățământul filosofic al vremii, dar orientarea sa îl apropie încă de timpuriu de **Gândirea** și de revistele de același tip. Deși născut la Brăila și aflat în modul cel mai firesc în contact cu Nae Ionescu (al cărui necrolog scris în 1941 reprezintă una dintre cele mai realizate și mai caracteristice pagini ale sale) el nu a fost influențat propriu zis de acesta; a fost unul dintre rarii noștri esești de orientare creștină, mai autentic decât Mircea Vulcănescu și decât diabolicul Nae, ca și de prea lumescul și pasionatul Nichifor Crainic. Situat pe o poziție medie, el a ajuns totuși în situația de a fi obligat să rezolve o contradicție tipică gândirii „tradiționaliste” din epocă: aceea dintre ideea etnică și universalismul religiei creștine pe care așa-zis le susținea și pe care liberalii de după război le duseseră la o simplă și echivocă alianță bastardă. Băncilă s-a concentrat mai ales în domeniul eticului și un volum de astfel de eseuri ar trebui editat neapărat pentru a-i pune în valoare poziția. (Dealtminteri, spre regretul nostru, al celor care îi cunoșteau întrucâtva scrisul, lipsește din actualele volume o minimă bibliografie, care ar indica măcar prin cumuli de titluri preocupările gânditorului, chiar și datele biografice trebuincioase oricui ar vrea să se orienteze lipsind prea de tot).

Preocupările și orientarea lui generală aveau să-l ducă pe Vasile Băncilă la simpatia deschisă față de mișcarea legionară, în favoarea căreia a și scris; în septembrie 1940 i s-a oferit o efemeră slujbă la Ministerul Instrucțiunii (cred că de director al învățământului secundar) pe care a părăsit-o curând, înainte de eliminarea legionarilor, el vădindu-și astfel inapținerea pentru tumultul vieții politice. A revenit la catedra lui de filosofie de la Liceul Mihai Viteazul, unde a rămas până la reforma fatală a comuniștilor din 1948; apoi s-a cufundat în tăcere, într-o dureroasă singurătate, sfârșind aproape complet uitat.

Actualele masive volume se alcătuiesc mai mult din „gânduri” decât din aforisme propriu-

zise; suntem mai aproape de Pascal decât de La Rochefoucauld, suntem în fața unei mase de reflecții pe teme generale în legătură cu destinul omului, cu firea și păcatele lui, cu măreția și josnicia lui. Stilul aforistic îi reușește gânditorului nu doar o dată, așa că nu cu titlu de excepție voi semnala:

245. Când oamenii își pierd idealurile, obișnuiesc să spună că au început să cunoască viața.

253. Între indiferență și calm e diferență ca de la cer la pământ.

283. Regretele sunt istorice, speranțele sunt revoluționare.

342. Primul om care s-a născut din om a fost un ucigaș: Cain. Păcatul acesta e poate mai mare decât cel original.

655. Oamenii luptă cu spațiul, dar îi învinge timpul. Istoria culturii e istoria încercărilor omeniești de a domestici ideea de timp.

658. În istorie, ideile se impun prin exagerare și cad prin exces.

744. Omul se naște toată viața, dar moare o singură dată. Omul moare toată viața, dar se naște o singură dată. Viața are și ea teoremele ei reciproce.

900. Măștile sunt mai sincere decât oamenii.

992. Unele felicitări sună ca niște condoleanțe deghizate, și invers.

1127. Singura scuză a vieții e că este sacră, e nevoie de mai mult?

E greu să te oprești, dar cred că din aceste se dezvoltă îndeajuns tonul acestor refl crepusculare, ale unui om singur, mai cu dezabuzat decât încredzător, resemnat, dar sceptic, atent în mod voit să descopere esențele nu cedeze amăgirilor.

Deși nu lipsesc accentele creștine, nu ele predominante. De ce, oare? Gânditorul își pier credința? În nici un caz nu așa spune asta... Poa gândul de a-și vedea gândurile totuși publicat îndrumat să nu iasă din aria sa (și altmii preferată) a moralei și a moralismului. Tot c publicat în cadrul acestei colecții de aforism para-aforisme datează din partea ultimă a existențe încheiată în tristețe, dar nu fără sper

Paginile acestea, lăsate de el, ne instr asupra unui suflet și unei inteligențe deopotriv sunt lucrarea unui filosof, ba chiar e surprinză absența spiritului autentic filosofic, al tehnician al gândirii, exersat în timp de decenii de viață câte, cu generozitate, i-a ac Divina Providență. (Ar fi de comparat, în sens, cu **Jurnalul filosofic** al lui C. N miraculos apărut chiar în anul care a pre invazia întunericului.)

Am încheia totuși cu un cuvânt al lui, m decât orice comentariu căci îi e prea caracte „Mă bucur adânc oricând întâlnesc un om m decât mine.” Cine i-ar putea replica? Exister Vasile Băncilă pare a dovedi și faptul că îi omului o înțelepciune pe care să și-o păstreze și atunci când a studiat în chip sistematic profesional filosofia.

PÂNĂ UNDE ?

de ROXANA SORESCU

Aș vrea să comentez puțin titlul culegerii de eseuri a lui George Bălăiță, **Gulliver în țara nimănui** (Editura Cartea românească, 1994), pentru că semnificațiile titlului îmi par a sintetiza și atitudinea autorului față de materia abordată.

Gulliver al lui Swift este un personaj menit a ilustra nu numai relativismul oricărei judecăți de valoare (urias printre pitici și pitic printre uriași), scepticismul izvorât din compararea sistemelor coexistente, întemeiate pe principii opuse, ci și sarcasmul izvorât din confruntarea imperfecțiunii umane cu un sistem ideal de valori: în țara cailor, Gulliver devine o ființă ce cu greu se mai poate suporta și numai după exerciții de voință își mai poate suporta semenii. George Bălăiță citează într-unul din eseurile sale tocmai finalul alegoriei lui Swift, cel în care experiența impune toleranța, acceptarea celui alt, dar o acceptare întemeiată pe resemnare și pe neîncredere în perfectibilitatea naturii umane. Personajul lui Swift este plasat de Bălăiță în „țara Nimănui”, în „no man's land”, în Utopia, așa cum Swift nu o făcuse. Gulliver cel autentic era pus în situația de a se confrunta permanent cu două sisteme definite de valori; el se afla mereu într-o țară care reprezenta ceva, fie despotismul, fie toleranța aristocratică, fie legalitatea deplină. Niciodată nu nimerise în „țara Nimănui”. Ce poate însemna țara aceasta? Țara în care domnește un Nimeni? Sau țara în care nu domnește nimeni? Sau, mai degrabă, locul ce nu există, u-topos-ul, ce nu se află în posesia nimănui? Scriitorul lasă deschise toate posibilitățile de interpretare – și acesta este

principalul procedeu prin care proiect reportajul și articolul cotidian în sfer generalizări și de ambiguități a literaturii.

Aș remarca faptul că relativizarea pun de vedere, fără a marca opțiunea pentru anume, era un procedeu esențial în roman mai important al lui Bălăiță, **Lumea în zile**. Să ne amintim că acolo perso principal, Antipa, apărea în două p diametral opuse: zeu al universului domest și mic diavol înfrânt, într-o lume s demonică, sau numai jalnic umanoid perspectiva căelușei Eromanga. Cu alte c structura de adâncime care guvernează la F alcătuirea oricărui tip de discurs, fie el fic fie el realist, este una relativistă, scepti puternice înclinații sarcastice, cu prop spre alegorie și simbol și deloc dispus expliciteze tezele și morala. Structură tipi fanatică. Probabil că de aceea îi plac atât S Gogol.

Aproape toate textele publicate de C Bălăiță în acest volum, ce reunește repoi intervenții publicistice din întreaga sa publică, depășesc interesul conjunctu dobândesc perenitatea pe care le-o calitățile lor literare. Aș vrea să aleg exemple, pentru că amândouă puteau ger tip de discurs pedant, moralizator sau p savant, care le-ar fi ucis mesajul. Prii numește „O dimineață banală în Amer notează, fără nici un fel de comentarii, ce bursierul român George Bălăiță pe fereaste orele 9 dimineața și 6 după amiază. Se în că, în răstimpul necesar consumării a 12 ț

rați cu uneltele lor transformă o porțiune de stradă într-o pistă de aterizare. În acest timp sunt aduse utilaje și materiale necesare, iar măsurătorile, se deviază circulația pe stradă, se lucrează pe rând cu mijloace sofisticate sau cu lopata și hârlețul, după ce se asfaltează, se face proba de calitate a ei construite, se reîncarcă utilajele și totul trăiește în normal ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Autorul nu trage nici o concluzie: tează numai fascinația cu care privește pe mul de care nu se mai poate desprinde.

Un alt text la care aș dori să mă refer este unul de foarte modernă interpretare literară. Se numește **Fandacia** și aruncă o lumină nouă asupra coanei Efimița. Ca și textul precedent, și sta este o scurtă narațiune, căci, așa cum lăra singur, lui Bălăiță îi convine cel mai e exprimarea prin intermediul personajului, ar dacă acel personaj este cel ce spune „eu”. Iar, ne este repovestită seara de lăsata ului, anul 1880, așa cum o știm din **Conu' Ionida față cu reacțiunea**. Numai că iitorul împinge numai puțin lucrurile mai înainte: imaginează destinul Efimiței în nătoarele minute, de după lăsarea cortinei: oana Efimița se pomeni pe marginea patului, epenită într-un gând ciudat:... cum se făcuse uitaseră ei, Leonida, mă rog, e bărbat, dar ea,

cum de uitase că era lăsata secului? Frământată două săptămâni de gândul negru, femeia moare, verificând teoria: „Omul, bunăoară, de par egzemplu, dintr-un nu-știu-ce ori ceva, cum e nevricesc, de curiozitate, intră la o idee; a intrat la o idee? fandacia a gata; ei! după aia, din fandacsie cade în ipohondrie. Pe urmă, firește, și nimica mișcă...”

Una dintre tendințele din ce în ce mai puternic marcate astăzi în interpretarea lui Caragiale este punerea în evidență a structurii tragice subiacente în conceperea personajelor și în viziunea asupra destinului lor. Numeroși critici literari au scos în evidență concepția abisală care guvernează opera cu aparențe grotești. Contribuția lui Bălăiță nu este de neglijat: i-a trebuit o singură întrebare ca să pună în lumină singurătatea, spaima, izolarea, închiderea într-un univers al incomunicabilității derizorii pe care le maschează discursul comic al lui Leonida și admirația absurdă a consoartei.

Am ales acest scurt articol pentru că structura lui ambiguă, tragică în profunzime, comică în aparență este aceeași care guvernează și literatura lui George Bălăiță. Cum spune el însuși: „**Lumea în două zile** nu vrea să pună decât o întrebare: până unde se poate împinge gluma?”

Până la moarte, este răspunsul.

parodii

minerva chira LÂNGĂ BOTUL CALULUI

(Luceafărul 1/1996)

Contemplu catastrofe la TV
doar inundații, foamete, cutremur
și-atâta frig că și acuma tremur
când mă gândeam la „Tara nimănu”.

Dar am salvat când mai-mai să se
vâre
în putregai fosforescent un cal,
doar eu știu cum l-am adunat la mal
de fapt am scris în „Manualul de
târâre”.

Și-acuma stau de toate dezgustată
pe lângă cal și-ndopu-l cu jărătic
s-ar prea putea ca cel mult într-un an
de mâncă bine, calul, dintr-o dată
să se transforme-n Pegas hieratic
Precum mi-a și prezis Ioan Moldovan.

Lucian Perța

momente privilegiate, intermitente. Comunicarea cu transcendența e un deziderat al unei conștiințe perpetuu agresate de o realitate traumatizantă, zarea abia presimțită, ca și înălțimea transparentă a Cerului circumscriind uneori viziuni de o suavitate precisă și delicată, precum în **Cântec**: „Albastru e trandafirul/ păsări îndrăgostite îl taie/ luminoase dărele lor/ nemuritoare sunt și văpaie// Nalt este ochiul iar spiritul/ fraged trece prin lucruri/ În adâncuri vezi neascunderea/ și-n iubire te bucuri// Cu inima a cărei fierbinte bătaie/ leagă zarea de zare./ contopindu-ne, prieteni ai mei/ de existență și transfigurare!”

Intermitențele suavității fac loc însă, nu atât de programatic, cât spontan și efectiv, unui dramatism perceptiv prin care Utopia e asaltată de demonia apocaliptică a unei Istории dominate de nonsens și anomie: „Începusem să mă gândesc la efectul/ de stil:/ baloanele strălucitoare, rotunde./ intense, frumos colorate,/ la o minciună veselă care să mai salveze/ bălciul acesta îndoliat./ la dreptul părinților începusem/ să mă gândesc, și la acela/ al copiilor, și la speranța lor/ într-o viață mai bună, -/ când iată că a-nceput/ vijelia: coala de scris/ vârsta de-acum cu noroi, ne împroașcă/ ochii marasmul/ zărilor duse, deasupra/ vin corbi, lincși, gândaci și / toată menajeria (...).”

Centrul de greutate al volumului, poemul omonim **Noaptea inițiaților**, e un scenariu liric definitiv pentru realitățile dezacordate, private de un sens ordonator, în care trăim. Neantul, aspirația spre înalt, esteticismul și implicarea în mecanica realului, disperarea și de-limitarea eului prin exercițiu purificator al cuvântului - iată câteva teme și atitudini lirice inserate în acest vast poem agonal, dramatic și vizionar, în care expresia lirică ascetică, eliptică sugerează austeritatea unor trăiri limită, de o vehemență contrasă în interogația ori exclamația minimală.

Premonitorii, parcă, unele versuri exprimă o extremă stringență a atitudinii și viziunii, condiția tragică, agonică a artistului: „și nu continuăm, nu/ nu continuăm - oare ce, cine, de ce/ să continui? - și frica/ îi (îmi) încordează boțul de inimă/ îmi (îi) amortește brațul/ ne (le, îmi) încleștează gheara/ în gât. Nu, nu continuăm -/ și așteptăm sfârșitul”. E ca și cum poeta s-ar afla mereu „la porțile Utopiei” într-o zadarnică și intermitentă aspirație spre o transcendență ce i se refuză perpetuu.

A PORTILE UTOPIEI

de IULIAN BOLDEA

Nimic nu se compară cu sentimentul ireparabilului pe care îl încerci la aflarea morții unui scriitor; nărațiunea e, de fiecare dată, îndoită, pentru că monul morții nu răpește doar o viață de om, ci continuarea firească a unei opere, ce rămâne, astfel, în mod fatal, neterminată. Când am primit cartea Gabrielei Negreanu **Noaptea inițiaților** (Editura Albatros, București, 1995) nu aveam să știu că, din nefericire, aceasta avea să fie ultima carte antumă a poetei. Cărțile, ca și oamenii, își au destinul lor, care se intersectează, uneori, de puține ori, în mod tragic, cu moartea.

Orgoliul pe care îl deducea Gheorghe Ciurcu din versurile Gabrielei Negreanu se explică, pe de o parte, „prin transcripția psihologică, pe de alta în cea a formulei lirice năzând spre sublimare, spre abstracțiunea

tăioasă, spre «transcendența» proclamativă. Identificată cu universul prin reprezentarea plastică a eului propriu, Gabriela Negreanu se declară nu mai puțin decât **autoarea** acestuia într-o demiurgie dureroasă, culpabilă”.

Viziunile poetice cuprinse în volumul **Noaptea inițiaților** propun un ritual al autoscopiei lipsite de iluzii sau de automisticări, din care convenționalismul se retrage, o dată cu voința poetei de a-și asuma trăirile în deplină stringență și spontaneitate a autocontemplației liminare, nemediate, din care rezultă lipsa de rafinament „voit”, nuditatea expresiei simplificate în formele ei cele mai austere. Sobru, echidistant, dar nu mai puțin implicat, discursul poetic pendulează între contemplare și autocontemplare, demonstrația impersonală și expresivitatea implicării conferind pregnanță, pe de o parte, și elocvență, pe de alta, unui demers liric ce poartă toate mărcile autenticității de viziune și intenție. Preferând delicateții angoasa și răcelii conceptuale percepția frustă, poeta caută să reveleze, nu de puține ori, ceea ce e ascuns în magma informă a lucrurilor, să capteze impresia fugară, efemeră, irosită în hăul timpului: „Și de atunci ochii mei au tăcut/ reginele nopții-nflorind// și apa cea moartă// nimic de aici nu țâșnește// definitiv din neant// și apoi e imposibil de exprimat/ nimicul care țâșnește//imposibil de exprimat ziua/ cea mată/ irosindu-se în neant”.

Tonul dezabuzat, agnosticismul ce străbate uneori versurile Gabrielei Negreanu par a fi consecințele unor refuzări ce traduc contradicția dramatică, ireconciliabilă dintre eu și lume, divorțul tragic dintre ființă și decorul ei, ca să reluăm termenii lui Camus. Transfigurarea și aspirația spre puritate, vocația purificării prin suferința expresiei exprimă mai curând fulguranțele anamnetice ale unui eden pierdut, în care inocența nu se revelează, ci e bănuțată în

A. SOLJENIȚYN

КРАСНОЕ КОЛЕСО

УЗЕЛ III

МАРТ
СЕМНАДЦАТОГО

Exprimându-și credința în demnitatea și rolul misionar al ziditorului de slovă, Pușkin, geniul poetic al Rusiei, afirma că nici o putere, nici un guvern nu pot să reziste forței proiectilului tipografic. Soljenițin – a cărui operă și viață se constituie într-o rară identitate – este, cred, exemplul cel mai relevant. Așa cum, în secolul trecut, A. Herzen, primul mare exilat al rușilor, îndemna la zgâlțâirea regimului țarist până la căderea sa, tot astfel Soljenițin, prin cutremurătoarea sa creație și prin pilda existenței sale zbuciumate, a zdruncinat din temelii tot eșafodul sistemului stalinist. Metodic și tenace, el a scos una după alta zorzoanele și straiile de față (cum făcuse la timpul său Lev Tolstoi, smulgând „măștile de orice fel”) ce acopereau trupul edificului sovietic totalitarist, expunându-l în văzul întregii lumi, complet despuiat.

Publicistul A.S. Suvorin, contemporan al lui Lev Tolstoi, scria la începutul secolului nostru: „Avem doi țari: Nicolae al II-lea și Lev Tolstoi. Care din ei e mai puternic? Nicolae al II-lea nu poate face nimic cu Tolstoi, nu-i poate clătina tronul, pe când Tolstoi clatină, fără îndoială, tronul lui Nicolae și dinastia lui”. Într-un anumit fel, același lucru se poate afirma și despre Soljenițin, care în mod deliberat s-a pregătit și s-a angajat, încă de pe băncile școlii, să-l înfrunte pe Stalin și sistemul creat de el, supraviețuind amândorura.

Din 1936, de la vârsta de 17-18 ani, el poartă în suflet proiectul lucrării întregii sale vieți – o mare operă istorică despre revoluția rusă, având scopul precis de-a explica și a scoate la lumină urmările pustiitoare ale cataclismului care a lovit Rusia. Una din cauze el o vede în primele înfrângeri pe teritoriul Prusiei ale armatelor rusești în timpul războiului mondial din 1914-1918 (romanul **August 14**). Acest fapt este legat și de soarta tatălui său, ofițer în armata rusă, care a murit în 1918 (când în Rusia s-a instaurat guvernul bolșevic), în urma unui accident tragic de vânătoare. Iar pe fiul acestuia Alexandr Soljenițin, căpitan în armata sovietică, ursita îl va purta în 1944 pe aceleași locuri ale Prusiei unde, în 1945, va fi arestat de organele NKVD-ului, luând drumul spre infernul Arhipelagului GULAG. Arestarea s-a produs în anul când trupele sovietice înaintau triumfătoare spre Apus, când prestigiul lui Stalin, după victoriile răsunătoare de la Stalingrad și din regiunea Kursk, se înălța spre culmi amețitoare. În acest context și în această atmosferă, cenzura militară interceptează o scrisoare a căpitanului A. Soljenițin, în care el atribuia „conducătorului tuturor popoarelor din toate timpurile” porecla de „Pahan”, care în argoul zonei marginale a societății înscamnă un fel de șef atotputernic al unei bande de tâlhari.

Între pieirea tatălui (ce dispăruse cu șase luni înainte de a se naște viitorul scriitor) și condamnarea sa, A. Soljenițin intuiește o legătură cu tâlc, un semn al destinului, o „judecată a

CUVÂNT DES

de GHEORGHE BARBĂ

Domnului”, văzând în aceasta însăși „judecata” și condamnarea Rusiei de către Dumnezeu.

În puternica sa personalitate, de o fascinantă complexitate, se îmbină, la modul superior, omul de știință modern, filozoful erudit, istoricul cu orizont enciclopedic, scriitorul dotat cu un talent neobișnuit. El a absolvit înainte de război Facultatea de fizică și matematică a Universității din Rostov pe Don, iar paralel a urmat prin corespondență cursurile Institutului de istorie, filozofie și literatură din Moscova. Prin scrierile sale – în afară de matematică, fizică și filozofie – el demonstrează un uimitor profesionalism (după el, una din căile izbăvirii), implicând cunoștințe profunde în sferile cele mai diverse: de la tehnicile actuale de vârf până la meșteșugul defrișării pădurilor, de la tainele medicinii până la arta zidăriei în cele mai aspre condiții climatice.

Pornind de la ideea creștină, axul principal al concepției sale, Soljenițin propagă filozofia nonviolentei activ angajate (propunând în acest sens modul de comportare prin celebrul apel **A nu trăi în minciună**), credința în menirea aparte a Rusiei în spiritul tradiționalismului național-patriarhal, apropiat într-un fel de gândirea socială a slavofililor ruși și, în bună parte, de cea a lui Gogol, Dostoievski, Lev Tolstoi. Credința îndârjită, fanatică în menirea sa profetică de-a mântui Rusia (ceea ce ne trimite cu gândul la faimosul protopop Avvakum, conducătorul schismei din secolul al XVII-lea în sânul bisericii ruse, deportat timp de 10 ani în Siberia, întemnițat sub pământ timp de 15 ani în nordul friguros al Rusiei, apoi ars pe rug la 1682), ascetismul, înălțarea deasupra existenței diurne, capacitatea de a fi gata în orice clipă pentru jertfă îl fac să treacă peste toate obstacolele, peste toate încercările la care îl supun războiul, temnița, Gulagul, cancerul (scriitorul a fost supus intervenției chirurgicale în 1952, și tratamentului intensiv în 1955), teribila boală cedând în fața unei colosale voințe. Soljenițin a împărtășit mai târziu celor apropiați convingerea că e vorba doar de o amânare a vrierii supreme până ce își va încheia mărturia în fața lumii.

Temnița – afirmă Soljenițin – lagărul, vagonul cu gratii (poreclit „Stolpin”, fiind construit în 1908) îl fac pe om deplin slobod, îl eliberează de toate obiceiurile cotidianului, de toate legăturile omenești ce le stabilește viața obișnuită. Să nu stăpâniți nimic, să nu aveți nimic! – proclamă autorul **Arhipelagului GULAG**. Iar un întemnițat din **Cercul întâi** îi replică sinistrului ministru stalinist Abakumov: „Omul, căruia voi i-ați luat totul, nu se mai află în puterea voastră, el este din nou liber”. În împrejurările absolutei năpăstuirii se produce într-un fel „a doua naștere a omului”. El, omul, poate renaște sau degenera, el se află la **răspântie**, situație simbolică pe care o întâlnim în fiecare din scrierile lui A. Soljenițin.

Înzestrat cu o memorie fenomenală, el concepe în lagăr și poartă cu sine (așa făcea și captivul temnițelor țariste N.G. Cernîșevski), fără posibilitatea de a le transpune atunci pe hârtie, subiectele viitoarelor cărți.

Momentul ieșirii din lagăr a lui Soljenițin (februarie 1953) aproape coincide în timp – fapt simptomatic – cu moartea lui Stalin (5 martie 1953). Este trimis în „deportare perpetuă” într-un aul din

Kazahstan. Este reabilitat la 6 februarie 1956, preajma congresului al XX-lea al PCUS, de tribuna căruia pentru prima dată sunt date în vile represuniile în masă staliniste, fără precedent istoric prin amploarea lor. În anii 1957-19 locuiește la Reazan, scriind în mare taină romanul **În cercul întâi**, continuând să predea la școală unde este mereu criticat că nu participă la mur obștească și la învățământul politic.

Temerar, dar și iscusit tactician al luptei, instruit și fortificat în spirit de însăși urgia vren Soljenițin e conștient că în Rusia, în care p tradiție scriitorul se bucură de un statut aparte societate („Poetul în Rusia e mai mult decât poet cu asemenea cuvinte își intitulează unele culegerile sale de versuri Evgheni Evtușenko, fiș și consecvent apărător al lui Soljenițin), poate re mai ales prin arta cuvântului scris. Continuă activitatea uriașă pentru elaborarea cărților, ce constituie ulterior șiragul de „verigi” al operei sale fundamentale, el scrie în 1959, în numai săptămâni, nuvela **O zi din viața lui I. Denisovici** (Cu un veac în urmă Dostoievski scrisese romanul **Jucătorul** în 26 de zile. De altă critica literară îl va compara ulterior cu celebrul predecesor, făcând trimiteri mai ales la **Însemn din casa morților**). În 1960 creează piesa de teatru **Lumina care e în tine (Făclia în bătaia vântului)**. În 1961 scrie un șir de „miniaturi”, reprezentând genul poemelor în proză, pilda venindu-i în acțiune sens de la precursorul său Turgheniev. În același timp după congresul al XXII-lea al PCUS (când s-a decis scoaterea corpului neînsuflețit al lui Stalin, Mausoleul din Piața Roșie), se hotărăște să publice **O zi din viața lui Ivan Denisovici**, care, de multe târăgănări și deliberări, va apărea, cu acordul lui Hrușciov, în nr. 11 (pe 1962) al celei mai prestigioase reviste literare sovietice, „Novii ruznitski”, omul ce a contribuit enorm la lansarea lui Soljenițin.

Apariția nuvelei a avut efectul unui cutremur ale cărui unde s-au propagat până în cele mai îndepărtate colțuri ale pământului, ea impunând drept cel mai important eveniment literar (și nu numai) de după război, lagărele staliniste constituind până atunci o temă tabu, **I. Denisovici** face ocolul Planetei. Numele autorului necunoscut până la acea dată, e pe buzele tuturor. Un imens număr de cititori îl inundă pur și simplu pe scriitor din toate părțile; din scrisorile acestora va întocmi o antologie (**Se citește „I. Denisovici”**). Către finele anului 1962 și începutul anului 1963, în București, nu mă îndoiesc că în alte zone ale țării, circulau „pe sub mână” câteva traduceri românești ale celebrei nuvele soljenițiene Citisem, mi-amintesc, la acea dată tulburătoare scriere și în versiune românească (nici până acum n-am aflat cine i-a fost tălmăcitorul), ce transmisea în formă dactilografată printre colțurii de atunci ai „Secolului 20” (Ea va fi lumina tiparului la noi abia în 1991).

Se spune că Soljenițin, aflat la începutul impetuozității sale intrări în literatură, a fost prim

III SOLJENIȚIN

a Ahmatova (aparținând și ea șirului lung al lăpătimișilor literelor rusești), care l-a întrebat dacă va putea să suporte imensa povară a gloriei. Și relatează că autorul lui Ivan Denisovici ar fi spus: Sunt suficient de tare pentru ca nimic să nu abată din drumul meu.

*

Îmbărbătat de un imens public cititor, scriitorul așește munca didactică, consacrandu-se total ației literare, demonstrând o putere de muncă nitoare, ceea ce-l face să scrie „enorm de multe dată”: un roman despre revoluția din 1917, **vilionul cancerosilor, Arhipelagul GULAG** (în care va include atât experiența propriului calvar, cât și zguduitorile mărturii a sute și sute de dispăruți și răvâcuiitori ai temnițelor și lagărelor staliniste), gătește o variantă „curățată” a romanului **În cercul întâi**, intenționând să-l publice.

Critica remarcase deja extraordinara mobilitate stilistică, deosebita adaptabilitate a scriitorului la cele mai diverse forme și specii literare: romane, povești, schițe și momente, piese de teatru, eseuri în proză și versuri, scrieri epistolare și publicistice, eseuri, memorii, o vastă construcție artistică monumental-epopeică, proză documentară. După un deceniu de la debutul editorial, în presa din străinătate au circulat chiar opinii potrivit cărora nu mai exista nici un Soljenitîn, el fiind „fabricat” în atelierul literar al KGB-ului „cu scopul stoarcerii valută”, că „operele lui Soljenitîn nu sunt scrise de un singur om”, că „ele poartă în sine urmele muncii mai multor persoane de cele mai diverse structuri și structuri scriitoricești, de diferite niveluri de înaltă și nivele intelectuale”, că „un om nu e în stare să cuprindă un asemenea spațiu existențial”. Impunându-se în literatură în contextul socio-cultural cunoscut, scriitorul a folosit – operativ și abil – toate formele și procedee stilistice și de gen adecvate unei creații sau alteia în desfășurarea evenimentelor, din care reiese clar o strategie literară de perspectivă și concepută și metodic înfăptuită de autor, în fața periculoaselor adversități de tot felul. Sub acest aspect putem, credem noi, desprinde trei momente (sau etape) în evoluția creației literare soljenitînene, care, după cum vom vedea, se epătrund.

În momentul de început (în care noi includem **O din viața lui Ivan Denisovici, Gospodăria Matrionei, O întâmplare în gara Kocetovka**, cele teatrale, seriile miniaturale în proză, cât și cele anuale **Pavilionul cancerosilor, În cercul întâi**) prevalează, cu toată gravitatea și ascuțimea stilistică, elementul „pur” artistic, imaginea literară, țesătura epică, chiar tendința spre o narațiune „selectivă”, nepasională. Soljenitîn se impunea, în primul rând, ca scriitor, creator în arta cuvântului și amintit mai sus că la începutul anilor '60 el se gândește spre publicare varianta „curățată” a romanului **În cercul întâi**. Scriitura sa, șocantă și subiectele abordate, se încadra în acel suflu „epic” ce începuse în literatură rusească în perioada „melnicului „dezgheț”. **Gospodăria Matrionei** se desprinde prin spirit cu poveștile „sătești” ale lui I. Sukșin. **Ivan Denisovici, Gara Kocetovka, Analele Pavilionului Canceroșilor, Cercul întâi** se

scriu oarecum în aceeași orientare estetică-ideatică ca și romanele **Nu numai cu pâine** de V. Dudințev, **Linia** de I. Bondarev, sau teribila carte a lui Vasili Grossman **Viața și destinul** (confiscată în 1961 și publicată abia în timpul lui Gorbaciov) ș.a.

Chiar dacă „dezghețul” ia sfârșit imediat după 1965 (cazul lui Daniel și Sineavski), mișcarea literaturii ruse va evolua și mai viguros în direcția deschiderii ce sălășluise în deceniul 1955-1965. Apariția lui Soljenitîn în momentul respectiv adâncește și amplifică această orientare, scrierile sale – cu un puternic impact asupra opiniei publice – jucând rolul de catalizator. Scriitorii ruși, indiferent că-l acceptau sau nu pe insolitul confrate, nu mai puteau în nici un fel reveni (căci nu mai aveau căutare) la comoda și idealizanta manieră „realist-socialistă” de tristă aducere aminte. Literatura pornită pe această direcție nu mai putea fi zăgăzuită, și în bună parje ea a pregătit, în planul conștiințelor, răsturnările radicale din ultimii ani pe teritoriul fostului imperiu sovietic.

Cel de al doilea moment în drumul creator al scriitorului (1965-1974) este marcat de prigoană, persecuții, oprirea accesului spre publicare, confiscarea manuscriselor, excluderea din Uniunea Scriitorilor (1969). Se declanșează confruntarea deschisă cu tot angrenajul sistemului stalinist, urmată de dramaticele încercări prin care îi va fi dat să treacă. În această etapă, în scrierea soljenitînă precumpănesc elementul publicistic, spiritul polemic, logica argumentării și documentarismul, mărturia autobiografică și memorialistică, apelul frecvent la forma epistolară directă. În mod corespunzător se modifică procedeele literare, stilul, structura lexicală a textului, nemaifiind cazul nici timpul pentru narațiunea „calmă”, distanțarea și perspectiva epică, nici pentru metafore, simboluri, aluzii sau alegorii. Acestui moment aparțin: **Arhipelagul GULAG, Împungea vițelul un stejar, Scrisoare către congresul al IV-lea al Uniunii Scriitorilor Sovietici, Scrisoare către Patriarhul Pimen, Scrisoare către conducătorii Uniunii Sovietice ș.a.**; eseuri: **Recăpătarea respirației și conștiinței, Căința și abnegația – categorii ale existenței naționale, A nu trăi în minciună ș.a.**

Dintre toate lucrările din această perioadă se impun, evident, **Arhipelagul GULAG** care, făcând o completă radiografie a sistemului concentrațional sovietic, a înmărmurit pur și simplu o lume întreagă (A urmat expulzarea din țară, imediat după apariția ei în Occident). Aici, ficțiunea romanească este abandonată, căci ororile, destinele, faptele descrise întrec orice imaginație. Această tulburătoare mărturie a veacului nostru, relatată pe întinsul a peste 2.000 de pagini, autorul o închină „Tuturor celor care n-au trăit destul pentru a povesti asta. Fie ca ei să mă ierte că n-am putut vedea totul, că n-am putut ține minte totul, că n-am putut ghici totul”. Mai târziu, amintindu-și de încheierea redactării **GULAGULUI**, Soljenitîn scria cutremurat la gândul că această zguduitoare mărturie ar fi putut să dispară și să nu ajungă niciodată a fi cunoscută lumii: „De s-ar năpusti acum KGB-ul, totul ar fi în mâna lor: și suspinele unite într-un geamăt prelung, și șoapta agonică a milioanele, și neexprimatele dorințe testamentare

ale celor ce-au pierit. Toate acestea n-aș mai putea să le reconstitui, capul n-ar mai rezista”.

Apariția **GULAGULUI** a reorientat într-o măsură apreciabilă starea de spirit a intelectualității occidentale, ducând la sensibile reevaluări socio-filozofice, aparținând reprezentanților școlii „noilor filozofi”, precum Glucksmann (**Bucătăreasa și mâncătorul de oameni**), Jean Marie Benoit (**Marx a murit**).

Îndelungatul exil (1974-1994) ar putea fi convențional considerat ca al treilea moment în evoluția creației literare a scriitorului rus, etapă care, de asemenea, particularitățile sale. În această perioadă autorul tinde să surprindă într-o amplă panoramă evenimentele („verigile”) care au dus la revoluția rusă din 1917, să arate rădăcinile, cauzele răului, de unde a pornit și cum a început totul... Avem în vedere, în primul rând, ciclul în multe volume intitulat semnificativ **Roata roșie**. Este o operă-bilanț, o masivă creație de sinteză (opt tomuri), constituind o grandioasă construcție mozaicală. Nikita Struve a definit această originală compoziție drept **roman istoriosofic**.

Istoria și ficțiunea, mărturia vie și forța evocării, documentul și poezia se încheagă în asemenea monumentale edificii literare complexe, precum **Arhipelagul GULAG** (subintitulat „Încercare de cercetare literară”) sau **Roata roșie**, specii doar parțial aparținând. Aici, ca și în cazul altor creații, Soljenitîn nu datorează nimic nimănui.

Discursul soljenitîn este grav, direct, de o deschidere și o sinceritate totală, în care se îmbină argumentul infailibil cu plasticitatea imaginii, virulența publicistică cu tonul profetic, el recurgând la un limbaj neaoș rusesc cu modulații arhaizante. Prin creația sa, Soljenitîn restaurează „limba scrisă a operelor de conștiință”, după propria expresie, respingând vehement „limba de lemn”, limba sărăcită și uniformizată: „Au smuls din capetele oamenilor tot ce era individual, tot ce era izvorât din folclor, călcând în picioare și murdărind limba rusă cu tot felul de clișee, umplând văzduhul cu zornitul cântecelor deșarte și fără de har. Au dărâmat ultimele biserici ale satelor, au călcat și pângărit cimitirele, au stârpit caii”. (Nu avertiza și Marin Preda, încă cu un sfert de veac în urmă: „prin dispariția cailor să nu ne pierdem și sufletul?”). Scriitorul a condamnat cu vigoare „inutila lăudăroșenie cosmică și sprijinirea îndepărtatelor regiuni sălbatice, în timp ce propria vatră e într-o cumplită mizerie”.

Înainte de a se întoarce în patrie, Soljenitîn a declarat că mulți îl așteaptă în Rusia cu ostilitate, văzând în el pe „principalul demolator” al comunismului. „Viața – afirmă el – promise a nu fi ușoară în nici o privință (...). Nu vreau să am nimic cu puterea, cu orice funcție politică (...). Eu mă întorc în țară pentru că îmi îndeplinesc datoria literară. Și acum trebuie să încerc să-mi fac datoria față de societate, în măsura în care voi putea. Cum îmi va reuși, nu știu.”

viviana hampu

Delicată, timidă, vulnerabilă, iată o adolescentă din vremea tulbure a „tranziției”; or, cum însăși adolescența este o tranziție, iată așadar o „tranziție în tranziție”. Spre ce duce asta? În mod sigur, în cazul ei, spre poezie. Poezie pe care o trăiește prin toți porii, nefăcând concesii, închizându-se în globul de cristal al visării, la dăpost de „prima vorbă grea aruncată cu nepăsare de unii.” Poeziile ei sunt „picături grele și translucide de ploaie”, irizări sidefate ce încearcă să lumineze un viitor nebănuț, plin de speranțe și de primejdii. Să-i oferim acestei visătoare cu ochii deschiși un colțișor în **Luceafărul**, știind că ea ni-l va înstela cu cele șaptesprezece lumânările ale tortului de **La Aniversară**...

Mihai Cantuniar

Mereu

Gânduri, speranțe, idile,
Aici și oriunde
Așteptări, idealuri, vise,
Acum și mereu
Dorințe, iubiri, sentimente,
Atunci și acum
Stele, amurg, răsărit,
Acum și aici.
Poezii, poeți și noi,
Mereu.

Speranța

Cu aripi argintii
Prăvălite din înaltul unci inimi
M-ai învăluit în lumea ta naivă
Și te-am crezut.
Un nor plânge pe umărul meu
Și un arbore se usucă trist.

d. nicolcicioiu

Cal troian

E-n noi un cal troian mereu flămând
de visele păscute ancestral
când zilnic ne trezim, încălecând,
haiduci și poterași, același cal.

Neliniștea din frunzele ce cad
e poate teama-n coada de securi...
Viori visează acele de brad
și-un luminiș potecile-n păduri.

Că suntem frunză rătăcită-n vânt,
sau lemn în care se întrec viori,
ispititoare luminișuri sunt
lucioasele securi la tăietori...

Când băntuiți de spaime și năluci
– „De unde? Cine? Care? Unde? Cum?” –
o stea polară-n noapte, la răscuri
ne poartă grija pașilor pe drum,

și-n luminișul ce-l avem în gând,
în trecerea spre pragul nedorit
o stea polară cheamă luminând
și-un cal troian se lasă adormit...

Destin prezent

Destin de piatră-n albie de râu
rostogolită-n prunduri cu gunoaie,
de cal sub pinteni cu zăbala-n frâu
și rămă dezmoșțită după ploaie.

O lacrimă pe un obraz uscat
și-un ochi uscat care-ar mai vrea să plângă;
ne alintăm cu brațul amputat
și mâna care nu-i, mai vrea să strângă...

Un corb păzind legal spânzurători...
Imbie-n ștranguri bucla jucăușe
sub care liber ești oricând să mori
cu libertatea de-a purta cătușe.

Și moare lumea
Căci te-am uitat, speranță.

Și ce dacă

Și ce dacă mor?
Pustiul va rămâne tot pustiul
Oceanele vor fi tot albastre.
Și ce dacă pier?
Nu-i pasă nimănui de mine
Nimeni nu va fi trist.
Și ce dacă plec?
Tot întuneric e și-acolo
Și tot în haos voi rățaci.

Jarna

Pe mine m-a copleșit zăpada
Cu gândurile ei albe

Cerșetorie-n haine de orgolii,
la baluri cioclu altei generații
cu liniștea ascunsă după dolii
sub care crezi că te-or ierta confrății!

Parabolă gândită magistral
cu lupi păzindu-ți oile la stână
să nu pricepi cum poți, oficial,
să mori de sete domn peste fântână...!

Tutela

De-atâta spirit de tutelă
șira spinării se îndoie
și nu-i nici soare și nici ploaie
și lumea umblă cu umbrelă...

Minciuna-n rochie de dantelă
își parfumează sfinte zoaie
și-aplaudăm cum se înfoaie
tetina-n rolul de mamelă!

Și domnișoară și femelă –
destinul simplu se-ntretaie
când maci plăpânzi și ciumăfaie
adorm în lanul-acuarela...

Spre eșaford sau în capelă
acciași lupi în piei de oaie,
pe scaunul tăcut din baie
și trădător și santinelă...

Slalom uriaș

Sunt întrebări care nu au răspuns
și sunt răspunsuri fără întrebări,
sunt scări pe care-ajungi în nepătruns
și nepătruns lipsit de orice scări...

Sunt bogății visate de săraci
și sunt săraci bogați în visul lor –
și iederi sunt visându-se copaci
și viermi în vânt crezându-se în zbor...

Sunt îndoieli care stârnesc furtuni
și sunt furtuni ce seamănă-ndoieli,
mai sunt biserici Case de Nebuni,
mai sunt pe cruci Cristoși-Mefistofeli!

Sunt lacrimi de durere și de dor,
de fericire lacrimi, când și când,

Argintii.

O stea de gheață mă atinge
Cu inima ei dalbă
Strălucitoare.
Fulgi de nea adorm în văzduh
Cu cristalele lor mici
Ireale.

Tablou

Mi se părea ieri că lumea e cam fadă
Așa că mi-am luat pensula și-am luminat-o,
Am pictat codrii cu scilpiri de smarald
Și am redat apelor oglinda de azur,
Trandafirii i-am aruncat în flăcări
Iar ceața am scluptat-o în cristal învechit.
Lumea era totuși neterminată. De ce?
Pentru că n-am știut să luminez oamenii.
Lipsea un surâs, o speranță, un vis.
Ultimul strop de culoare l-a adus un copil.
Un copil care a râs sincer. Inocentul!

Stradă

Mă învăluie ploaia albastră.
Cu un vâl de durere
Mă stropește.
Un felinar cântă gălbui
Pe stradă.
Trotuarul jilav și violet
Se scurge la vale,
Iar eu rătăcesc
Spre o singurătată uscată.

speranțe nenăscute care mor
și mame sunt care se sting, născând...

Prin jocu-acesta, slalom uriaș,
ne facem zei uitând că ne minșim
când defilăm sub ai minciunei pași
flori vesele sub gard de țintirim...

Sonet simplu

E trist să-ți pară anormal normalul
când singur știi că știi, că nu știi bine:
cărarea pleacă sau cărarea vine
sub tălpile ce-și caută finalul!...

Aceeași floare: crin sau mărăcine;
e-n noi sublimul și în noi banalul
și lacrima de mort și carnavalul
cu care rătăcim printre ruine...

Când viața asta, simplă unduire
pe drumul de la săni la cimitire
e-o biată frunză care stă să cadă,

iar zâmbetul e-naltă manieră,
nu-i imoral ocnașul care speră
dar imoral e... mortul la paradă...

Sonet nedemn

lui A.P.

Nedemn e ștreangul trupului sentință!
Dar mai nedemn e sufletul în ștreanguri
bălăbănind spânzurători de ranguri,
cercei din nestemata umilință...

Complicitând miasmele din ganguri
zadarnic ne gătim de biruință
când, zilnic, tăvălita-ne conștiință
se-ntoarce-n creierul nostru, bumeranguri!...

Când soarele în mlaștină s-admiră,
rășfrântul cer, obraz de hetairă,
ne minte din oglinzile murdare

și-n soarele din fiecare undă
în mlaștina miasmelor fecundă
e sufletul în ștreanguri de onoare...

INVECTIVA

de CLAUDIA ENE

Limbajul politic românesc postdecembrist este dublat de un discurs despre oamenii politici, ai cărui autori, hotărâți să rupă cu limba de lemn a epocii trecute și doritori să remodeleze un limbaj cât mai puțin contrafăcut, folosesc din plin invectiva ca figură retorică, socotind probabil că în acest fel stilul lor apare mai natural și mai percutant. Deseori însă, granzia și așa fragilă dintre invectivă și înjurătură sau discurs pornografic este dezinvolt înlăturată, fără ca acest lucru să aibă neapărat motivații de ordin stilistic. Publicațiile „Politica” și „România Mare” reprezintă în acest sens un argument cu adevărat peremptoriu. Căci invectivele țesute cu patos de Păcală în „Politica”, la rubrica „Ultimă oră” și de Alcibiade în „România Mare”, la rubrica „Săptămâna pe scurt”, întrec cu mult chiar marginile unei înjurături publicabile. Cum este de așteptat, invectiva se îndreaptă împotriva unor persoane publice și autorii ei mizează pe stâlcierea numelor acestora (Debil Constantinescu, Cristocikîn, Iosif Vissarionovici Sava), dar mai ales pe numirea sau caracterizarea prin perifrază a personalităților vizate sau a publicațiilor și emisiunilor unde își expun punctele de vedere cei injuriați. Femeia cu mustați, țigăncușa, țigăncușul din Caracal, vagabondul de presă, patrupedul cu capul înțepenit, groparul României, ticălosul organ de presă patronat de un gurimeu lui Asztalos, politrukul năpărlit în dizident sunt doar câteva dintre perifrăzele cu rol de desemnare injurioasă a unor referenți mai mult sau mai puțin cunoscuți. Trebuie să recunoaștem însă că o parte dintre ele sunt deosebit de sugestive, reușind să facă identificabil chiar fără precizarea numelui acestuia. Dacă din sintagmele mai sus citate reiese destul de greu despre cine este vorba, nu vom întâmpina nici o dificultate în a înțelege cine sau ce se ascunde în spatele formulărilor Băiatul fără gât, Violator de Găini sau Serata politică antiromânească. Totuși apar și numeroase enunțuri gratuite, ticluite parcă din disperarea autorului de nu fi fost destul de dur: stârpitura de Cristoiu, acest nemernic de Cristoiu, Ziua – această cocină a presei românești ș.a. Păcală și Alcibiade depășesc însă orice imaginație lingvistică atunci când relatează într-un stil mai mult decât batjocoritor evenimente la care participă liderii politici căzuți în dizgrația sfioșilor autori acunși în spatele pseudonimelor amintite. Două fraze spre exemplificare sunt mai mult decât suficiente: „Crin Halaicu a hrănit porumbii din Piața San Marco (prima cioară în dizistorie, care dă haleală la porumbii)” și „Țapul Emil a intrat într-o agitație bezmetică, vecină cu nebuneala: unde e semnalată vreo aglomerație de oameni, de unde poate recolta niscaiva popularitate, hop și tăcălia lui”. Invectiva, așa cum am exemplificat-o aici, apare cu deosebire în portretul caricatural, pe care vom încerca să-l caracterizăm într-un articol viitor.

despre...

UN ROMANȚIOS ÎN VERVĂ

de AL. CISTELECAN

Cu o „rară delicatețe” își înzestrea editorul Mircea Petean ultimul debutant, pe zălăuanul Marcel Lucaciu, care ar mai fi, în plus, și un fel de „arpentor al frustrării” în recentele sale *Scrisori către Isolda* (Ed. Dacia, 1995). Delicatețea lui Marcel Lucaciu e reală, dar e rară doar în sensul te excesivă și ducând, prin consecință, la „feminarea scriiturii”. Pusă să transcrie adieri și „nfiorări ale sensibilității, aceasta e mai curând „tracilă decât sugestivă și mai degrabă suavă decât relevantă: „în ochii tăi/ e iarăși/ noapte// ubirea/ cade/ în/ genunchi” (Epilog). Poetul iscă în desuetudinea sentimentaloidă și în „trafia ei mentolată, sperând să se salveze printr-o piruetă gratuită și prin artificii grafice nenite să stârnească o necesară ambiguitate: „la/ geamul tău/ trezit de lună/ se veștejeau/ cast/ anii” (Nocturnă). Inteligența mai degrabă decât ironia e pusă să speculeze un fond minamente romanțios, pe care Marcel Lucaciu să-l conserve și să-l protejeze. Chiar și atunci când își ia o voce mai răgușită, sub aciditatea și arcașmul versurilor se simte aceeași inimă „mpresionabilă, lungind o coardă sămănătoristă, „ntiurbană, până în cotidianitatea exasperantă de zi: „oraș cu umbrele/ pline de viață/ semafoare/ oșii galbene verzi/ manechine livide/ trase la țâță// zâmbesc/ din vitrina murdară/ țin în mâini/ eclame... reclame.../ pălăria cochetă/ a lodei// mâine voi fi/ îmbrăcat perfect/ pentru/ ma cadourilor” (Reclame... reclame...). Când cochetează, nu foarte metodic, cu stilistica mai spră a notațiilor anxioase, Marcel Lucaciu evine prea ofensiv și-și încarcă poemul cu „atetisme imediate: „zorie din acest labirint/ itersecții grăbite/ întâlnirile troleibuzelor/ – rada Paris// o iubire feroce/ și surâsul femeii/ a părul de cactuși/ te strangulează” (Strada aris). Conștientă, astfel, de fondul ei anacronic și cronic sentimental –, poetica lui e una

defensivă, compătimentându-și „inactualitatea” cu o delicatețe sfidătoare: „zi după zi și/ noapte după noapte/ scriu despre/ sentimente// știu că veți arunca/ în curând cu/ pietre în/ ele...” (Ars poetica). Poezia-jertfelnic e conceptul ce susține, nu fără câteva unduiri patetice într-un context de sensibilitate limpidă, și prestația lui Marcel Lucaciu.

Sfidarea sentimentală e mai coerentă în ultimul ciclu al cărții, cel care dă și titlul volumului, Marcel Lucaciu își răsucesce însă aici nostalgiile și folosește o scriitură exorcizantă, nonșalantă, premeditată să apere prin vervă fondul de alean. Sentimentului i se injectează o doză de ironie, niciodată fatală, și textul e împins de la spate într-un joc de ostentații. Bravura lucidă e placată însă pe o iremediabilă melancolie și poetul își ia avânt spre dicția de vervă sprijinindu-se în depresie: „îți răspund/ cu o întârziere/ de câteva/ sentimente/ mi-am reprogramat moartea/ deocamdată nu/ am timp pentru ea/ fac comerț cu iluzii/ (în curând/ voi da faliment)/ iubesc/ noua democrație/ democrația tăcerii tale/ trimite te rog/ ochelarii mei cu lentile roz/ nu mai pot să privesc/ cu ochiul liber/ e o noapte amară/ cu lumânări/ în loc de stele/ cu cerșetori/ în loc de erori/ au venit/ e-un taifun logoreic/ inima mea e vacanță/ excelent, excelent, excelent/ la revedere Isolda/ la niciodată” (III). Scriitura parodică, folosindu-se, firește, de multe replici întrețesute, voluntar sau involuntar, printre cele personale, joacă într-un registru ambiguu, ce permite o subtilă permutare a gratuităților în angoase și a angoaselor în gratuități: „iară și iarăși/ își scriu/ nici un semn/ în arterele/ mele/ rebele/ spumegă marea/ vine doar valul/ de cârpă/- zadarnic m-ascund/ în ungherele/ amintirii/ se-aude se-aude/ sirena lui/ roată” (XXVII). Îndată însă ce această regie a ostentațiilor e lăsată deoparte, fondul romanțios al poetului reapare în ireductibilitatea sa.

În căutarea poeziei (XVIII)

DEȘI VREMURILE-S CUM SUNT, DEBUTANȚII O ȚIN UNA ȘI BUNĂ

de DAN-SILVIU BOERESCU

Pornit în urma unui pariu, cu care m-au stimulat Lucian Vasilescu și Bogdan Ghiu, la redactarea unui Dicționar al debutanților (1990-1995), am descoperit cu destulă uimire că în ultimii șase ani au reușit să-și tipărească prima carte peste 500 (cinci sute) de autori. Fenomenul n-ar trebui, totuși, să mire, el având un mănunchi de cauze care, nu rareori, se intersectează fericit/monstruos: propensiunea tradițională spre poezie (termen generic!) a românului, intrată deja în folclor printr-o anumită zicală, orgoliul, hobby-ul, lipsa de noroc în afaceri sau, dimpotrivă, hafta chioară care îi împinge pe unii să-și arunce banii înspre tipografii et caetera. Așa au ajuns să debuteze quasi-totalitatea „intelectualilor” din diferite orașele dotate cu tiparnițe și editori perspicace (deși câteva exemple savuroase, de nu chiar înfiorătoare). Debutanții pot avea nouă ani (Regele dimineților tipomur-eșene, Dorian David) sau șaptezeci și nouă de ani (ilustrul horticultor Gheorghe Grosu-Măcin). Cu toții mă interesează și-i rog pe această cale să-mi trimită cărțile lor (însoțite de datele biobibliografice) la C.P. 1-808, București!... Cei șapte samurai/magnifici ai versului care fac obiectul rubricii de față s-ar putea să nu fie, cel puțin o parte din ei, cavalerii unei cauze dinainte pierdute. La o adică, de ce n-ar deveni, cu timpul, poeți?!? Deocamdată, ca debutanți, nu fac o figură chiar penibilă. Sau, mă rog...

1. **Andreea Laura Păunescu – Noapte albă de Sânziene** (Ed. Hypatia, Galați, 1995). La 17 ani, ieșită sfielnic din adolescență, eleva gălățeană, laureată inclusiv a Concursului de Poezie „Iubirea” organizat la Biblioteca „Ștefan Petică” din Tecuci (spiritul de confruntare literară animă sudul Moldovei), reformulează tema străveche a Zburătorului. Conotația erotică este ocultată însă de balastul pudic al reflexivității ușor filosofarde: „Am simțit pescărușul/Zburând peste sufletul meu./Căuta albastrul/Nemărginit al mării./Însă el nu întâlnea/Decât gândurile mele împrăștiate”. Declarativismul anodin, cu unele inflexiuni patetice („Sufletul meu însângerat”, „Fantomele atâtor trecători”, „Hăurile din inima mea”), ține de retorica unei cuminenții pe care nici aluzia culturală n-o poate boicota semnificativ („Am văzut faraonul murind, ucis/În templul marelui Ra”, „N-am avut decât treizeci de arginți./Iudă./Pe toți i-ai luat”). Sedusă de puritate („alba noapte de Sânziene”, „alba memorie a pământului”) și de originarul cu valențe metatextuale („Versul îl pipăiam ca Homer/Cu degetele”), deși își propune ținte ușor teribiliste („Hai să murim împreună/În cerurile lui Odin”), fetița din spatele acestor pagini vibrând de o emoție genuină nu poate da, în acest moment, decât ecoul unei romanțe desuete: „Iar te-am visat aseară, iubito./ Te strângeam în brațe/ Și sufletu-mi sângera/ De-atâta dragoste...”

2. **Adrian Armand Giurgea – Săgetătorul de cuvinte** (Casa de Editură „Mureș”, Târgu Mureș, 1995). Mai vârstnic cu doi ani decât Andreea Laura, Adrian Armand oscilează între versificații clasice destul de plictisitoare („Mișcări haotice îmi poartă pașii./Încerc să îmi revin dar în zadar./Înaintezi aiurea-n constelații/Și lumea-mi pare astăzi un calvar – curat calvar!) și îndrăznele star-trek-izante nu știu cât de parodice („Mă plimbam cu bicicleta/ în spațiul galactic”, „Dezechilibrul planetei ne cuprinde într-o mișcare/

lentă înapoi”). Nonsensul unei comunicări aberante i se pare, greu de spus de ce, de-a dreptul obscen: „Cuvinte fără de-njeles/Scrise cu litere de-o șchioapă/ Ne sar în ochi și ne îngroapă/cu sensul lor fără de sens”. Acestei imprevizibile radicalizări a conștiinței poetice îi urmează o penibilă recădere în epigramă: „În dimineața-aceea m-am trezit poet/Și-am scris mulțimi de versuri într-o clipă./ Dar ce folos că am făcut risipă/ Și astăzi, în zadar, un vers aștept./ În dimineața-aceea... am fost poet” (parol!). După încă o gesticulație grandilocventă („Închis între pereții gândurilor mele./Cu sângele vărsat în sticla de alcool./ Privcam tăcut distanța dintre stele/ Și mă vedeam umplând un spațiu gol”), cartea se încheie cu o monumentală eroare de racordare a predicatului la exigențele subiectului multiplu: „Autorul și editura le mulțumește sponsorilor...”

3. **Bogdan O. Popescu – La revedere, prințesă** (Ed. Vinea, București, 1995). L-am cunoscut pe Bogdan pe vremea cenaclului SLAST, prin 1987, și am remarcat, ca și prefațatorul său de azi – Mircea Cărtărescu, „maturitatea artistică”, „ceva matein în înfățișare”, „eleganța ușor jucată, de dandy trecut prin post-modernism”, ironia sa boemă și „lipsită de complexe”. Tocmai de aceea sunt puțin întristat acum, la ceasul debutului în volum, când autorul – deși nu împărtășește viziunea puerilă a celor doi liceeni comentați anterior – nu a reușit să facă încă pasul decisiv spre un destin poetic autentic, original. Pe undeva, el conștientizează această neîmplinire și încearcă, încă din titlul volumului, să se debaraseze de leștul adolescenței petrecute în versuri de filiație optzecistă. Numai că, acest **La revedere** este mai degrabă un **Pa, gagic!**, nu un **Adio, scârbă!**: „Doamne, nu mi-o scoate în cale/cu un cuvânt taic-mi brațul/frânge-mi piciorul cu inima/ (...) / lasă-mă singur, să mă rănesc în bazalt/mântuiește atingerea noastră/dar pe ea nu mi-o scoate în cale” (Teribilă... **însingurare!**). Spațiul în care Bogdan O. Popescu pare să fie mai aproape de un alt discurs poetic este cel din vignete (poezie kakj), claustrarea de tip cazon servind drept metonimie pentru alienarea generală din care poetul nu se poate salva decât exersându-și abilitatea sinucigașă de scriptor: „S-ar putea azi să strivesc sub o urmă de cretă trotuarul/ să suflu în florile țigăncilor/ să devin un oracol ratat”.

4. **Olga Ghișcu – Poeme** (Ed. Vinea, București, 1995). Alături de Bogdan, Ionuț Cârjan (precoce debutant la „Litera”) și Adela Dumitru (despre care nu mai știu nimic), Olguța se anunța, cu un deceniu în urmă, ca o speranță a liricii de liceu bucureștene (era elevă la „Gheorghe Lazăr”). Viața, ca și obositoră carieră universitară medicinistă (un alt punct de convergență cu Bogdan O. Popescu), au blazat-o din păcate, cu asupră de măsură, fapt dovedit și fotografic, pe coperta IV, de portretul dezabuzat al tinerei femei (în care chipul e încadrat de un oribil permanent aplicat de o coafeză prozastică), și infratextual de o succesiune de poezii din care vitalitatea și ironia par să fi fost definitiv izgonite. O stranie resemnare dă tonul în această carte de o tandrețe vetustă: „Prea multe ploi, albastre și sterile./ Se-mpiedică în pașii noștri frânți/ Întunecă în noi lumina zilei/ Ne-am sfărâmat și ultimele punți”. Unde este „răsfățul de imagini și senzații, pe care cuvintele abia pridisesc să le capteze și să le reverse în eter” (C. Sorescu, în SLAST 40/1987) al începuturilor? Dilema e cu atât mai grea cu cât editorul (Nicolae Tone) ne precizează că, exceptând **Natură vie**

(datată 1994), celelalte texte sunt scrise în 1986-1987. De vină să fie, oare, hățișurile memorice afective, care înseamnă și pentru critic, ca și pentru orice alt muritor, niște ademenitoare capcane față de care obiectivarea survine mult prea târziu? Mi-ar plăcea să cred că nu atunci m-am înșelat, ci abia acum greșesc.

5. **Daniela Șontică – Arlechini într-o pădură sălbatică** (Ed. Vinea, București, 1995). Dacă titlul cărții parafrazează, probabil, involuntar pe cel al unui volum mai vechi al lui Nichita Danilov (autor din cu totul alt spațiu livresc), substanța ei îi amintește lui Gheorghe Istrate de „euritmii Magdei Isanos”. E drept, asta se întâmplă numai în „rarele accente de disperare luminoasă” altminteri poeta părând „o felină agilă, lucidă și neîncrezătoare”. **Autoportret-ul** confirmă neliniștea ei, mereu aflată într-o stare de expectație frisonantă: „Aceste puncte/ sunt cicatricele globulelor moarte în așteptarea/ cianurii albastre”. Greu de spus cât este poză și cât este cutremu interior în această atitudine prea marcat „poetică”. Îndoiala mea sporește dacă iau în considerare, de pildă, acest pompos **Subfect din Stare** (2): „Neliniște dulce/ a științei că nu voi fi vid/ când ochii tăi veșnic mă pun la zid”. Trama erotică este parcă, prea puțin dispusă să ofere acestei poezii și altceva decât alibiul metaforei oximoronice: „E iubesc numai oglinzile/aburite de răsuflarea ta/ și puterea ta/ de a strânge la piept/ lacrima ce t-mângâie/ pe tine, necunoscutule/ oglindit în sufletul meu./ **ghețar printre nuferi de aburi** (subl. mea – D.S.B.). **Ingrate-le lumini** al poeziei o ajută pe Daniela Șontică să înțeleagă „ultima lașitate: cartea”, pentru care remediu ontologic este și ipocrit (în condițiile apariției obiectului-carte), previzibil, declamativ „Cuvintele cresc peste tot./ Devin ținte și nu le măpozi ochi/ decât tăcând”.

6. **Alexandru Cristian Georgescu – Manual de sentimente** (Ed. Vinea, București, 1995). Carul debutanților lui Nicolae Tone, harnic și generos editor, se încheie cu un licean din Cluj, care tocmai și-a „ridicat o statuie în fața Academiei Române, spre bucuria criticilor, care au calificat-o drept ghips nefolositor” (dar și spre nedumerirea firească a statuiilor în viață, precum Fănuș Neagu sau Eugen Simion). De altfel, nu doar arta, ci și unele ramuri ale industriei prelucrătoare i-au pus gând rău junelui debutant „Cineva mi-a spus/ că sunt alb ca hârtia/ și de aceea am fost dat/ la tipografie”. Romantismul său, mizând pe o impertinență simpatică, nu este deocamdată, altceva decât un **joc de cuvinte**: „Sunt ultimul romantic/căci aparțin/ de Roma antică”. Cu toate că păcatul mărturisit ar trebui să fie măcar în proporție de 50% iertat, nu mi se pare însă deloc scuizabil ca **manual-ul de sentimente** a aparentului iconoclast să nu conțină între copertile sale decât filele îngălbenite pe la colțuri ale unui **album** destul de convențional: „Descoperi inestimabilă/ Mi-am găsit inima/ într-un album/ c- fotografiile vechi”. În aceste condiții, autoironia nu este decât un artificiu, o caznă inutilă.

7. **Ligia Ion – Intarsii** (Ed. Universal Cartfil Ploiești, 1995). Răsfoind placheta de debut tinerei asistente de la Facultatea de Horticultură nimic nu anticipa revelația căreia i-am căzut victimă la „Revista vorbită” din 25 ianuarie 1996. Mă refer la confesiunea publică a autoarei, care declarat asistentei înfiorate: „ – Îmi plăc întâmplările brutale, care rup carnea de pe mine! Am plecat de la Casa Monteoru împletindu-m și, ajuns acasă, am deschis cu aviditate carte primită, în căutarea promiselor senzații tari. Numai că la autoarea sado-maso să nu te duc niciodată cu bice și cătușe: „Mă urcai pe cruce/ Temeai când DOARE/ Mă stropeai cu păsări/ M închinai cu cer” ș.a.m.d. Nu violența, ci calofili caracterizează versurile Ligiei Ion. Nu neg emoții sincere a celei ce potrivește cu oarecar îndemânare cuvintele în strofe, asemenea ebenistului care înobilează un dulap sau o ușă c- **intarsii** de efect, însă vreau să mă înțelegți: sun victima sindromului de așteptare frustrată. Când citește „Era bărbatul meu/ Când ne-am atin buzele”, vizualizez de fiecare dată un 6 si-un 9.

PREDESTINAREA EROULUI

de SORINA GABRIELA COSTEA

Se impune, dintru început, o observație. Nu se propune aici o „reabilitare” estetică a romanului Crăișorul Horia” al lui Liviu Rebreanu (dacă acest roman are nevoie de așa ceva și nu trăim în polemici literare care, oricum, ar fi sterile). Adevăratul motiv al demersului este velarea unei trăsături esențiale a materiei psihologice din opera rebreniană – cea „diligentă” (exprimare aproximativă pentru că nu se poate preciza, cu exactitate, felul ei).

Acestea fiind spuse, vom porni de la constatarea că, în roman, Horia este un simbol. Drumul lui reface itinerariul cristic. De altfel, criteriul mărturisirii într-un articol intitulat: „Pe urmele Crăișorului”, articol publicat în 1928 în „Adevărul literar și artistic”: „Noi, rdelenii, în lunga noastră viață despărțită, n-am cunoscut decât doi eroi naționali: pe Horia, Crăișorul, și pe Avram Iancu, Craiul munților. Horia a fost mai bătrân și a fost ucis cu roata și a rămas Crăișorul nostru; Iancu a fost, în tinerețe, Craiul munților, apoi a trăit mulți ani de chinuri și a murit nebun. Eroi oștri au fost urșiți să fie și martiri.”

Asemeni lui Iisus, Horia intră, din timpul ieșii, în legendă. Toată lumea îl cunoaște, este un unicat: „Unu-i Horia în țara asta și amenii îl ascultă mai mult decât pe Vlădica”, spune în roman. Este semnificativă detașarea cu care propriul lui fiu vorbește despre el – nu ca despre un tată ci ca despre un simbol: „Bine zici dumneata, unu-i Horia”.

Primul portret pe care autorul i-l face lui Horia amintește de Iisus-ul lui Mantegna: „pe at, cu fața-n sus, cu mâinile pe piept se dădă Horia”.

Toată lumea romanului remarcă la el ceva „obișnuit” – remarcă ce se constituie într-un motiv laitmotic al cărții. Biografia însăși îl arată predestinat. Eroul mărturisește că ar îndura bucuria orice moarte oricât de „âncenă”, numai „ca să sfarme nedreptatea și sășine”. În ochii lui arde „o flacăra ce te ispășimântă”. El este „cel mai înțelept dintre ei și care, totdeauna, a căutat numai binele oștesc”. Singura vârstă reținută din biografia

sa este cea de 33 de ani – vârstă cristică. Esența puterii lui este identică cu cea a lui Cristos: „Oamenii mă ascultă... fiindcă și eu ascult durerile lor” – spune personajul. El își asumă destinul – devine conducător – pentru că trebuie să se jertfească cineva: „obida de veacuri a mucegăit sufletele și a tocii îndrăznelile. Mulțimea fără cap e neputincioasă”.

La sfatul său de taină de la Câmpeni participă douăsprezece căpetenii – număr ce-l amintește pe cel al apostolilor; Horia străbate momente de îndoială (ce amintesc de meditația lui Iisus în grădina Ghetsemani) în casa amărâtului David Avram, „hurcaș cu șase copii”. Tovarășii lui dorm, numai cocoșul cântă la miezul nopții.

Toată răscoala este pusă sub protecția cerului. Horia se roagă înainte de a începe „rebelia” („hora cea mare”, cum îi spun personajele) cu ochii la chipul Mântuitorului, răsculații au ca steag „o cruce galbenă împodobită”.

Pretuindeni unde se duce, Horia este întâmpinat, înconjurat de mulțimi. „Lumea venea ca la veselie și altă nu” – notează autorul.

Pe tot parcursul evenimentelor, eroul rămâne liniștit și enigmatic. Toți cei din jurul lui se agață de el ca apostolii biblici. Numai el care, ca și Cristos, are premoniția felului în care se vor sfârși lucrurile (este deosebit de semnificativ visul în care-l vede pe celălalt – adică pe Doja – pe tronul înroșit în foc), el care de fapt știe ce se va întâmpla, acceptă, conștient, jertfa și declară: „Am fost siliți să facem ce am făcut”. Este un destin asumat.

Ca și omologul lui divin, Horia este trădat de ierarhia bisericească ortodoxă, care-l consideră un pericol. El află că popa Moise din Cârpeniș și popa Simion cel Orb l-au vândut autorităților imperiale pe Ursu Cuibaru. Prezența Vlădiciei Nichitici de la Sibiu (capul bisericii ortodoxe) în fruntea asupritorilor imperiali „izbi pe Horia drept în inimă și-i sfărâmă toată încrederea în sine și în izbândă”.

Este un moment de cotitură. Soarta unui neam se hotărărește acum pentru că „dacă n-ar veni vlădica, toate hârțoagele domnești n-ar fi decât o ceapă degerată”.

Atunci cedează. Tot în spiritul cristic, pentru că „în cărțile sfinte așa să fie cel mai de pe urmă acela care a fost cel dintâi”. Se predă moral.

A știut tot timpul cine îl va trăda. Când George Nicula îi cere să rămână alături de el, „se înfioară auzindu-l, parcă l-ar

fi zgâriat pe inimă”. Altădată, George Nicula se apropie de el și Horia simte „o silă parcă ar fi atins o piele de șarpe”.

Târât pe drumul martiriului – o adevărată Via Dolorosa cu „lanțuri de car” la mâini și picioare, poartă pe cap, la fel ca omologul lui divin, o cunună de nuiele și este numit, în batjocură, Horia Rex Valachorum.

Atitudinea celui care îl anchetează aduce aminte de atitudinea lui Pilat din Pont. Contele Jankovits „observă că n-are deloc o înfățișare banditească, dimpotrivă se părea inteligent și simpatice”, iar sfârșitul lui impresionează profund pe toți cei adunați acolo spre luarea aminte. Martirajul îi consacră definitiv imaginea. Maiorul Ortmyer, cel care a condus execuția, declară – și acestea sunt ultimele cuvinte ale romanului: „Un om?... Mai mult decât un om!” (cuvinte ce aduc aminte de cele ale sutașului roman din Noul Testament).

Există în roman tentația „magiei. De la început eroul este atras de ideea unui Împărat protector, care însă are o atitudine ambiguă. Înainte ca Horia să fie martirizat, cei din jur îi spun de 28 de ori (în 28 de împrejurări) „crăișor” și acesta este numărul istoriei profane (după care Horia va intra în legendă – deci în istoria sacră). El este înconjurat de norodul din 33 de sate, iar 33 este o cifră mistică. Numărul 13 corespunde, în alfabetul sacru, literei M care este, în același timp, semn al morții și al doliului, dar și al trecerii prin moarte, spre viața veșnică.

Răscoala este un act justițiar. Ea amintește de textul sacru din Epistola către romani a Sfântului Pavel: „Căci scris este: A mea Răzbunarea”. Este ca o coborâre și o revărsare a sacralului peste lume. Există, însă, o gradație în percepția sacralului. În primul moment, acesta produce groază.

Ca și Mihail, îngerul judecății, Horia, are două fețe: una luminoasă, de Prinț al Păcii iar cealaltă, întunecată, de mesager al morții.

Părinții bisericii vorbeau, atunci când interpretau Biblia, despre „prefiguratio” (exemplul clasic este cel al lui Moise ce-l prefigurează pe Iisus). Acest rol este îndeplinit în roman de visul eroului ce-l înfățișează pe Doja martirizat, vis care îi apare eroului de două ori. A treia oară visul capătă corporalitate – Horia însuși va fi cel martirizat. Este, poate, și o reeditare a ritualului trecerii la gradul de maestru (citești, aici, martir) – ritual ce-l repetă istoric pe cel al înmărmării și învierii lui Avram sau Iisus.

O mulțime de oameni îl înconjoară pe Horia atunci când este martirizat. Au fost aduși aici 6 țărani din fiecare sat pentru a asista și a se înfricoșa – iar 6 este numărul omului. Mulțimea este compusă din peste 6000 de oameni (multiplu al lui 6!). Poate ea este acca „apă a vieții” despre care este vorba în papyrusul lui Matei, după cum eșafodul (pe care trebuie să urce Horia) este, probabil, arborele enigmatic al Câmpiilor Elizee.

Elementul esențial al eșafodului, asupra căruia autorul atrage în mod deosebit atenția, sunt cele trei trepte pe care trebuie să le urce condamnatii. Ele corespund „punții”. Iad pe care sufletul trebuie să treacă atunci când merge la Rai.

Vasile Lovinescu spunea că numărul 3 reprezintă „cele trei litere fatidice” care, sub formă de prefix, indică o primordialitate, o obârșie după care nu se poate regăsi nici una”.

Or, în roman, această cifră se constituie într-un laitmotic: Horia este al treilea copil al familiei sale, are 3 trupe, e de 3 ori înșelat de împărat, în 3 zile se obișnuiește cu temnița, după 3 săptămâni urmează judecata, la a treia înfățișare află de moartea lui Crișan, ș.a.m.d. – asta ca să ne mărginim numai la câteva exemple.

VIAȚA PRIN FAX

de MANUELA CERNAT

În acest final de veac sufocat de năucitoare succesiune a prefacerilor tehnologice, teoreticienii comunicării și psihologii se întrebă „perplecși“, dacă aceste fabuloase invenții puse la îndemâna omului contemporan îi sporesc sau dimpotrivă îi diminuează reala capacitate de dialog cu semenii. Pe noile autostrăzi ale comunicării vom fi mai singuri sau mai solidari cu aproapele nostru?

Mai deunăzi, la o reuniune internațională, reprezentantul unui super concern american de telefonie demonstra unui auditoriu european destul de sceptic, că ultimul prototip de computer pe cale de a invada piețele va cumula funcțiile de-acum banalului ordinator cu ale telefonului, faxului, televizorului, oferind desigur și acces la E MAIL și INTERNET. Acestea din urmă, insista entuziastul tehnocrat, ne vor permite chiar să ne găsim pe glob partenerul ideal de viață, lansând în universul digitalizat al planetei propriile coordonate și ale jumătății visate... Totul se va simplifica, ne asigură zâmbind stereotip și panoramic, cu dinții lui ca de reclamă pentru pastă cu fluor, totul se va simplifica, repeta spilcuitul „Pi Ar“ (A nu se confunda cu banalul „Pi Er“ care ne-a terorizat copilăria la anostele ore de geometrie. „Pi Ar“ este o prescurtare „șic“, ad usum inițiaților în tainele economiei de piață. Sub ea se ascunde una din cele mai bine plătite, mai vag definite și deci mai aprig jinduite profesii din ziua de azi: Public Relation!). Ni se pregătește o revoluție

tehnologică cum n-a mai pomenit omenirea, dar nu vă speriați, zâmbea și mai panoramic și mai hollywoodian, Domnul Pi Ar. Prin computere vom lucra de la domiciliul nostru pentru instituția sau firma noastră, aflate la mii de kilometri distanță. Din Texas ne vom conduce birourile din Paris sau București. (N-am cutezat să-l întrerup pe Domnul Pi Ar ca să află-dacă relația va funcționa și vice-versa). Prin computer ne vom face cumpărăturile, chiar și coșnița, tot cu ochii la un ecran ne-o vom umple. (Ei, aici am fost cât pe ce să ru mă mai pot stăpâni și să-l invit pe năstrușnicul Pi Ar la o

raită cu computerul prin Matache și Obor, la „șoricu“, neamule, ia gustă ici!“) Prin compute video-telefonul ni-i va aduce instantaneu în fața ochilor pe șefi și patroni (Brr!), sau pe cei dragi (evident, cu riscurile de rigoare). Totul se va simplifica... Viața și odată cu ea valorile sentimentale noastre. Pentru noi, sigur nu, dar pentru generația nepoților, sigur da. Astăzi încă nu, dar mâine...

De fapt totul poate începe de pe acum. Totul poate deveni un continuu fast food, fast sleep, fast love, fast death. Un hamburger, un somnifer, o păpușă gonflabilă și, de ce nu, cianură și destinul ni-l putem consuma rapid fără bătaie de cap, cu ochii lipiți de ecranul care ne livrează la domiciliu tot : bibliotecă, muze, filme, concerte, meciuri și chiar partene sentimentali. Mai greu va fi când vom voi să respirăm din nou aerul tare și amețitor al realității.

Cunosc un bărbat și o femeie care, obligate de împrejurări să comunice luni de zile doar prin telefon sau prin fax, fără a se putea întâlni, ajunseseră la o euforică intensitate a comuniunii sufletești. Când în sfârșit s-au trezit față în față și-au rupt. Nu mai aveau ce și mai ales nu mai știau cum să-și spună. Viața prin fax are riscuri ei. Fiecare își inventase o ficțiune. Detalii pămâtenes tulburau echilibrul, perfecțiunile visului. De comun acord au hotărât să nu se revadă și să-și consume pe mai departe idila, la distanță, hoinărind până la adânci bătrânețe printre decibeli și biți, pe autostrăzile informației, nestigheriți de corvoada unei relații umare.

Demnă de un film de science fiction, această poveste, poate strict autentică, poate născoc într-un ceas de disperată spaimă în fața viitorului, m-a făcut să mă întreb melancolic cum ar fi arătat relația dintre Eminescu și Veronica Micle dacă în nebuna lor iubire ar intervenit un fax?

teatru

REGELE, BUFONUL ȘI MOARTEA

Premieră și păcăleli la Teatrul Odeon: ESCURIAL de Michel de Ghelderode, în „regia“ lui Dan Victor

de DAN LEAHU

Ați auzit de Sala Pod a teatrului Odeon? Spre deosebire de luxoasa Majestic, sala cu pricina - cu intrare din Academiei - e o mansardă mizeră și friguroasă, la care se accede pe o scară incalificabil de murdară. În fine, ajungând la ușa Podului, constăți că accesul în „sală“ e permis abia cu două-trei minute înaintea spectacolului. Ca să-ți umpli timpul cu ceva, cumperi „programul“. Încă o surpriză neplăcută: „Odeon Magazin“ (art director - Paul Cornel Chitic) nu conține absolut nici o informație referitoare la piesă. Din fericire, la intrare există un afiș improvizat, scris de mână, din care poți afla - dacă-ți mai arde de așa ceva - distribuția. Dar aici nu arde nimic, totul îngheață. Mai ales genunchii celor circa 20 (douăzeci) de spectatori, care nu s-au dotat cu accesoriile de lenjerie strămoșești...

Din fericire, piesa nu ține decât 55 de minute și, dacă ai luat Copirin înainte, ai șanse să scapi de o răceală zdravănă. Piesa? Un eseu dramatic susținut de o parabolă tezigă, al cărei dogmatism cu greu ar fi putut conduce la altceva decât la o plictisală generală. Se discută (și se sugerează stângaci) efemerul puterii pămâtenes în fața morții, a pedepsei divine pentru

blasfemie - parabola străvezie a regelui ale cărui însemne nu-s decât pură butaforie. Condiția de om îi este menită autocratului deopotrivă ca pedeapsă și eliberare. El o poate recepta ca pe o farsă, dar farsa aceasta este chiar cheia destinului său. Cel care pune în scenă farsa este, bineînțeles, bufonul, actant al unui joc echivoc. Cine e superior în fața morții: artistul sau regele? Lașitatea sau demența? Impostura sau comedia umană jucată live? Inversarea rolurilor și a planurilor este, vai, atât de previzibilă. De aceea, eseu dramatic suferă de o prețiozitate și o artificialitate funciare. Regizorul (improvizat în cazul de față în persoana lui Dan Victor) ar fi putut salva textul cu happening-uri felurite, care să transforme platitudinea într-un veritabil show. El încearcă, e drept, ceva mișcare scenică (Mălina Andrei semnează coregrafia), dublată de o coloană sonoră convențional spaniolă (Vasile Manta). Aș zice, chiar, redundantă, dar nu în asta stă inexpresivitatea montării. Și nici în costumele nici prea-prea, nici foarte-foarte (Alexandru Bardon) sau în scenografie (același Dan Victor).

Evident, textul se mai putea salva și dacă regizorul avea la dispoziție actori dispuși să improvizeze ei înșiși dincolo de sărăcăcioasele

indicații de scenă. Un singur nume cât de cunoscut figurează în distribuție - Gelu Niculescu (Regele), însă nici el nu iese din cabotism, decât în rare ocazii. În rest, Ovidiu Niculescu (Fofon), Cătălin Căpăruș (Bufon), Ștefan Ionescu (Copilul Florin), Marian Lepădatu (Călugărul-Călușar) complac în limitarea funciară a unui rol în Cât despre Paj, interpretat de copilul Florin Marin, el este ca majoritatea copiilor de ecran și scenele noastre: nevinovat și inuit.

Mă întreb ce rost are această montare și prevăd piesei mai mult de 10-15 reprezentări, oricare ar fi ele, nu ne sensibilizează nici un fel. Ce mai, triumful republicanism de tip Candiano Popescu! Și unde mai pui că la Ploiești se întâmplă asta, ci chiar aici, în irârgului. Cam puțin pentru o piesă, cam puțin pentru o ieșire din casă duminică seara zloată.

ARMINA BURANA

de GRETE TARTLER

Bântuite de războaie, molime și cruciade, secolele XII și XIII își găsiseră un refugiu în poezia vaganților – o „contralume” care se sprijinea pe mitologia antică și farmecul limbii latine. Venus, Amor și Bacchus, ideoși demoni de către creștinătate, redevin zei, simboluri ale bucuriei de i. Sunt însă tratați cu umor și ironie de către vaganții știutori ai unei latine iene atât de perfecte, încât își permiteau să se joace, simplificând, rimând și izând citate din Biblie. Poezia „în grai popular” a trubadurilor și *minnesänger*-a impulsional, la rândul ei, noul gen cântat: strofe franceze sau germane (v. ther von der Vogelweide) au fost incluse în versurile latinești tocmai pentru ca acestea să poată fi interpretate pe aceeași melodie.

Cea mai veche dintre culegerile de manuscrise, poeme apărute pe la 1050 în ania, la Trier și Köln – au fost copiate și păstrate la Cambridge, de unde și tele de „Carmina Cantabrigiensia”. Celebră e și o culegere oxfordiană cu 27 de me ale lui Hugo din Orléans. Dar cea mai cuprinzătoare culegere s-a născut e 1220 și 1250 în Stiria, Caringia și Tirolul de Sud, ajungând ulterior în iăstirea bavareză benedictină *Benediktbeuren*, de unde numele *Carmina ana*. Textele sunt păstrate la Bayerische Staatsbibliothek din München – „*Codex anus*” – și au fost ordonate după conținut: moral-satirice, poeme de amor ele în germana medievală, *mittelhochdeutsch*, cântece de pahar, misterii. te au alături așa-numitele *neume*, note muzicale fără portativ, care indică doar gerea melodiei, nu și distanțele exacte dintre intervale. Există însă manuscrise i târzii care îngăduie reconstrucția muzicală mai exactă. Fără a se referi la stea, Carl Orff a „muzicalizat” în 1937, făcându-le extrem de cunoscute, 23 de tece burane, dintre care trei în germana medievală, în chip de „cantată scenică”.

Creația mediolatină, conținând compuneri metrice (hexametri – îndeosebi așa-nitul *hexamtru leonin*, plus distihuri elegiace) și ritmice („versul vaganților” cu i mult de opt silabe și cezura), având rime de una sau două silabe, încă păstrează a magică a poeziei profetice și orale: ea trebuia să fie ușor memorată și să himbe lumea”. Evident, după ce există muzica lui Carl Orff, *Carmina Burana* mai pot fi imaginate fără explozia ritmică și melodică a partiturii acestuia.

Totuși, frumusețea intrinsecă a textului se păstrează. Primăvara guvernează joritatea poemelor, cu izbucniri de tinerețe, iubire și bucurie.

Ecce gratum
et optatum
ver reducit gaudia
purpuratum
florete pratum
sol serenat omnia,
iamiam cedant tristial
aestas redit
nunc recedit
hiemis saevitia.

Iam liquescit
et descrecit
grando, nix et cetera,
bruma fugit
et iam sugit
ver aestatis ubera:
illi mens est misera.
qui nec vivit,
nec lascivit
sub aestatis dextera.

Gloriantur
et laetantur
in melle dulcedinis,
qui conantur
et utantur
praemio Cupidinis;
simus iussu Cypridis
gloriantes
et laetantes
pares esse Paridis

Iată plăcuta
și dorita
primăvară readuce bucuriile;
purpurie
pajiștea înflorește,
soarele pe toate le-nvesește,
îndată cele triste pleacă!
vara se reîntoarce
acum se retrage
a iernii asprime.

Deja curg
și descrec
grindina, zăpada și celelalte,
bruma fuge
și deja sugă
primăvara din ugerul verii:
mintea aceluia este nenorocită
care nu trăiește
și nu se zbenguie
sub dreapta verii.

Se laudă
și se bucură
în dulceața mării
cei care încearcă
să dobândească
premiul iubirii;
La porunca Cypriei (Venerei)
să ne lăudăm
și să fim bucuroși
că suntem egalii lui Paris!

Al doilea punct de greutate este cel sapiențial: norocul schimbător precum luna, totuși, asemenea astrelor, guvernat de anumite legi („roata” care nu-l ține nici pe rege sus, veșnic, nici pe nefericit, jos), bunătatea, generozitatea, importanța muzicii și poeziei, rostul vaganțului. Chiar și cântecele de pahar au un rost inițiativ: taverna e o lume specială, unde oamenii devin egali și unde „nimeni nu se teme de moarte” (*ibi nullus timet mortem*).

plastica

VICTOR ROMAN SAU PROMISIUNILE PĂMÂNTULUI

de BASARAB NICOLESCU

Cel ce acceptă să pătrundă în universul sculptural al lui Victor Roman descoperă deodată drumuri și dimensiuni neașteptate e îl cufundă într-o lume imaginară de o bogăție inită: Viața de dincolo de viață, Viața în viață.

Este adevărat că pământul este omniprezent. terie primă, el înlocuiește proiectul-desen al unei lpturi, dictând propriile-i legi. Matriță *nuritivă*, la rândul său, se hrănește cu energii cosmice ite de altundeva. Și pentru că matrița devine eptacul al acestei hrăni de un cu totul alt ordin, tru că, corpul de pământ târându-se pe pământ e animat de energia ce-i permite avântul, o muncă erșunată a pământului este inevitabilă. Plugurile it acolo pentru a ne ajuta să defrișăm acest pământ rt încă, într-o luptă fără milă. Seria de „luptători uși” nu dovedește extrema severitate a acestui zboi sfânt”. „Luptătorul căzut” clătinaându-se se ijină pe pământ pentru a-și uita zborul ratat. Și își „antenele sunt acolo, receptacolul este acolo, nimic nu se întâmplă. Acest „luptător căzut” este menea unei oglinzi brutale reflectând propria istră figură.

Căci, în mod paradoxal, sculpturile lui Victor man ne „vorbesc” nu despre pământ ci despre ntul spre acest necunoscut care ne obsedează și și zile, avânt care are înfricoșătoarea forță a esității. Este ca în visul recurent al artistului când taur alb și amenințător îl urmărește și, pentru a se va, el este obligat să-și ia zborul.

Marea originalitate a lui Victor Roman este nită să ne sugereze tocmai (ca, de exemplu în mnalul”, sculptură monumentală ce se află la oigny) că „ascensiunea” nu se poate realiza tr-o coborâre, coborârea în pământ, căci nimic rva exista fără o **corporalitate**. A se ancora în

pământ echivalează cu a se alătura misterului existențial: tocmai prin pământ se poate realiza „contactul”.

Corpul omenesc apare ca un creuzet al alchimiei, de dimensiuni simbolice. Deschizându-se, corpul devine receptacolul. Cavitățile, formă recurentă în sculptura lui Victor Roman, semnaleză că funcția e îndeplinită. Cavitățile se metamorfozează ea însăși în gol, care poate fi umplut de lumină. Corpul de lumină coexistă cu corpul de pământ, într-o dinamică de armonii multiple.

Cavitățile și pământul – doi poli ai unei contradicții a unei lupte amoroase care atrage manifestarea unei a treia forțe, prezentă și de nesesizat, singura care poate da un sens acestei lupte fără sfârșit. În gestul atât de simplu și de familiar al corpului culcându-se pe pământ, este toată simbolică receptării acestei a treia forțe care se dezvăluie. Avântul nu se poate realiza decât noaptea și în liniște.

Sculpturile lui Victor Roman ne dau savoarea unei lumini de libertate dar unde, în mod paradoxal arbitrarul lipsește cu desăvârșire. Este ca și cum opera determină ea însăși ceea ce trebuie făcut. Este ca și cum forma se autodetermină, dictând ea însăși schimbările care se impun. Încetul cu încetul un univers întreg dezvăluie propriile sale structuri constituind un mediu care, la rândul său, stimulează creația, într-o minunată coexistență a libertății și a necesității, a rigorii și a spontaneității. Astfel se nasc „ciclurile”, „seriile” sau „temele” într-o geneză înnoită continuu.

„Crucea” ar putea fi identificată cu un izvor, cu un punct de plecare al tuturor metamorfozelor. „Crucea”, ca unire între orizontal și vertical conține în mod potențial „cotitura” – formă conciliantă între

orizontal și vertical. Crucea este astfel sediul unei contradicții între poli, dând naștere la o infinită multiplicitate de forme.

O primă materializare a acestui proces o constituie triada romb-cerc-cilindru, omniprezentă în sculpturile lui Victor Roman. Rombul este o formă compusă printr-o mișcare rigidă, în plan, a orizontalului și a verticalului. La rândul său, cercul a luat ființă prin mișcarea rigidă a cotiturii (curbei) tot în plan, în jurul unui punct central. O nouă dimensiune apare în cilindru, înnăscut prin mișcarea în spațiu tridimensional al unui cerc. Dar cilindrul nu poate exista fără cerc și cercul nu poate exista fără cuplul orizontal-vertical, materializat de romb. Crucea este în mod variabil sursa triadei indisociabile romb-cerc-cilindru.

Această triadă constituie codul secret al avântului, sugerat într-un mod magnific în multe din sculpturile lui Victor Roman. Tocmai lupta amoroasă a elementelor triadei poate permite realizarea avântului. Dar această mișcare nu se realizează atât de ușor, ea nu se poate realiza decât printr-o luptă îndârjită, prin trecerea peste o ușă, permițându-ne accesul spre un alt spațiu.

Nu este deci surprinzător că „ușa” este un leitmotiv în universul estetic al lui Victor Roman. Elementele triadei – romb, cercul și cilindrul – se combină și se întrepătrund pentru a da naștere multiplelor forme ale ciclului „ușilor”, unde cercul se sparge în două pentru a permite comunicarea între cele două spații. Ușa este universul lui Victor Roman, materializarea cea mai directă a luptei contrariilor, fără de care mișcarea degenerată într-o serie infinită de acțiuni – reacții mecanice, dând naștere involuției și morții.

Dacă artistul ar fi mărturisit bucuros aprecierea sa pentru Brâncuși, Bourdelle, Calder sau Hajdu, este clar că Victor Roman era în mod inevitabil singur pe calea pe care avansa.

Trăind printre vii, Victor Roman ne invită să descoperim sacral, dimensiunea fără de care lumea noastră tulbure, complexă, haotică este lipsită de orice verticalitate. Un sacru încarnat în omenescul care merge de-a lungul și dincolo de orice religie. Sculpturile lui Victor Roman ne ajută să trăim și să mergem la întâlnirea cu noi înșine.

João Padrão

João Padrão, pseudonimul scriitorului galician - poet, dramaturg și eseist - José Luis Fontenla, s-a născut în „Galicia mater, insulă între Spania și Portugalia“, cum singur spune. Autor al câtorva volume de versuri, dintre care Poeme din Paris și alte poeme, Sememas, Timp Pământ, și al unor piese de teatru ca Itaca, Tragedie într-un act unic european în șase scene sau Moartea lui Shakespeare înainte ca tragedia să fie tragedie. „Hic et nunc“ al lui Mr. Pickwick etc., figură luminoasă, pasionată și originală, de un mare rafinament cultural, João Padrão este în același timp un luptător. Un soi de „Ilie Ilașcu“ al galicienilor, José Luis Fontenla promovează neobosit, prin scris și faptă, lusofonia, apropierea de „patria“ mult visată Portugalia, unificarea ortografiei la toate națiunile de expresie portugheză.

Prieten al românilor ne-a însoțit cu emoție în decembrie 1989, stând zi și noapte cu căștile radioului la urechi și consemnându-și apoi simțămintele în versuri.

Jona

lasă cuvintele să cadă din când în când
mângâie-le nu le uita
și așteaptă Iona ora libertății
nu vorbi tare
așteaptă revărsatul zorilor
acea deschidere a dimineții de mâine
gândește-te la eficiența apei
a visului și mării
eficiența eficienței tale ca s-ajungi la pământul cuvântului
sau la cuvântul pământ.
așteaptă Iona, curând vei fi expulzat
și cuvintele-ți vor fi
necesare
gura dorului va fi precum un sărut
de vise și timp
mai așteaptă puțin
și pământul va fi cuvântul tău
din moarte și nemoarte se naște suicidul trupului
e așteptarea Iona
culoarea mării depinde de zi sau de noapte
iar tu va mai trebui să ajungi până la plajă
acel uscat sigur al cuvântului
se cuvine să știi de cuvintele care servesc ca să vorbești cu păsările
vânturile, marea
să știi să numești lucrurile pentru când vei renaște-n libertate
ca într-o dublă moarte
trebuie să aștepti clipa renașterii
să lucrezi textul în tăcere
fiindcă drumul va fi în tăcere
– nu simți marea, dorul acela de-acea libertate? Iona
nu poți să auzi cum cade ploaia pe mare
nici sărbătoarea nopții
nici să vezi stelele scâldându-se
ca necunoscut ești ascuns ghemuit
în dor
pântecu-acela care te mistuie
– textul veșnic neterminat –
unde și pe când libertatea Iona?
libertate imaginată imaginară
(eu ating cartea și-n ea cuvintele-s ușoare!)
plângeți femei și bărbați, plângeți cu toții.
Iona nu se poate-nturna
doarme ori se răscoală în străfundurile burții
cuvântului
cu marea pe buze
să fi murit Iona?
cum să-l îngropăm dacă nu-i avem trupul?
în gură cuvintele-nflorind...
iubeam tot ce se putea iubi, patria
și cuvintele sale
și-am fost înghițit de dor
și de umbre
acum dorul e-n largul mării o mare mai mare!
și eu lipsit de libertate
bard imaginar
putem evoca fuga? o putem menționa?

gândi?
trebuia inventată o țară ieșită din țara aceea...
gândul la mare
la sargase și balene de dor
cum să nu strig din adâncul obscurității?
vreau o moarte verticală
de-a trăi pe pământ!
înfloresc poemele-n generoasă utopie de dor
aici la pântecul cuvântului
e iubită patria cuvântului
cum să nu strig?
aș putea conduce vaporul...
tăcut ca o piatră
prizonier al întunecimii
plin de doruri!
strig orișice care ne vorbește
despre patrie și despre cuvânt
știi ceru-i departe, nopțile, păsările, libertatea,
țărilor-n depărtare, destinațiile
totul ca basme cu zâne,
iar eu prizonier aici în
pântecul cuvântului...
unde-i ieșirea?
vom fi expulzați, când, cum, de ce?
să vorbim de cuvintele vechi, acele cuvinte
și de tăcerea lucrurilor
– e-o duioșie în gură Iona
dulce lucru-i cuvântul –
nimic nu vedem, auzim doar marea și gândim nisipul
și nevăzând vântul, marea o simțim
și florile, pământul, păsările
și femeia ce nu vrea să vorbească
– cum pot să fiu atât de sigur și să gândesc...
întunericu-acesta al balenei al dorului
care ne mistuie
lucrul acesta-enigmatic să fie libertatea
– cum pot să fiu atât de singur și să gândesc...
întunericu-acesta al balenei al dorului
care ne mistuie
lucrul acesta-enigmatic să fie libertatea?
femeie vorbește-ne de tăcerea lucrurilor, de duioșie.
de viitor..
orice ieșire, deschidere, deschiderea zilei de mâine
este sfințită?
în acest ne-loc mintal
în întunericu-acesta, Iona, câteodată suntem toți
alte texte
în cel mai bun caz flori sacrilegii...
cum să mă gândesc să fug Iona din prinsoarea
timpului?
visurile se-ntrupează
și am putea cere femeii
înturnarea
gândirea cuvintele
și patria
poem scris...

Bohumil Hrabal

mi vine să cred! Scriitorul ceh Bohumil Hrabal, veșnic tânărul Hrabal, a împlinit zeci și unu de ani! Când l-am văzut ma dată – era în vara anului 1968, cu în timp înainte de barbara invazie ietică – s-a întâmplat să fie la o epție dată în saloanele Uniunii scriitorilor de la Praga, unde toată lumea s'îmbrăcă în ținută de gală, numai Hrabal purta un sacou albastru și pantaloni de o culoare nedefinită. Era un bărbat în puterea vârstei, robust și cu fața eadă și aș fi vrut să-l cunosc (deși încă nu mi-a fost dat), mai ales că știam spre el că este singurul scriitor ceh din țară care cititorii fac coadă dinaintea cărților și poate mai vădit pentru că și fascina stilul său narativ, umorul său o factură aparte.

*Născut în 1914, a debutat târziu, în 1956, dar gloria literară o va dobândi și el târziu, în anii 60 (avea pe atunci aproape cincizeci de ani), în anii „leghetului” relativ, când a publicat o serie de volume de povestiri, devenite ulterior celebre: **Perla în adâncuri** (1963), **Flecarii** (1964), **Ore de dans pentru vârstnici și avansați** (1964), **Genuri cu prioritate** (1965) și altele. **Le-a scris trilogia romanescă Cosițele** (1976), **Viincioasa întristare** (1979), **Milioanele lechinului** (1981) și alte romane în care autorul umoristic trece în plan secund, prim plan expunându-se „celălalt” Hrabal, liricului.*

Pe când frecventam clasa a șaptea a liceului real din Nymburk, de la fabrica de bere treceam prin Zálábí pe lângă cârciuma La fîn care ținea dame. Pe atunci la Nymburk se aflau zeci și două de bodegi, cârciumi și cafenele, și în răzeci și opt dintre acestea se aflau dame. Abia când mă întorceam eu de la școală domnișoarele, așa cum li se zicea, se trezeau... și când era vremea moasă se duceau la Elba să se scalde... iar eu le urem curtenitor și le întrebam. **Cum au dormit domnișoarele?** și cum aici erau trei domnișoare, și ori mă adresam fiecăreia separat... **Cum ați dormit domnișoară?** Și fiindcă domnișoarele mă cheamă, le invitam duminică înainte de prânz să ne ducem cu barca... deoarece duminică până la ora 12 nu puteam avea liber... Cassie, sau cam așa ceva, zău am uitat cum îl chema pe omul ăla, dar știu că el, în Piața Bisericii ținea o prăvălie cu mașini de cusut, în spatele căreia se afla o grădină ce se întindea până la zidurile orașului... și uite-așa, din când în când, în afară de mașini de cusut, livra către clientele din Nymburk și domnișoare, uneori și cea de la gară chiar și zece bucăți deodată, pentru bodegile cu serviciu feminin să aibă mereu spătură. Clientii se duceau cu fetele la odaie... și, după v-am spus, fetelor le plăcea să se scalde și să se ducă cu barca cu mine, pe minunata, curată, fumata apă a Elbei, în care se oglindeau turlele Bisericii și zidurile orașului și clădirea **La bătrâna rhana** de pe malul râului... cam la aceea vreme am notat, că în apa acestui râu orașul umblă în apă... Câteodată fetele când le aducea negustorul nașini de cusut, sau atunci când veneau singure la fabrică el le servea drept manager, negustor cu fete de femeie – deci fetele trăgeau la el, aveau la un cort instalat, un reșou pentru cafea și apă caldă să vină bodegarii să-și aleagă... iar eu când duceam dimineața la liceu sau mă întorceam de la liceu, dacă întâlneam fetele de la Zofin, pe Zálábí, fie numai una singură, cum încă demachiată și cu părul ășit mergea să se spele în apele Elbei, de fiecare dată le salutam și le întrebam... **Cum ați dormit,**

RAPSODIA CEHĂ

„Orice cetățean poate să facă tot ce nu este interzis prin lege, și nimeni nu poate fi silit să facă, ceea ce legea nu prevede“.
(Constituția Republicii Cehe. Capitolul I, art. 1)

domnișoară? Și apăsăm pe cuvântul domnișoară... fiindcă noi, elevii, frecventam cu plăcere cârciuma „Țiganca“ unde erau fete... mă duceam uneori până pe Insulă după fete. Câteodată aveam norocul că bodegarul nostru mergea până, hăt, la Podkrkonosi unde se afla un hotel înțesat de fete... acolo am dormit și eu o dată cu bodegarul nostru... iar dimineața când am văzut fata cu care am dormit, deși avea părul încă răvășit și obraji mângăliți de culorile dresurilor, m-am înclinat în fața ei, așa cum eram obișnuit să o fac în Zálábí... **Cum ați dormit domnișoară?** Și acel hotel cu toate etajele înțesate de fete se numea „Hasek“...

Și uite-așa, dragule, dragule Cassie, singurul care putea să umble cu damele de la Zofin fără să se prefacă era unchiul meu Pepin... Când termina de aranjat butoaiele în magazia Fabricii de bere, după ce se îmbăia dar niciodată nu se ștergea, pentru simplul motiv că nu avea prosop, deci după ce își isprăvea treaba la fabrică, o pornea după fetele sale prin cârciumile cu serviciu feminin... Plecând de la fabrică, rupea câteva flori de prin grădini străine, apoi intra la Zofin unde le spunea celor trei fete, oferindu-le flori... **Cum ați dormit domnișoarelor?**... Domnișoara Bobina era singura care avea dreptul să se ducă la odaie cu unchiul Pepin... unde jucau toate jocurile învățate încă din copilărie... și din odaie se auzeau chicotele de bucurie ale domnișoarei Bobina. Cel mai mult le plăcea să se joace de-a berbecii... berbecii, poc!... Și uite-așa o ținea unchiul Pepin, trecând de la o cârciumă cu serviciu feminin la altă cârciumă, ca să ofere fetelor flori culese de prin curțile oamenilor, cetățenii i le dădeau uneori și singuri, pentru ca atunci când făcea calca întoarsă și se oprea la cârciuma lui Havrdu să poată să ofere un buchet de flori și să întrebe... **Cum ați dormit domnișoară?** Se numea Vlasta, era frumoasă și ținea să cânte la pian... Pe atunci, elev într-a șaptea, eram teribil de rușinos, plimbam fetele de la Zofin cu barca numai când era vreme frumoasă și numai duminică dimineața, fetele tăceau, își înmuiau vârful degetelor în apă, iar eu trăgeam la vâsle și-mi era o rușine cumplită, fiindcă pe atunci tinerilor le era rușine de Cassie...

Și anii au trecut, Cassie... După una mie nouă sute patruzeci și opt locuiau la Liben, iar acolo mai dăinuiau, gata însă să se stingă, vremurile bune de altădată, cele cu fete. Le vedeam la cârciuma „Strassburg“ și în strada Sluncni, le întâlneam însoțite de militari care le duceau pe ascuns la hotelul „Nitra“... dar asta n-a ținut decât un an sau doi, după care s-a făcut curățenie și la „Nitra“, rămânând hotelul fără fete și fără admiratorii lor devotați. Pe urmă, în anii cincizeci, mă duceam să beau bere la „Vaništu“ și la „Horky“ și la „Vechea poștă“, apoi mai colindam și berăriile din cartierele Vysocany și Holesovice... Și fiindcă lucram în schimbul de după amiază la oțelăriile din Kladno, scriam în cursul dimineții până la ora prânzului... Odată, mergând eu pe strada Ronková, dau peste o cârciumă unde nu mai fusese până atunci... Se numea „La Kloucku“... am intrat, și înăuntru nici țipenie de clienți, canapele îmbrăcate în pluș ca într-un vagon de-a doua sau, mă rog, de-a ntâia, era de tot hazul... Am comandat o cafea și o bere... ședeam pe o păreră de canapea lungă, minunându-mă cât de frumoasă poate să fie aici, aproape ca la bodega „U Zenisku“... Am așezat pe masă hârtiile mele destinate a fi corectate și răscredote... Ziceam acestor corecturi „tăietura lui Preisler“... eram singur, ospătarul era dus la bucătărie și cum ștergeam sânguincios ba una, ba alta de pe foile mele... deodată simt cum cineva se ridică de sub

fotoliul pe care ședeam, cum cineva îmi umblă la prohab, cum îmi scoate din pantaloni membrul și îl bagă în gură... m-am aplecat să văd cine putea fi și am văzut un cap de femeie cu un păr roșcat... pe care am întrebat-o, așa cum mă obișnuisem la Zofin... **Cum ați dormit, domnișoară?** Mi-a răspuns

morfolind... Scumpule, am să te mănânc... M-am ținut tare, fiindcă nu era prima oară când păteam așa ceva, ultima oară mi s-a întâmplat la Mladá Boleslav la cârciuma „U Capu“, atunci am scos un țipăt nu de groază, ci de imensa bucurie că domnișoara mi-a golit săculețul cu ce aveam eu mai bun... tot așa ca și în dimineața aceea la bodega „U Klucku“ în cartierul Liben, în strada Ronková... Când domnișoara a terminat de păpat, mi-am întors privirile de pe foile mele și atunci am văzut-o cum s-a tras sub canapea ca o focă... mi-am dat atunci seama că e posibil ca domnișoara să-și aibe culcușul sub canapea... M-am uitat în jurul meu, nimeni în afară de mine nu era în local, iar din bucătărie se auzea șuieratul cuțitului tras pe gresie... era liniște în local, soarele bătea din partea opusă a străzii și catifeaua de pe fotolii sclipea ca plușul din vagoanele de-a ntâia... Când mă duceam la toaletă, aveam grijă să nu calc pe degetele domnișoarei, răsfirate pe dușumea... nimic în afară de degetele răsfirate cu unghiile oțate și murdare... nu mă preocupă...

Acum am să-ți povestesc, Cassie, ce mi s-a întâmplat anul acesta. Ședeam, Cassie, aproape singur, ceea ce este un adevărat miracol, la berăria „La tigrul de aur“. Într-un colț zis sub „Coarcele mici“ stătea o tânără, își înmuia creionul în gură, notând tot ce ar fi trebuit să fie la petrecerea de aici, „La tigrul de aur“, cu prilejul nunții ei ce urma să aibă loc peste zece zile. Eu ședeam la o masă sub „Coarcele mari“... de pe masă mă privea solnița cu piper și sare, mi-am adus atunci aminte cum pe vremea când făceam armata la Sobeslav ne duceam la o bere și ne băgam degetele întâi în sare, apoi în piper și după asta le lingeam... Văzându-ne, cârciumarul venea și lua solnițele... Asta mi-am amintit, Cassie, stând la berăria „La tigrul de aur“, și uite-așa îmi lingeam degetele de sare și piper, în timp ce tânăra doamnă întocmea meniul pentru petrecerea de nuntă, clienții se pișau la toaletă, chelnerul în uniformă verde, ca un cimpoier din Strakonice, căra șnițele sau biftecuri cu garnitură de cartofi, când, Cassie, ce să vezi! A intrat ca o furtună grasa Lucie, cu ochelarii ca două capace de borcane de iaurt și s-a pomit să zbiere, iar eu, ca să o potolească, zic... **Cum ați dormit, domnișoară Lucie?** Și am răspuns iute în locul ei: După cum văd, duduie, astăzi v-ați sculat cu fundul în sus... Dudaia Lucie și-a împins cu degetul ochelarii spre rătăcina nasului... Închipuiți-vă obrăznicie, domnule Hrabal, ce rușine, frumoasă republică a mai fabricat revoluția aia de catifea, n-am ce zice! Șefa de la „U Jelinku“ m-a aruncat în stradă numai pentru că m-am oferit ca pe gratis să sug pipa clienților. Pe gratis! Asta-i o încălcare grosolană a Constituției, iar dumneata, domnule Hrabal, și cu mine vom scrie o plângere și dumneata personal o vei duce la Tribunalul Constituțional!... Și în plus! Drept răsplătit pentru oferta mea caritabilă, responsabilă asta n-a vrut să-mi mai dea nici măcar o halbă cu bere! Ce, există ceva mai uman decât această ofertă? De a suga pipa clienților? Ziarele sunt pline de astfel de treburi. În Dnesek și Mladá fronta se recomandă tinerilor înainte de căsătorie nu numai **fellatio**, ci și **cunnilingus** și toate celelalte giumbușlucuri numai să se evite sarcina, ca logodnicii să se joace cu sexul lor... Și uite-acum, pe mine pe care m-a cântat domnul Marysko în frumosul vers... **Tu, Lucie, ești o sfântă ce penisul nopți întregi descântă...** Pe mine să mă dea afară din local... și să nu-mi dea nici măcar o halbă cu bere! Pe ce lume trăim? Unde ne aflăm, oameni buni?! striga Lucie, alergând de colo colo, proptindu-se în tețgea, îi cădeau mereu ochelarii, dar ea continua să le explice clienților de

față, urlând, ce i s-a întâmplat la „U Jelinku“ și cum a fost răsplătită pentru oferta ei binevoitoare... În cele din urmă s-a prăbușit pe scaunul de lângă tână care pregătea meniul pentru nuntă... Domnișoară Lucie, îi zic, sau că vrei să-i papi cu totul, sau că vrei să îi apuci de robinet și te adapi din el pe săturate, săturându-i și pe ei, astea nu contravin Constituției, dar faptul că respectiva șefă te-a împiedicat să pătrunzi într-un local public reprezintă o încălcare a libertății personale... Domnișoara Lucie își împinse din nou ochelarii între sprâncenele groase... și... la priviți aici, când responsabilă de la „U Jelinku“ m-a târât afară din locandă mi-a rupt o bretea, uitați-vă! Domnișoară Lucie, zic eu, imediat va trebui să scriem o plângere despre încălcarea libertății personale... Și domnișoara Lucie de fericire pocnea din palme... Și a continuat: O s-o prăjesc pe responsabilă aia de n-o să mai știe nici cum o cheamă, iar bretea ruptă am s-o prezint drept *corpus delicti*... Păi e posibil ca pentru o propunere atât de caritabilă să fiu aruncată în stradă ca o curvă oarecare... Dragă Cassie, în acest moment eu m-am repezit și i-am astupat gura domnișoarei Lucie... Domnișoară Lucie, i-am zis, numai vorba asta să n-o spui, dumneata nu ești curvă, dumneata ești frumoasă... domnișoară Lucie... S-a apropiat de mine și aproape în șoaptă mi-a spus că am și eu înclinație spre artele plastice ca Freddy Mercury sau ca cel care, împreună cu o cântăreață de operă Montserrat Caballé, a creat *Bohemians Rhapsody*...

sodie... pièce de resistance... și tocmai pe mine care sunt o artistă plastică să mă persecute o fitecine, o responsabilă de locandă... Iar ce sunt în stare să facă stripteuzele lui Freddy Mercury, să fumeze din vagin la seratele din Orleans asta pot și eu... domnule Hrabal... și uite aici, pe masa asta, atunci când clienții o doreau, le arătam *Anatomia doctorului Tulpe*... Îmi suflecăm fusta până la brâu, mă așezam cu țâțele în sus și clienții presărau peste mine tutun de prizat nr. 99, *Gletscher prise* cu ulei de eucalipt și după aceea îl prizau de pe mine... și, domnule Hrabal, așa cum spune manechinul lui Freddy Mercury că dumneaei se simte în spectacolele de stripiz minunat... că trăiește cu impresia de parcă ar fi un obiect de artă... și eu aveam aceeași senzație în timpul ședințelor cu tutun prizat de pe corpul meu gol... Poftiți, aici aveți buletinul meu de identitate, și aici două liste de bucate pe dosul cărora vom scrie plângerea privitoare nu numai la încălcarea libertății persoanei mele, ci și a tuturor ca mine... Asta va fi *Bohemians Rhapsodie* a mea, pièce de resistance... Și zicând acestea, domnișoara Lucie căpătă subit o mină, foarte, foarte gravă. Iar lentilele ochelarilor ei sclipeau precum Luceafărul de dimineață și cel de seară...

**În românește de
Corneliu Barborică**

ANDREI MAKINE – MEDICIS ȘI GONCOURT

A primit vestea cu o placiditate totală. În „Le testament français“ el își povestește copilăria de puști disperat din Rusia. Își amintește tandru de Charlotte, bunica franțuzoaică, ce îi evocă o Franță fabuloasă, un Paris din 1900 „unde femeile plâneau în versuri alexandrine.“

– Ați căpătat premiul Medicis ex aequo cu Vassilis Alexakis și tocmai ați primit Goncourt. Ce efect are asupra dumneavoastră această dublă încununare?

– Când am obținut Medicis cu Alexakis eram mulțumit dar frustrat: prefer un premiu în totalitate decât lipsa acestuia. Când începi să împarți, se pierde din semnificația inițială. Este agreabil să te găsești alături de un autor consacrat ca Alexakis, dar mă simt în situație de inferioritate ca pe o strapontină alături de un autor cunoscut. Cu Goncourt mă simt pe culme. Acolo sunt singur.

– Ați criticat culisele mediului literar pentru atribuirea premiului. Ați adus acuzația de a vi se fi dat Medicis pentru a vă împiedica să accedeți la Premiul Goncourt. Manevrele deci au eșuat?

– E reconfortant. Asta demonstrează că Goncourt este mai presus de așa ceva. Sincer vorbind, cred că meritam acest premiu. E o onoare reală. Dar este totodată triumful unei editoare, Simon Gallimard, dispărută de curând, care a decis să mă publice. Cartea a mers. Cronicile au fost bune. Într-o seară m-a sunat zicându-mi că ar trebui să ne gândim la șampanie.

– Cum s-a desfășurat prima zi de premiu Goncourt?

– Sunt confuz când o spun. Mă simt hărțuit un pic de frenezia mediatică dar sunt liniștit. Nu sunt obișnuit cu flash-urile care îmi supără ochii, dar în două săptămâni totul se va sfârși; aproape voi fi uitat.

– Când v-ați decis să părăsiți Rusia pentru

Franța?

– Coacerea a fost înceată. Nu eram cu adevărat un disident, dar eram foarte critic față de sistemul sovietic. Când a apărut perestroika mi-am dat seama repede că aceasta va duce Rusia la un capitalism mafiot, cu noii săi bogați, în care nu mă recunoșteam. Astăzi cei ce nu urmează evoluția devin epave. Eu am preferat să plec.

– Cum ați fugit?

– Într-un mod foarte oficial, eram în călătorie de afaceri în Franța, la Paris, și m-am decis să rămân aici. Am cerut azil politic. Nu cunoșteam pe nimeni și nu aveam ca bagaj decât o valiză.

– Singur la Paris, cum v-ați descurcat pentru a supraviețui?

– A fost foarte greu, dormeam pe unde apucam, am locuit și într-un cavou. Aflând că-mi părăsisem țara, unii amici ruși, în vizită la Paris, mi-au întors spatele.

– Care vă sunt cartierele preferate?

– Montmartre, Butte-aux-Cailles, Buttes-Chaumont..., locuri ce se rup de monotonia urbană. Aici te simți izolat de marile străzi și de zgomotul de mașini. Aceste locuri îți permit să suspenzi clipa, și e menirea autorului să suspende clipa.

– În ce atmosferă aveți nevoie să vă găsiți pentru a scrie?

– Îmi trebuie reculegere și liniște, am nevoie să fiu 100% concentrat. Nu am mașină de scris, nici ordinator, scriu de mână. Mă așez nu contează unde. Știți, m-am obișnuit atât de bine să scriu o bancă pe când nu aveam domiciliu, încât mă așez undeva, pun foile volante de ciornă genunchi și încep să zgârii hârtia – hârtie „reciclată“; în realitate, e vorba despre foi manuscris, refuzate de editori. Sunt foarte econom în ce privește hârtia. E un reflex format în Rusia.

– Unde vă instalați pentru a scrie?

– Locul poate să varieze de la o zi la alta. Îmi place să mă instalez în cămăruța de serviciu de delușorul Montmartre sau, de asemenea, în curtică pavadă spre care dă. Dacă nu, merg regulat în Landes. Acolo mă așez pe nisip sau pe pământ între pini. Iau ciomele și scriu.

– Ce vă stimulează?

– Amintirile și memoria. Omul care amintește e deja creator.

– Când vă amintiți, trăiți deja eveniment într-un fel extraordinar pentru că selecționați momentele importante, sunteți deci un virtuos scriitor. Inspirația vine deci din interiorul dumneavoastră?

– Da, dar nu numai. Observ mult și mă fascinează adesea de trecători, care îmi dau enorm. Așa o replică fantastică. Mi-o notez pentru a o folosi apoi. Sunt cu adevărat un fotograf invizibil.

– Cum se desfășoară o zi a dumneavoastră?

– Viața adevărată a unui autor nu e interesantă. După părerea mea, ea începe în ziua când accepți să scrii. E greu de explicat. Mă simt marginalizat. Viața unui scriitor nu este spațiul de dramă zilnic ritmată de mese. Dacă mănânc sau nu, nu are o importanță. Nu-mi organizez viața. Scriu restul se organizează în jurul scrisului, fără a ști adevărat cum. Uneori lucrez 16 ore pe zi, altă dată numai noaptea, și apoi se întâmplă să nu scriu de-a lungul câtorva zile. Pot de asemenea să sar pat în plină noapte pentru a nota o idee. Lucrez modul extensiv, nu la cel stahanovist.

– Nu v-ați simțit niciodată atins de angostarea foii albe?

– Pentru mine, asta este o impostură totală. Nu există, deoarece înaintea foii albe sunt fișele ciomele. Angoasa paginii albe este un mijloc de scris.

– Activitatea dvs. de scriitor reprezintă câștig în viața obișnuită?

– Foarte puțin... Când îmi iau drepturile ca autor, mă consider bogat. Șase luni mai târziu intra într-o brutărie să cumpăr doar o jumătate de pâine. Mă obișnuiesc cu puțin: pâine, lapte, cafea, Beau mult ceai; dau cursuri de științe Po pentru să rămâne în contact cu realitatea.

– Nu exercitați o altă meserie pentru a trăi?

– Cred că, dacă ai o vocație, nu trebuie să trăiești decât pentru asta. Anumiți scriitori au o meserie ce le absoarbe majoritatea timpului și se așează în fața foii albe în clipele lor libere. Îmi place să trăiesc, eu nu pot. Dau niște cursuri de Sciences Po, dar e puțin. E o întâlnire a mentinerii pentru a-mi da seama ce au ei în față pentru a putea rămâne în contact cu realitatea curentă.

– Premiul Goncourt va schimba banii acestei existențe?

– Nu. Știți, se vorbește de „poetii blestemati“. Aceasta este o bună rezumare a stării poetului face un jurământ divin, ești condamnat a trăi în legile scrisului.

– Ce provoacă scrisul în dumneavoastră?

– O suferință atroce, dar de asemenea o plăcere care mă face să plutesc. Orice persoană a scris are o amplitudine a fericirii, a nenorocirii, a bucuriei, a suferinței grație scrisului.

Traducere după Paris Magazine
Teodora M

MOLIMELE ȘI POPOARELE

de ION CREȚU

Pentru cititorii acestei rubrici, cronică de astăzi va fi o surpriză. Și asta din cel puțin două motive. Mai întâi că, spre deosebire cronicile de până acum, cea de azi are un caracter aparte, titlul de care ne ocupăm neavând un cific pur literar. Pe de altă parte, opul asupra aia ne vom opri va surprinde atât tematic - limele și evoluția popoarelor!! - cât și filosofic, resul autorului focalizându-se nu atât asupra lului mijloacelor de producție sau a luptei de să, asupra rolului maselor în evoluția omenirii, a esității în dauna întâmplării, cât studiului unui omen - epidemiologic - care a marcat profund lăția mai îndepărtată sau mai apropiată a ietății umane, rol care nu a fost suficient de bine dențiat până în prezent. Propunem, prin urmare, **Plagues and Peoples (Molimele și popoarele)** de William H. McNeill, Doubleday, New York, 1989. Motivul principal pentru care am ales acest studiu îi neobisnuit ține de dorința noastră de a lărgi rta pe care o facem cititorului. Fără să mergem imprudența până la a ne extinde aria ocupărilor la subiecte de interes pur tehnic, gen mbustia motoarelor în patru timpi, socotim că nele de interes conex literaturii, cum ar fi, de empu istoria, filosofia, sociologia, etc. nu pot sa indiferent amatorul de literatură și cu atât mai țin specialistul. Publicații de prestigiu ca **New York Time Book Review** nu procedează altfel.

Una dintre observațiile care deschid studiul de re ne ocupăm, pune în discuție într-un mod roape provocator victoria lui Cortez împotriva tecilor. Cum este posibil, se întreabă, mai mult cât intrigat McNeill, ca un om, (conquistador ce drept, dar totuși...) cu mai puțin de șase sute de meni să îngenuncheze un întreg imperiu, cu idii, istorie, armată regulată de sute de mii de meni. „Toate explicațiile la îndemână par suficiente, notează McNeill. Dacă Montezuma și ietenii lui au crezut la început că spaniolii sunt i, experiența ulterioară a dovedit contrariul. Dacă, pildă, caii și praful de pușcă au fost năucitoare și traordinare la primele întâlniri, ciocnirile trupelor au să releve limitele cavaleriei și caracterul imitiv al armelor pe care le aveau spaniolii la spoziție“. Mai mult chiar, se pare că istoria ceririlor lui Cortez nu este singulară, din această rspecivă, marșul triumfal al lui Pizzaro asupra excilului urmând, practic același pattern. spunsul, bine argumentat, pe care ni-l oferă McNeill în cursul acestui amplu studiu este pe cât simplu pe atât de dezarmant: parazitismul. easta este secretul victoriilor multor cuceritori -a lungul istoriei. Înaintea lui McNeill, ertiologul Hans Zinsler, jucând partea diavolului, rătat în **Rats, Lice and History** cum epidemiile tifos au răsturnat, uneori, cele mai solide planuri război ale unor regi sau comandanți de oști.

Firește, o temă ca cea de care se ocupă McNeill zintă și un interes pur literar care cu greu poate ignorat, chiar dacă doar tangențial. Ciuma, dacă e să ne limităm la ea, l-a inspirat pe Boccaccio, Chaucer, sau, vorbind despre un autor mai opiat de zilele noastre, pe Camus - indiferent că cazul acestuia din urmă ciuma este doar o tatoră politică.

Studiul lui McNeill urmărește diacronic lăția diferitelor boli epidemice - ciuma, enteria, tifosul, malaria, gripa etc. - din cele mai hi timpuri până în zilele noastre, punând un ent special pe dinamica raportului dintre parazit gazdă și pe modul în care odată rupt echilibrul re acești doi termeni și gazdă și pe modul în care ată rupt echilibrul între acești doi termeni ai rației biologice se declanșează molima. Se oliniază, în paralel, efectele dezastruoase pe

termen scurt și lung pe care le produce, le-a produs în istoria omenirii, la nivel de mentalitate, religie, superstiții, cultural și, nu în ultimul rând socio-economic.

Autorul operează o primă distincție între infecțiile bacteriale și virale care trec direct de la om la om fără intermediar, infecții așa zise ale civilizației (urbane), cunoscute tuturor oamenilor din ziua de astăzi sub numele de boli ale copilăriei, ca pojarul scarlatina, oreionul, variola, etc și maladiile (cele mai severe), care se transmit omului de la animale. Potrivit unor statistici demne de toată încrederea, omul împarte cu vietățile comune oricărei gospodării cam următorul număr de maladii: cu orăntăniile 6, cu șobolanii și șoarecii 32, cu calul 35, cu porcul 42... cu câinele 65. Să reținem că populația umană are nevoie de aproximativ 120-150 de ani pentru a-și stabiliza răspunsul la infecții noi, drastice. (Din motive lesne de înțeles, nu vom întârzia asupra aspectelor strict bacteriologice.)

Efectul epidemiilor asupra populațiilor primitive este foarte clar subliniat de McNeill și este socotit mai mare decât simpla pierdere a vieții, oricât de dramatică ar fi aceasta. Cel mai adesea, supraviețuitorii sunt demoralizați și-și pierd temelul în credința și obiceiurile care nu i-au pregătit pentru un asemenea dezastru. Uneori, noile infecții își manifestă cea mai mare virulență printre tineri și adulți, datorită - susțin unii doctori - vigoriei excesive a reacției anti-corpilor acestui grup de vârstă. Pierderile unor membri între 20 și 40 de ani sunt mai periculoase pentru societate decât pierderile comparabile în rândul celor foarte tineri sau foarte bătrâni. „Într-adevăr, susține McNeill, oricărei comunități care pierde un procent substanțial de tineri adulți într-o singură epidemie îi este greu să se mențină din punct de vedere material și spiritual“.

Este evident că aglomerările de oameni cu cât sunt mai numeroase cu atât sunt mai vulnerabile la diferitele maladii noi. Un exemplu edificator îl reprezintă Atena antică în anii 430-420 BC. Tucidide oferă o descriere clinică foarte precisă a epidemiei care i-a demoralizat atât de profund pe atenieni prin distrugerea a peste un sfert din armata lor de uscat. Șocul a fost atât de puternic încât democrația ateniană nu și-a mai putut reveni pe deplin. „Acest accident epidemiologic neprevăzut și de neprevăzut, după cum sugerează Tucidide, a avut foarte mult de a face cu neputința Atenei de a învinge liga Spartei și a Peloponezului. Dacă Atena ar fi câștigat acel război, cât de diferită ar fi fost istoria bazinului mediteranean!... Când epidemia misterioasă a venit și a plecat, nu a lăsat nici o urmă și multă vreme bazinul mediteranean nu a mai fost martor unui asemenea eveniment. „Nici imperiul roman nu a fost ocolit de epidemii. Cea mai veche este înregistrată în anul 387 î.e.n. Au urmat altele, dar nici una nu a fost atât de cumplită cum a fost cea din anul 65 e.n. Ea a fost adusă în bazinul mediteranean mai întâi de trupele care fuseseră în campanie în Mesopotamia și s-au împrăștiat în mai tot imperiul în următorii ani. Boala a rămas endemică cel puțin 15 ani, ea izbucnind de la un an la altul, uneori revenind în orașele lovite anterior. Mortalitatea a fost atât de mare încât în unele locuri a decimat un sfert sau chiar o treime din populație. Ceea ce este mai important este că acest episod a inaugurat un proces de decădere continuă a populației bazinului mediteranean care a durat, în ciuda unor reveniri, peste o jumătate de mileniu.

Date istorice relevă faptul că în cazul imperiului bizantin, epidemiile din secolele 6 și 7 au avut o importanță analogă cu cea a „ciumei negre“ din secolul 14. Potrivit lui Procopiu, la primul val, molima decima la Constantinople, în momentul de

PLAGUES AND PEOPLES

vârful al exploziei ei, cam 10 mii de oameni pe zi. Să mai spunem că ea a bătuit vreme de patru luni. (Dacă ne gândim la bomba de la Hiroșima, cu tot riscul de a părea cinic, efectul acesteia ni se pare aproape benign). Efectul politic însă a fost cel mai pregnant. Eșecul lui Iustinian de a restaura unitatea imperiului în cadrul bazinului mediteranean poate fi atribuit în bună parte scăderii resurselor imperiului datorită ciumei. De asemenea, neputința forțelor romane și persane de a se opune cu succes armatelor musulmane care au năvălit pe neașteptate din peninsula afațică în 634 devine mai ușor de înțeles în lumina dezastrului demografic care au bătuit periodic coastele Mediteranei începând din anul 542 și i-a însoțit pe musulmani în prima etapă, critică, a expansiunii lor.

McNeill nu ezită să pună bună parte declinul economic și politic al Spaniei în secolul 17 pe seama efectului pe care l-au avut ciuma din anii 1589-1602. Potrivit unor calcule, în acești doi ani, peste o jumătate de milion de spanioli și-au găsit moartea, în vreme ce următoarele izbucniri, din anii 1648-1652 și 1677-1687 au dublat numărul celor secerăți de moarte.

Dacă este să ne referim și la efectul pur cultural pe care l-au avut valurile repetate de ciumă din secolele 14-16 să amintim că scriitorii ajunseseră să o considere ca pe un fenomen de criză repetabil în viața oamenilor, asemenea anotimpurilor. Mai important însă, este sugestia oamenilor de știință că impunerea limbii vernaculare ca mijloc serios de comunicare și decăderea limbii latine ca *lingua franca* între oamenii educați din Europa occidentală a fost grăbită în bună măsură de dispariția clericilor și a profesorilor care știau latina suficient de bine pentru a o ține în viață. Și pictura a răspuns la ciumă - ne referim, de data asta, la ciuma din anul 1345 -, la viziunea condiției umane întunecate din cauza expunerii la efectele tragice și neașteptate ale ciumei. Pictorii toscani, de pildă, au reacționat împotriva seninătății lui Giotto, preferând portretizări mai hieratice, mai sobre a scenelor religioase și a figurilor. Dansul morții a devenit o temă curentă pentru artă, și alte câteva motive macabre au intrat tot atunci în literatura europeană.

Trebuie să recunoaștem că această lectură mai degrabă culturală a studiului lui McNeill dă doar o idee superficială, unilaterală a relevanței tuturor aspectelor (cele microbiologice fiind nu mai puțin interesante), ale epidemiilor care au marcat omenirea în cursul lungii și frământatei sale istorii. Și așa însă, **Molimele și popoarele** se dovedește o lectură mai mult decât instructivă.

1) Ioana Ieronim, o poetă-diplomat în spațiul american.

2) Zaharia Stancu face declarații în „Ce mult te-am iubit“ (1968). Radu Boureaunu rămâne în expectativă.

3) În Sala Oglinzilor de la Uniunea Scriitorilor zâmbesc (a râde), în linie, ... Cornel Popescu, Ioan Hobana și Octavian Paler

Stimați cititori,

Întrucât singura instituție din țară specializată în difuzarea de ziare și reviste refuză pe moment să mai preia publicația noastră, singura modalitate să ajungeți în posesia acesteia este abonamentul la oficiile poștale cunoscute. Pentru bucureșteni există și posibilitatea cumpărării ei de la următoarele puncte: Librăria „Cartea Românească“, Muzeul Literaturii Române, Librăria „Humanitas“ (Calea Victoriei și Kretzulescu) și Librăria „Sadoveanu“.